

Raftul Denisei

Yasushi Inoue

Maestrul de ceai

roman

HUMANITAS fiction

„Maestrul Rikyū a fost martorul morții multor samurai. Oare câți samurai au plecat spre câmpul de luptă după ce au băut ceaiul preparat de el? Și apoi au și murit acolo. După ce ai fost martorul atâtor morți nefirești și violente, nu ai cum să te bucuri de o moarte liniștită."

Sen no Rikyū, marele maestru de ceai din timpul lui Toyotomi Hideyoshi, moare prin sinucidere rituală. Enigma gestului său îl frământă neîncetat pe Honkakubō, discipolul care i-a fost alături în ultimii ani și care pare să comunice în continuare cu Maestrul: acesta i se arată în vis și îi vorbește. Retrăind în amintire toate marile ceremonii ale ceaiului oficiate de Maestru, toate gesturile și vorbele lui memorabile, Honkakubō îi întâlnește pe cei mai importanți oameni din viața lui Sen no Rikyū, iar fiecare evocare a celui dispărut e un prilej de a descoperi lucruri neștiute, de a înțelege ceea ce a vrut Maestrul să-i transmită, de a pătrunde mai adânc arta ceaiului și în același timp de a se împăca, în cele din urmă, cu sine.

YASUSHI INOUE

Maestrul de ceai

Traducere din japoneză,
note și glosar de
ANCA FOCȘENEANU

HUMANITAS
fiction

Redactor: Mona Antohi
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Iuliana Glăvan
DTP: Corina Roncea, Carmen Petrescu

Tipărit la Tipo Lidana – Suceava

YASUSHI INOUE
HONKAKUBO IBUN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
INOUE, YASUSHI
Maestrul de ceai /Yasushi Inoue; trad.: Anca Focșeneanu.–
București: Humanitas Fiction, 2014
ISBN 978-973-689-716-0
I. Focșeneanu, Anca (trad.)
821.521-31=135.1

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Nota traducătorului

Acțiunea acestui roman se petrece în Japonia medievală, mai exact în perioada de unificare a Japoniei, dominată de trei mari hegemoni: Oda Nobunaga (1534-1582), Toyotomi Hideyoshi (1537-1598) și Tokugawa Ieyasu (1542-1616). Instituția shogunatului (conducere militară), instaurată în 1192, cunoaște semne de declin în timpul shogunilor Ashikaga (1338-1568), când nobilii locali *daimyō* capătă puteri mari și se implică în lupte pentru succesiune și putere. Aceste lupte durează peste o sută de ani, perioadă cunoscută drept Perioada statelor luptătoare (1467-1572). Cel care pune capăt pentru prima dată acestor lupte, unificând sub puterea sa o mare parte dintre provinciile japoneze, este Oda Nobunaga. Opera sa de unificare va fi desăvârșită de către Toyotomi Hideyoshi, unul din războinicii săi de condiție joasă, dar cu mari merite, care, rând pe rând, va supune și provinciile mai îndepărtate ale Japoniei, nutrind apoi ambiția de a face cuceriri și în Coreea. După moartea acestuia, puterea este preluată de Tokugawa Ieyasu (numit în roman contele Ieyasu), unul dintre nobilii locali, fost general al lui Oda Nobunaga, care acceptase să se supună conducerii lui Toyotomi Hideyoshi. Toți acești trei mari hegemoni au înțeles că, pentru a-și atinge scopurile, pot

folosi arta ceaiului care se dezvoltase din ce în ce mai mult în Japonia acelei vremi. Toţi au fost buni cunoscători şi practicanţi ai acestei arte şi au luat în serviciul lor mari maeştri de ceai ai epocii. Acţiunea romanului are în centru perioada de glorie a lui Toyotomi Hideyoshi (cunoscut mai ales drept Taikō Hideyoshi) şi legăturile lui cu lumea artei ceaiului. Evenimentele se petrec în special în Kyōto (capitala imperială) şi orașele în care înfloriseră comerțul şi arta ceaiului, precum Sakai, Nara și Ōsaka.

De ceva vreme am la mine jurnalul unui expert în arta ceaiului[1] care a trăit în epocile Keichō și Genwa. Sau poate ar fi mai potrivit să-l numesc un cunoscător al artei ceaiului. Sunt cinci carnete legate împreună, fiecare cu câte douăzeci de pagini de hârtie japoneză, acoperite cu semne[2] subțiri și înghesuite. Sunt scrise într-un stil subiectiv și autentic, în care se amestecă monologuri, pagini de jurnal și simple însemnări.

Se crede că autorul acestui jurnal ar fi un anume Honkakubō de la templul Mitsui-dera, discipol al lui Sen no Rikyū. Deși am ținut jurnalul multă vreme închis într-un sertar, acum doresc din tot sufletul să

---

1 Arta ceaiului, numită în Japonia *chanoyu* („apa fierbinte a ceaiului") sau *sadō / chadō* (Calea ceaiului), este o metodă complexă și rafinată de preparare a ceaiului verde în compania oaspeților, folosind o serie de obiecte și ustensile de o mare valoare artistică, într-un spațiu special, numit *chashitsu* („camera de ceai"); este cunoscută în Occident drept Ceremonia ceaiului; implică de asemenea prepararea și servirea unor mâncăruri speciale; cei versați în această artă au cunoștințe teoretice și practice de arhitectură, arta porțelanului, caligrafie, arta decorării grădinilor etc.

2 Ideogramele folosite în scrierea japoneză.

îl fac cunoscut drept un jurnal în stil modern. De aceea l-am schimbat în felul meu, punând ordine în unele pasaje, completând pe ici, pe colo, unde nu se înțelegea, și adăugând explicații unde era necesar. Cum nu are un titlu, m-am hotărât să-l numesc *Testamentul lui Honkakubō*.

Capitolul 1

— Hei, dumneata de la templul Mitsui-dera, hei!

Când am auzit acest glas care venea din spatele meu, am vrut să mă prefac că nu-mi dau seama că pe mine mă strigă și să-mi văd nepăsător de drum. Rostea răspicat numele templului, dar se vede treaba că numele meu îl uitase. De aceea am continuat să merg, zorind puțin pasul, dar glasul s-a auzit din nou:

— Hei, dumneata de la templul Mitsui-dera!

M-am mirat că, deși avea o vârstă înaintată, mă urma îndeaproape cu un mers sprinten. Și atunci a zis iar:

— Nu ești Honkakubō de la templul Mitsui-dera? Dumneata ești, nu-i așa?

Acum, că îmi rostise și numele, ar fi fost prea necuviincios din partea mea să-mi continui nepăsător drumul. M-am oprit și ne-am dat binețe. Nu ne mai văzuserăm de șase ani și îmi lipsise mult. Mi-a spus că avea acum optzeci și trei de ani, dar de fapt nu-și arăta deloc vârsta și era, fără nici o îndoială, același neschimbat Tōyōbō de pe vremea de glorie a Maestrului Rikyū.

— Vino cu mine! a zis.

La acest îndemn mi-a dispărut ca prin farmec orice urmă de reținere. Trecând alene pe sub poarta Sanmon, mă gândeam cât de tare dorisem să revăd după atâta vreme copacii în veșmânt de toamnă de la templul Shin'nyodō și de câte ori, de-a lungul timpului în care nu venisem aici, încercasem să-i rechem în minte.

Cred că era cam ora două după-amiaza, ora berbecului, când m-a poftit să intru în camera de ceai *chashitsu*, iar după aceea am petrecut acolo, cu inima plină, o jumătate de zi încântătoare, da, încântătoare este cuvântul potrivit, uitând de trecerea timpului, până când s-a lăsat peste plantele și copacii din grădină și peste fântâna *tsukubai*.

În alcovul *tokonoma* era pus un rulou *jiku*, aplicat pe hârtie, având caligrafiat pe el în stil *son'en* numele lui Buddha din șase caractere[1]. Bolul de ceai *chawan* era de Ise, iar *ro*, vatra japoneză din mijlocul încăperii, era aceea vestită, despre care auzisem că făcea să se audă neîncetat în camera de ceai adierea vântului prin pini. Pe vremea Maestrului Rikyū intrasem, ca însoțitor al lui, în această cameră de ceai și am constatat că rămăsese neschimbată de atunci. Era o cameră de ceai exact în stilul lui Tōyōbō-sama[2], renumit drept un mare iubitor al principiului *wabi*. Ceaiul pe care l-a

1 Namuamidabutsu (scris cu șase ideograme în limba japoneză): se considera că prin repetarea de către credincios a acestui nume se poate obține salvarea.

2 sama – sufix care se adaugă la numele de persoane, indicând respectul față de acestea; ar putea fi echivalat prin „onorabilul...“; am preferat să îl păstrăm în original.

preparat avea un gust deosebit și mi se părea că trăiesc un vis minunat.

Apoi a adus un bol de ceai *raku* pe care îl căpătase de la Maestrul Rikyū și l-a așezat în fața mea. Am simțit o puternică recunoștință pentru considerația pe care mi-o arăta. Privind vasul, aveam impresia că, după atâta amar de vreme, stau chiar în fața Maestrului Rikyū. Oare de câți ani nu mai ținusem în mâini un bol așa de măiestrit lucrat, larg, mlădios, lăcuit cu negru? Chōjirō, creatorul bolului, se mutase la cele veșnice cu doi ani înainte de trecerea în neființă a Maestrului Rikyū, iar eu aveam amintiri proprii legate de acest bol de ceai de culoare neagră. Și mă bucuram tare mult că acum ajunsese în mâinile lui Tōyōbō-sama.

Se făcuse deja noapte. Am părăsit retrasa cameră de ceai din sudul templului Shin'nyodō și m-am întors la lăcașul meu de la Shūgakuin, iar apoi m-am cufundat în gânduri, răstălmăcind pe toate părțile ceea ce ascultasem și spusesem în acea zi, cu prilejul neașteptatei revederi. Erau și lucruri pe care, deși ar fi trebuit să le spun, nu le spusesem, erau și lucruri despre care ar fi trebuit să întreb și nu o făcusem. De asemenea, mă cuprindeau nenumărate remușcări legate de faptul că răspunsesem într-un fel la o întrebare la care poate nu trebuia să răspund așa. Există expresia „a fi copleșit de gânduri". Eu, care mersesem în acea cameră de ceai și vorbisem după multă vreme cu cineva apropiat Maestrului Rikyū, simțindu-mă foarte mișcat de acest lucru, eram poate acum „copleșit de sentimente și gânduri".

— Cu toate că ești încă tânăr, te-ai retras din lumea artei ceaiului. De ce-ai făcut asta? Odată ce ai intrat

în această lume, dacă nu continui înseamnă că te irosești.

Așa a grăit Tōyōbō-sama. Și are dreptate. Am aproape patruzeci și cinci de ani și nu se mai poate spune că sunt chiar tânăr, dar, oricum, când mi-a pus această întrebare n-am prea știut ce să-i răspund. Nu am un motiv simplu și logic. Fiind din naștere neîndemânatic, nu se poate spune că am ajuns să-mi însușesc suficient spiritul artei ceaiului, încât să mă retrag odată cu moartea Maestrului Rikyū în semn de credință pentru acesta.

Am fost crescut la un templu mic din cadrul templului Mitsui-dera și la treizeci și unu de ani, dintr-o întâmplare, am ajuns în preajma Maestrului Rikyū, pentru a-l ajuta. De atunci l-am asistat la pregătirile pentru reuniunile de ceai și în timp ce făceam asta mai primeam și lecții în ceea ce privește arta ceaiului. Moartea prin sinucidere rituală[1] a Maestrului Rikyū a intervenit când aveam patruzeci de ani. Astfel, m-am inițiat puțin în arta ceaiului, dar sunt departe de a fi un cunoscător sau practicant priceput al acesteia și

---

1 Mod ritual de a-și lua viața prin folosirea propriei săbii în fața unor martori, rezervat persoanelor cu un anumit rang; este expresia unei mentalități de bază din Japonia, unde se consideră că sursa vieții se află în stomac și atunci când, dintr-o neînțelegere, nu poți convinge o altă persoană de sinceritatea propriilor sentimente este necesar să demonstrezi cu ființa ta că „stomacul tău e pur“, tăindu-l și arătându-l; acest mod de a muri este considerat o onoare și ajunge să țină de codul samurailor; hegemonul Toyotomi Hideyoshi l-a învinuit pe Sen no Rikyū, care era maestrul său de ceai, lăsându-i însă onoarea de a muri prin sinucidere rituală.

nici nu am luat parte la prea multe reuniuni de ceai, *chaji*, adevărate. Dar, fiind o persoană din apropierea Maestrului Rikyū, și datorită faptului că îl asistam uneori, se întâmpla ca persoane de prim rang din lumea ceaiului să mă trateze cu prietenie și chiar să mă invite uneori la diferite reuniuni de ceai.

Dar, chiar așa lipsit de experiență și neînsemnat cum eram, am avut ocazia să fiu odată singurul oaspete[1] la una din reuniunile de ceai din ultimii ani ai Maestrului Rikyū. Este cea mai frumoasă amintire din viața mea și chiar și acum, când îmi revine în minte, simt cum un tremur îmi cuprinde trupul și sufletul.

Era dimineața zilei a 23-a a lunii a 9-a din anul al 18-lea din era Tenshō (1590). Ne aflam în camera de ceai de patru *tatami* și jumătate[2] de la vila Jurakudai. Era exact cu jumătate de an înaintea morții Maestrului Rikyū.

Iată cum era aranjată camera de ceai:

În vasul de flori *hanaire* de Bizen era o floare de câmp de toamnă.

Vasul *chaire* era cel numit Shiribukura.

---

1 În general, o reuniune de ceai presupune o persoană care oficiază ceaiul, numită gazdă, și un număr de persoane între care există armonie, numiți oaspeți; există însă și reuniuni la care participă o gazdă și un oaspete (gazda invită un singur oaspete), cu o semnificație specială, care constituie o deosebită onoare pentru cel invitat, mai ales atunci când gazda este un maestru de ceai renumit.

2 În general, camerele de ceai se măsoară după numărul rogojinilor din bambus, *tatami*, care constituie pardoseala lor; cele mai tipice sunt camerele de ceai de patru *tatami* și jumătate (cca 7,29 m^2).

Bolul de ceai era cel numit Mishima, iar *kama* era cea numită Yohō („Pătrată"), la acestea fiind asortat un vas de apă curată *mizusashi bakemono*.

Bucatele *furumai* constau din orez, supă, *kuzu*, prăjiturile tradiționale *funoyaki* și castane coapte.

Acum nu pot să consider decât că această reuniune de ceai a fost amintirea pe care Maestrul a vrut să mi-o lase și a făcut-o special pentru mine. O reuniune cu un oaspete și o gazdă. Cu sufletul liniștit, cu vorbe puține, am primit ceaiul pe care Maestrul Rikyū îl preparase.

Nu vreau să spun că m-am versat în arta ceaiului, dar, dacă există foarte buni cunoscători ai acesteia, există și unii care și-au însușit-o doar într-o oarecare măsură. Iar a te depărta de tot de această lume însemna, așa cum grăise Tōyōbō-sama, să nu câștigi nimic. Chiar și după moartea Maestrului Rikyū, dacă aș fi apelat la cei care au bătut la ușa acestuia pe când era în viață, cred că ar fi fost unii care ar fi știut să folosească drumul ales de mine. De fapt, chiar au fost persoane care au avut bunătatea să încerce să mă ajute.

Dar eu am refuzat toate propunerile de acest fel și, după ce am rânduit treburile Maestrului Rikyū, m-am retras la Shūgakuin. Nu pot spune că m-am retras având anumite speranțe, dar, odată ce m-am retras, spre norocul meu, familii de negustori din Kyōto pe care îi cunoșteam mai demult au început să mă cheme, în calitate de cunoscător al obiectelor și ustensilelor de ceai, să-i sfătuiesc la negustorie, și așa mi-am câștigat traiul până acum.

În lăcaşul meu de la Shūgakuin mi-am făcut un spaţiu strâmt de un *tatami* şi jumătate care cu greu poate fi numit cameră de ceai, dar unde eu singur am loc să stau. Şi chiar în acest moment stau şi vorbesc în gând cu Tōyōbō-sama.

— De ce te-ai retras din lumea artei ceaiului, deşi eşti încă tânăr?

L-am auzit punându-mi din nou întrebarea asta. Când m-a întrebat prima oară, am vrut să-i răspund îndată, dar nu am putut. Și acum mă tot frământ, căutând în mintea mea ce ar fi bine să-i spun ca răspuns și cum ar trebui să mă exprim. Hai, mai bine, să-i spun ce mi s-a întâmplat, exact așa cum mi s-a întâmplat. Nu știu dacă acesta poate fi un răspuns sau nu, dar este ceea ce am văzut eu în vis.

Am avut un vis la douăzeci de zile de la moartea Maestrului Rikyū. Tocmai mă întorsesem în locul meu natal, la Ōmi. Visul acesta l-am avut spre zori.

Era un drum pietruit, înghețat și pustiu[1] care se întindea până departe. Un drum nesfârșit, fără un copac sau un fir de iarbă, pe care nimeni nu s-ar fi gândit vreodată să-l străbată. Atunci m-am gândit că eu, plecând de la Myōkian din Yamasaki, mersesem deja mult timp pe acel drum.

Deodată mi-am zis că așa trebuie să arate drumul spre lumea de dincolo, că altfel de ce se întinde așa la nesfârșit și e pustiu de-ți îngheață sufletul în tine?

---

1 În original, *hiekareta*, atribut care face referire la idealul artei ceaiului de a căuta frumusețea în ceea ce este înghețat și veștejit.

Și ziua, și noaptea plutea pe el o strălucire vagă și nelămurită.

Atunci am văzut că mult în fața mea mai mergea o persoană. Imediat mi-am dat seama că era Maestrul Rikyū. Ah! străbat acest drum de moarte, pustiu și trist, ca însoțitor al Maestrului Rikyū, m-am gândit.

Chiar dacă ar fi fost drumul spre lumea de dincolo, tot nu mi-ar fi păsat. Dar am aflat că nu era drumul spre lumea de dincolo, ci drumul care ducea la Kyōto. Ah!, m-am gândit din nou, merg împreună cu Maestrul Rikyū la vila Jurakudai. Acest drum pietruit, înghețat și pustiu, pe care nu se zărea țipenie de om, era drumul care se întrepta spre Kyōto. Și totuși nu înțelegeam de ce tocmai un astfel de drum, pe care nu-l puteai asemui decât cu cel spre lumea de dincolo, mergea la Kyōto.

Tocmai când mă frământau aceste gânduri, Maestrul Rikyū s-a oprit și s-a întors alene către mine, dându-mi impresia că voia să se asigure că încă îl urmez.

După o vreme, s-a mai întors o dată către mine. De data asta m-a privit ca și cum mi-ar fi spus „Ajunge, acum întoarce-te înapoi!“. Eu, în naivitatea mea, m-am gândit atunci că dacă asta era dorința Maestrului Rikyū trebuia să mă întorc. Am crezut că era mai bine să mă întorc. De aceea m-am aplecat adânc în fața lui. Era salutul meu de despărțire.

În acel moment m-am trezit. M-am ridicat și am stat cu capul plecat. Așa cum în vis înclinasem adânc capul înspre Maestrul Rikyū, și după ce m-am trezit am continuat să stau cu capul plecat în fața lui.

M-am simțit înspăimântat mai degrabă după ce m-am trezit din vis. Nu mă temusem prea mult să merg pe acel drum de moarte, dar când m-am gândit că nu era de fapt ce crezusem, ci străbătea Kyōto și apoi continua până la locuința Maestrului Rikyū din Jurakudai, și când m-am întrebat de ce oare nu-mi dădusem până atunci seama că acel drum pietruit, înghețat și pustiu străbătea Kyōto și ducea la locuința Maestrului Rikyū, sufletul mi-a fost cuprins de spaimă. Am priceput atunci că nu era un drum oarecare, pe care să poată merge în voie și cu ușurință unul ca mine.

Bineînțeles că nu ăsta a fost singurul motiv, dar și de asta am simțit dorința de a mă retrage din lumea artei ceaiului în care strălucea figura Maestrului Rikyū. Am fost cuprins astfel de o nevoie ciudată de a evita să mă întâlnesc cu toți cei care îi fuseseră apropiați în timpul vieții. Iar această atitudine a constituit o necuviință față de ei.

Anul acesta, în ianuarie, a trecut în neființă preacinstitul Kokei de la templul Daitokuji. El îl inițiase în budismul zen pe Maestrul Rikyū și îi alesese numele de preot Rikyū Koji.[1] Pentru că avusese o relație specială cu Maestrul Rikyū, avusesem și eu fericirea să mă bucur vreme îndelungată de prietenia lui. Fiind vorba despre o astfel de persoană, obligația mea era ca,

---

1 Pentru a putea fi acceptată în preajma împăratului, o persoană trebuia să aibă fie titlul de nobil, fie statut de preot; în 1585, când hegemonul Toyotomi Hideyoshi a hotărât să meargă împreună cu Sen no Rikyū să-i servească ceai împăratului Ōgimachi, lui Sen no Rikyū i s-a dat numele budist de Rikyū Koji, pentru a putea fi primit în palatul imperial.

îndată ce aflasem vestea, să merg acolo la priveghi și să ajut la înmormântare, dar eu, gândindu-mă numai cum să-i evit pe apropiații Maestrului Rikyū, am făcut necuviința de a nu mă duce. Acest lucru m-a îndurerat tare mult. Nu numai în cazul preacinstitului Kokei, ci și în cazul altor apropiați ai Maestrului Rikyū, în mai multe rânduri, la vreme de restriște, m-am arătat nerecunoscător și nu mi-am făcut datoria.

După ani buni petrecuți astfel în singurătate, am ajuns astăzi să-l întâlnesc pe Tōyōbō-sama. Și întâlnirea aceasta pur întâmplătoare m-a făcut să simt o nesfârșită bucurie de a-l revedea.

Anul acesta, al 2-lea din era Keichō (1597), s-au împlinit șase ani de la sinuciderea rituală a Maestrului Rikyū. Am spus mai devreme că m-am îndepărtat de lumea artei ceaiului în care strălucea figura Maestrului Rikyū, dar asta nu înseamnă că m-am îndepărtat și de Maestrul însuși. Dimpotrivă, de când m-am retras la Shūgakuin, m-am simțit și mai apropiat de el. De câteva ori pe zi îl aud vorbindu-mi, iar eu îi răspund. Asist la oficierea ceaiului cu gesturi sigure, liberă și generoasă, a Maestrului și uneori, dintr-odată, îl aud spunând că ceaiul reprezintă doar legătura dintre apă și foc[1]. Iar când îl întreb ceva, răspunsul vine imediat.

Totuși, o dată s-a întâmplat să nu-mi răspundă. Asta s-a întâmplat în vis, când el mergea pe acel drum pustiu și înghețat, iar eu l-am întrebat ce drum era acela. Atunci nu am primit nici un răspuns. Și pe când

---

1 Aluzie la faptul că arta ceaiului are la bază cele cinci elemente considerate primordiale: apă, foc, pământ, metal și lemn.

trăia se întâmpla uneori să nu-mi răspundă. „Asta e ceva la care trebuie să te gândești singur, nu-i poți întreba pe alții." În astfel de ocazii avea o expresie ca și cum nu mi-ar fi auzit întrebarea și nu spunea o vorbă. Probabil că și acel drum pietruit, înghețat, pustiu și nesfârșit de lung din vis era ceva la care trebuia să mă gândesc singur.

De fapt, în cei șase ani de când a murit Maestrul Rikyū, în sufletul meu m-a frământat acest drum din vis pe care îl străbătea. Oare ce fel de drum era drumul înghețat și pustiu pe care eu nu eram în stare să-l străbat singur? Ce fel de drum era oare drumul de la jumătatea căruia Maestrul Rikyū mi-a cerut în vis să mă întorc, iar eu m-am întors ascultător?

Oare cine, în afară de Maestrul Rikyū, a mai străbătut un astfel de drum ca acela pe care l-am văzut în vis? La oricine m-aș gândi, nu se potrivește cu acel drum. Totuși, Maestrul se încadra perfect în peisajul înghețat și pustiu și mergea liniștit ca și cum ar fi fost obișnuit să meargă pe el. E poate necuviincios să spun asta, dar cred că drumul pe care îl străbate acum Tōyōbō-sama e total diferit de acel drum. El nu merge pe un drum așternut în această lume, dar care se îndreaptă către lumea cealaltă. Totuși, Maestrul Rikyū a parcurs acel drum. Oare de ce străbătea singur un astfel de drum?

În timpul vieții, Maestrul Rikyū spusese despre drumul ceaiului că este înghețat și pustiu, dar drumul din vis nu era doar înghețat și pustiu, ci și întunecat, însingurat și anevoios. Când încep să meditez la asta, uit de trecerea timpului și nu-mi mai pot îndrepta

gândurile spre altceva. Dar să lăsăm deocamdată visul deoparte.

— Când a murit Kokei-dono[1], de la templul Daitokuji, la sfârșitul anului sau după Anul Nou? m-a întrebat Tōyōbō-sama.

— Pe la mijlocul lui ianuarie, am răspuns.

— În ultima vreme am început să uit ușor chiar și lucruri importante pe care nu ai voie să le uiți... Kokei-dono a mai trăit șase ani după Maestrul Rikyū. Acum a trecut și el în neființă. Cu moartea lui s-a sfârșit o generație. A dispărut o lume pe care ei o susțineau fiecare la un capăt, ca doi stâlpi.

A spus aceste cuvinte vădit mișcat. Într-adevăr, a dispărut o lume! Kokei-sama trebuie să fi fost o persoană foarte importantă dacă până și eu simt așa. Atunci Tōyōbō-sama a continuat la fel de mișcat:

— S-a sfârșit și arta ceaiului pentru vremuri tulburi[2].

— Arta ceaiului pentru vremuri tulburi? m-am mirat eu.

— Nu crezi că este așa? Intrau în camera de ceai, degustau ceaiul și când părăseau acel loc se îndreptau

---

1 dono (ca și sama) – sufix care se adaugă la numele de persoane pentru a marca respectul față de acestea.

2 Referire la perioada cunoscută drept *Sengoku jidai* (perioada statelor luptătoare) (1467–1572), în care timp de peste o sută de ani s-au dat bătălii pentru putere între nobilii războinici din diferitele provincii ale Japoniei și care s-a terminat cu intrarea lui Oda Nobunaga în capitala Kyōto și preluarea puterii de către acesta.

direct spre câmpul de luptă. Iar acolo se avântau în mijlocul bătăliei și mureau. Astfel de vremuri s-au sfârșit. Și probabil nu vor mai reveni niciodată. Epoca Maestrului Rikyū este înlocuită de cea a lui Oribe-dono. Probabil că deja a fost înlocuită. Se schimbă și arta ceaiului. Aș vrea să o păstrăm așa cum era, dar nu va fi posibil.

— Dar dumneavoastră o puteți face, Tōyōbō-sama.

— Îți sunt recunoscător că gândești astfel, dar din păcate sunt prea bătrân. Lăsând însă asta deoparte, arta Maestrului Rikyū a fost într-adevăr puternică și extraordinară. Ca maestru al ceaiului, el avea ceva ce nu are nimeni. Și ca om era mult deosebit de ceilalți. Viața lui a înflorit pentru arta ceaiului. Sunt mulți care își spun maeștri de ceai, dar nici unul dintre ei nu s-a putut ridica la înălțimea lui. Tocmai pentru că era atât de puternic și deosebit nu avea cum să-și ducă viața la bun sfârșit. Se spun multe despre cauza morții lui, dar oare nu și-a atras-o el însuși, prin aceste calități?

Și apoi m-a privit în față ca pentru a-mi cere aprobarea, dar eu n-am zis nimic.

— Nu-i așa? Cu firea lui atrăgea pericolele. De anul trecut se zvonește că a vândut scump obiectele și piesele de ceai, urmărind propriul profit, și că ăsta ar fi fost motivul care i-a adus sfârșitul. Poate că s-a întâmplat așa. E greu să-i convingi pe oamenii obișnuiți de valoarea unui obiect dacă nu îi atribui un preț pe măsură. Cel mai ușor e să-i faci să priceapă valoarea prin preț. Maestrul Rikyū își alegea obiectele pentru arta ceaiului din viața de zi cu zi. Și obiectele alese de el sunt toate, fără excepție, deosebite. Îți poți da seama

dacă le foloseşti în camera de ceai. Avea un ochi şi un simţ estetic fără pereche. Preţul vaselor alese astfel de el arată că pot fi puse alături, ca valoare, de vasele şi obiectele chinezeşti vestite. De aceea sunt scumpe. Şi vasele ieşite din mâna lui Chōjirō aşa au ajuns să se impună în arta ceaiului. Un alt zvon e că moartea se datorează faptului că a fost vorbit de rău, în mod mincinos, la cei sus-puși. Și asta e posibil. Sunt mulți cei care spun lucruri mincinoase. Poate că a fost trădat de astfel de oameni. E posibil. Fiind o fire care nu făcea compromisuri, avea desigur mulți dușmani. Și a mai fost un zvon, nu-i așa?

— Incidentul de la poarta Sanmon[1] de la Daitokuji?

— A, da. Se pare că sunt multe zvonuri, dar Maestrul Rikyū nu a avut cunoștință de acel lucru. Nici Kokei-dono nu a avut probabil cunoștință de așa ceva. Acea întâmplare a fost o mare greșeală provocată de cineva de la templul Daitokuji. Nici Maestrul Rikyū, nici Kokei-dono nu se puteau gândi la un lucru atât de lipsit de sens. Pot depune mărturie pentru asta. Maestrul Rikyū nu stătea decât în camera de ceai. Cum era să-și așeze statuie pe poarta Sanmon? El, un adevărat *wabisukijōjū*, cum ar fi putut să facă așa ceva? Dar hai să încheiem aici acest subiect că altfel, amintindu-mi, mă cuprinde furia. Iar când sunt cuprins de furie îmi ies de tot din fire. Și dacă îmi ies din fire nu mai pot trăi în această lume.

---

1 Zvonul conform căruia Sen no Rikyū își construise pe poarta Sanmon a templului Daitokuji o statuie din lemn în mărime naturală, fapt care se crede că ar fi atras mânia hegemonului Toyotomi Hideyoshi, care i-a cerut să se sinucidă.

Și chiar părea foarte tulburat, gata să-și iasă din fire. Dar eu, unul, am fost cuprins după multă vreme de o mare ușurare. De câte ori auzeam zvonurile despre incidentul morții Maestrului Rikyū mă simțeam cumplit de neajutorat și nealinat, dar acum, văzând cum Tōyōbō-sama îl apăra pe Maestru cu atâta convingere, m-am înseninat deodată. În afară de asta, în spusele lui Tōyōbō-sama mă izbise folosirea unui cuvânt pe care nu-l mai auzisem.

— Tocmai ați rostit cuvântul *wabisuki*...

El mi-a răspuns:

— A, *wabisukijōjū*? Acest cuvânt mi-a fost transmis de Maestrul Rikyū. Se pare că lumea mă consideră un preot scrântit și sărac care nu are decât un singur rulou și un bol de Ise, dar de fapt am și alte lucruri importante. Unul este bolul *raku* făcut de Chōjirō, pe care ți l-am arătat, iar altul este un vas *kama* de încălzit apa pentru ceai, pe care l-am primit tot de la Maestru. Dacă dorești, ți-l arăt și pe acesta, dar sunt sigur că îl știi foarte bine. Din ceea ce am primit de la Maestrul Rikyū, aceste două lucruri au formă și sunt concrete, dar pe lângă acestea am primit și un lucru fără formă, care nu se poate vedea. Acesta este cuvântul *wabisukijōjū*. În anul dinaintea morții Maestrului Rikyū, l-am întrebat o dată despre transmiterea secretă a artei ceaiului. El mi-a spus că nu ar trebui să existe transmitere secretă, dar dacă vrem cu orice preț să vorbim despre așa ceva nu o putem face decât prin cuvintele *wabisukijōjū* și *chanoyukan'yō*. „Anul trecut, într-o scrisoare către un prieten bun, împătimit al artei ceaiului, am scris aceste două expresii." Așa mi-a spus atunci Maestrul Rikyū.

În ceea ce privește *kama*, vasul de încălzit apa, îl văzusem și eu de câteva ori, pentru că era în mod special pe gustul Maestrului Rikyū, dar acest cuvânt, *wabisukijōjū*, îl auzeam pentru prima dată. Tōyōbō-sama a continuat:

— Acest cuvânt, *wabisukijōjū*, înseamnă că pe parcursul a douăzeci și patru de ore, fie că ești treaz, fie că dormi, trebuie să ai mereu în minte spiritul artei ceaiului. Celălalt, *chanoyukan'yō*, înseamnă că și a prepara ceai este important. Asta cred că înseamnă. Pe-al doilea îl poți respecta mai ușor, dar primul pot spune că este extrem de dificil de respectat. Nu există legământ făcut cu tine însuți mai înfricoșător decât acesta, dar Maestrul Rikyū și l-a pus în minte și, zi de zi, timp de douăzeci și patru de ore, nu l-a încălcat nici o clipă. Nu l-a încălcat nici în ultima clipă când și-a luat viața.

Apoi a urmat cu o voce mai puternică:

— Un astfel de om să vândă vase și ustensile de ceai pentru a se îmbogăți? Un astfel de om să vrea să își înalțe statuie pe poarta Sanmon a templului? Mă opresc aici, pentru că altfel iar mă cuprinde furia.

Când am văzut ce susținător înfocat avea Maestrul în el, nu mi-am putut înfrâna emoția. Ce bine că l-am întâlnit azi pe Tōyōbō-sama! Mă bucur pentru Maestrul Rikyū că are un asemenea susținător, și mă bucur pentru mine că am putut afla acest lucru! Căzut pradă unor astfel de simțăminte, n-am mai spus nimic și, întorcându-mi fața, am încercat să-mi rețin lacrimile care stăteau să țâșnească.

— Ce-ar fi să bem un ceai preparat de tine, Honkakubō de la templul Mitsui-dera? Asta o să ne facă să ne simțim mai bine.

Așa a grăit Tōyōbō-sama. Iar eu, înclinându-mă, am ieșit în liniște din cameră.

Auzisem că primul care făcuse ca la reuniunile de ceai să se prepare mai mult și toți oaspeții să bea din același bol, trecându-l de la unul la altul, fusese Tōyōbō-sama, iar Maestrul Rikyū preluase de la el acest stil. Poate că Tōyōbō-sama nu știa, dar după aceea, într-o anumită perioadă, când se pregătea mult ceai și se bea așa, din același bol, printre noi se spunea „ceai în stil Tōyōbō". Am băut atunci ceaiul, amintindu-mi de acest lucru. Bolul a mers de la mine la Tōyōbō-sama și apoi s-a întors iar la mine.

După ce am degustat ceaiul, ni s-a schimbat într-adevăr dispoziția. Încet-încet, în ciuda diferenței de statut și de vârstă, discuția noastră, doi discipoli ai aceluiași maestru, s-a transformat în ceva secret, țesut doar între noi doi și care ne unea.

— Maestrul Rikyū folosea și un bol de ceai mic, și o linguriță *chashaku* subțire. Cred că făcea asta pentru că el era mare de stat. Nu l-am întrebat niciodată, dar așa cred. Și cred că nu le alesese întâmplător, ci cumpănind bine: la un bol mic potrivise o linguriță *chashaku* de aceeași dimensiune. Iar mărimea bolului o calcula după mărimea[1] rogojinilor *tatami*.

---

1 Pentru a se obține armonie în camera de ceai, dimensiunile obiectelor folosite sunt alese în funcție de mărimea camerei.

Așa a grăit Tōyōbo-sama. Și mi-am dat seama câtă dreptate avea. Dar asta înțeleg eu, Honkakubō cel de acum. Pe vremuri, nu putusem decât să consider că Maestrului îi plăceau probabil un bol mic și o linguriță *chashaku* subțire.

— Orice s-ar spune, felul lui de a oficia reuniunile de ceai era fără pereche. O făcea într-un spirit liber, cuprinzător, fără nimic meschin și obscur. Doar privind, și inima simțea pacea și se liniștea. A fost o artă a ceaiului lină ca o curgere, îndeplinită cu multă siguranță de sine. Altcineva nu o putea face așa. Aș vrea să o numesc talent înnăscut, dar cred că era ceva creat cu mult efort.

Apoi a continuat:

— La reuniunile de ceai ale Maestrului Rikyū era vorba de a învinge fără arme. Dar asta nu însemna că puteai învinge prin străduința de a te cultiva și instrui. Însemna să învingi fără această instruire. Adică era vorba de izbânda „omenescului" din noi.

Când Tōyōbō-sama a rostit aceste vorbe, mi-am amintit multe lucruri. M-am gândit că arta Maestrului Rikyū era cu siguranță exact așa cum grăise.

— Fiind un maestru atât de mare și cu o astfel de gândire, îl pășteau multe primejdii din partea celor puternici.

La aceste cuvinte eu am ripostat în modul următor:

— Totuși, Maestrul Rikyū a folosit întotdeauna limbajul cel mai ales față de persoanele cărora li se cuvenea aceasta. Când trebuia să respecte strict eticheta o făcea. În ceea ce privește acest aspect, nu cred că a făcut vreo greșeală.

Atunci Tōyōbō-sama a spus:

— Sigur că n-a făcut nici o greşeală. Chiar dacă era vorba de un *daimyō* neînsemnat, dacă era *daimyō* îl trata ca pe un *daimyō*. Cu atât mai mult în cazul lui Taikō Hideyoshi. Era extrem de grijuliu când îi servea un bol de ceai. Discipolii nu primeau ceai decât după ce îi dădea lui Taikō Hideyoshi. Când era Taikō prezent, nu începea niciodată pregătirea ceaiului decât după ce îi arăta acestuia deferența cuvenită.

Apoi, după un scurt moment de gândire, a continuat:

— Și chiar și așa a fost învinovățit! Sau poate ar trebui să spunem că tocmai de aceea a fost învinovățit!

Din acest moment, conversația s-a îndreptat în mod natural spre lucruri cărora nimeni nu le dă glas și probleme pe care nimeni nu și le imaginează. Și Tōyōbō-sama, și eu voiam ca, lăsând la o parte ce se zvonea prin lume, să scrutăm dacă puteam în spatele acestor zvonuri, să vedem acel ceva, ca un vârtej întunecat, care îl înghițise pe Maestru și să încercăm să ne ostoim simțămintele înțelegând ce se întâmplase.

După ce am discutat îndelung, m-a întrebat:

— Ai totuși vreo bănuială cu privire la motivul pentru care a trebuit să moară?

La care am răspuns:

— Nu, n-am. Dar, dacă stau să mă gândesc bine, cu câteva zile înainte de incident cred că Maestrul s-a comportat puțin altfel decât de obicei. Îl vizita pe neașteptate pe Kokei-sama la templul Daitokuji, iar după ce venea de acolo, tot așa de brusc, îi scria scrisori – acest lucru era cu siguranță ceva ieșit din comun. De

asemenea, îmi amintesc că îi scria des și lui Hosokawa Sansai-sama. Dacă acest comportament are legătură cu incidentul, cel puțin două persoane, Kokei-sama și Hosokawa-sama, ar trebui să fi aflat de la el ce fel de incident a fost și cum s-a produs. Dar asta e bineînțeles doar presupunerea mea.

— Kokei-sama a murit. Iar Hosokawa-dono, cu firea lui răzvrătită, nu cred că o să spună nimic legat de Maestrul Rikyū. Dacă mai e cineva care știe ce fel de incident a fost acela nu poate fi decât Furuta Oribe-dono, nu-i așa?

S-a oprit și a reluat după o clipă de gândire:

— Eu nu știu cum a fost cu incidentul, dar pot judeca un lucru. Când Maestrul a primit ordinul de exil în Sakai, a plecat imediat, și cred că atunci se gândea că în timpul cât va sta acolo se va rezolva și problema și va putea reveni la Kyōto. De curând am auzit că în acea zi Sansai-dono și Oribe-dono l-au însoțit până la portul de pe râul Yodo. Cel care mi-a spus asta era plin de admirație față de cei doi, și cred că sunt într-adevăr de admirat. Nu oricine putea face asta. Eu cred că l-au condus tocmai pentru că aveau siguranța că va fi o zi când se va întoarce. Dacă n-ar fi fost așa, nu ar fi condus pe cineva care, atrăgând mânia lui Taikō, era sortit morții, nu crezi? Nimeni n-ar face asta. Dacă este adevărat, asta înseamnă că la acel moment moartea Maestrului nu fusese încă hotărâtă. Cred că s-a hotărât după ce s-a dus el la Sakai.

Auzind aceste vorbe, i-am invidiat pe cei doi care îl conduseseră până la râu pe Maestrul Rikyū în acea zi dificilă pentru el când pleca spre Sakai. Și eu mi-aș

fi dorit s-o fac. Poate că a fost într-adevăr cum zicea Tōyōbō-sama, că cei doi l-au condus tocmai pentru că se gândeau că va reveni la Kyōto. Totuși, pesemne că l-au însoțit și ca să-l încurajeze pe Maestrul care pleca la Sakai, ca să-i dea o speranță. Cât de bucuros și îndatorat va fi fost Maestrul pentru sprijinul lor!

Orice ar fi simțit și gândit atunci Sansai-sama și Oribe-sama, dacă judecăm acum, acel moment nu a fost nimic altceva pentru ei decât ultima lor întâlnire cu Maestrul. Amândoi l-au văzut atunci pentru ultima oară.

După ce Tōyōbō-sama s-a oprit, în fața ochilor mei a rămas figura Maestrului Rikyū așezat în barcă, în drum spre Sakai. Era cu siguranță silueta pe care aș fi văzut-o în realitate dacă aș fi fost și eu atunci acolo. Nu știu cu ce gânduri l-au condus ei, dar eu văd clar în fața ochilor silueta Maestrului Rikyū, privind din barcă spre cei doi, pe când aceștia se pierd treptat în depărtare.

Oare ce simțea Maestrul în acele clipe, stând acolo în barcă? Probabil că nobilii războinici îl conduceau gândindu-se că îl vor revedea curând, dar cred că sentimentele de atunci ale Maestrului Rikyū erau mult diferite de sentimentele lor. Nu mă pot împiedica să cred că atunci, stând tăcut în barcă, Maestrul vedea destinul care-l urmărea. Și, dacă este așa, înseamnă că pentru Maestru chiar a fost un ultim adio de la Oribe-sama și Sansai-sama.

I-am mărturisit acest gând al meu lui Tōyōbō-sama. El însă m-a contrazis:

— Nu poate fi așa! Cred că și Maestrul Rikyū era convins în sinea lui că va reveni în scurt timp în Kyōto. Nu se putea să nu știe asta tocmai el. Știa de asemenea

că dacă cei doi îl conduseseră putea însemna și că supărarea lui Taikō Hideyoshi avea să se risipească, și va fi rechemat în Kyōto. Sunt sigur că așa a interpretat Maestrul. Şi nu numai atât; probabil că şi-a imaginat şi ce anume provocase furia lui Taikō, ba chiar și cât de mare era acea furie. De asemenea, nu este exclus ca Oribe-sama și Sansai-sama să-l fi condus pe Maestru tocmai dintr-o urzeală a lui Taikō, care, deşi îl obliga să meargă în Sakai, căuta un moment potrivit, dorind poate ca ei să fie intermediarii unei împăcări între el și Maestru. E foarte plauzibil acest lucru. Se pot închipui multe lucruri și e imposibil ca Maestrul să nu fi știut toate astea... Doar că, de fapt, nu s-a întâmplat cum era prevăzut. Maestrul nu s-a mai întors în Kyōto, iar călătoria sa la Sakai a fost drumul lui către moarte. Nu se ştie de ce s-a întâmplat așa, dar schimbarea totală a lucrurilor s-a produs după aceea. Adică după ce a ajuns el la Sakai. Așa că, atunci când l-au condus cei doi discipoli, cred că Maestrul nu avea deloc inima grea.

În timp ce ascultam ce-mi spunea Tōyōbō-sama, nu puteam să-mi scot din minte chipul Maestrului care trebuie să fi ghicit soarta deloc ușoară ce avea să-l aștepte după douăzeci de zile. Lucrurile ciudate pe care le spunea Tōyōbō-sama nu schimbau cu nimic ceea ce simțeam. Oare nu-i cum cred eu? Pe de o parte e Taikō Hideyoshi, cu drept absolut de viață și de moarte asupra oricui, apoi cei doi care au primit poruncă de la el și care, crezând în întoarcerea Maestrului în Kyōto, merg în mod special să-l conducă, și Maestrul însuși care, condus de ei, stă neclintit în barca plutind spre Sakai. Orice ar fi crezut despre acest lucru cei

doi, totul depindea de Taikō Hideyoshi. Şi despre ce socotea în sinea lui Taikō Hideyoshi nimeni nu ştia nimic. Cât de precară şi instabilă era soarta Maestrului Rikyū, depinzând de voinţa lui Taikō, care se putea schimba oricând!

Nu i-am spus nimic despre aceste lucruri lui Tōyōbō-sama, pentru că ar fi însemnat să-l contrazic, și ar fi fost necuviincios, dar în sinea mea eram convins că Maestrul stătuse atunci tăcut în barcă, presimțind cumva că destinul lui era să moară. Nu pot decât să cred că Maestrul își închinase toată viața artei ceaiului, pregătindu-se pentru această zi. Nu știu care este adevărul, dar pentru mine, Honkakubō de la templul Mitsui-dera, care l-am servit îndeaproape și care chiar și acum îl servesc în fiecare zi, acestea sunt interpretarea și sensul ciudatei scene din acea zi de acum șase ani, de pe malul râului.

De asemenea, deşi nici asta nu i-am spus lui Tōyōbō-sama, pentru mine nu era prima dată când vedeam înaintea ochilor chipul Maestrului Rikyū așezat mândru și neclintit în barca alunecând pe râu...

Era ziua a 4-a a lunii a 9-a din anul al 16-lea din era Tenshō (1588), și Maestrul Rikyū făcea o întrunire în camera de ceai de patru *tatami* și jumătate de la locuința lui din Jurakudai, avându-l ca invitat principal pe Shun'oku-sama de la templul Daitokuji. Era o ceremonie a ceaiului de dimineață[1]. Pe lângă Shun'oku-sama

1 Întrunirile ceaiului pot avea loc în diferite momente ale zilei, în funcție de anotimp; de exemplu, vara se obișnuiește să fie făcute dimineața în zori, pentru a se evita căldura din timpul zilei.

mai erau Kokei-sama și Gyokuho-sama de la Daitokuji, amândoi oameni de vază, apărători ai legii sfinte de la acest templu.

Întrunirea era prilejuită de despărțirea de Kokei-sama, care avea să pornească în curând spre Kyūshū, unde fusese exilat. N-am cum să știu eu din ce pricină Kokei-sama atrăsese mânia lui Taikō Hideyoshi, dar conform zvonurilor se pare că motivul a fost că nu se înțelesese cu Ishida Mitsunari în ceea ce privește construcția unui templu.

Oricum, fiind o reuniune în cinstea unei persoane care, atrăgând mânia lui Taikō Hideyoshi, fusese exilată departe în Kyūshū, s-a făcut în mare taină, fără știrea nimănui. Cred că nici Tōyōbō-sama nu aflase de această întrunire.

Camera de ceai de patru *tatami* și jumătate este așezată spre răsărit, și are două ferestre, una spre nord jos, și alta deasupra intrării joase de la răsărit, și nu știu pe care dintre ele pătrundea o lumină domoală, deosebit de frumoasă la întâlnirea de ceai ținută în zori.

În mijlocul luminii, Maestrul a preparat ceai folosind suportul *daisu* și *daitenmoku*. Pentru Maestrul Rikyū era neobișnuit să folosească *daisu*, dar probabil o făcea pentru a respecta stilul în care practicau arta ceaiului oaspeții veniți de la templul Daitokuji.

Iată cum era aranjată camera de ceai:

În alcov era un rulou cu versuri caligrafiate de Kidō.

În interiorul suportului *daisu* erau: *fūro* și *arare-gama*, *mizusashi* cu emblemă bătută în aur, *hishaku-tate* din aur, *mizu-koboshi* din aur și suportul *futaoki* numit „Cele cinci virtuți".

Pe suportul *daisu* erau așezate bolul *daitenmoku*, o tavă pătrată și vasul *chaire Shiribukura* în punguța lui.

La această întrunire, mi s-a încredințat rolul de a pune frunzele de ceai în vasul *chatsubo*, și am putut sta în prezența acestor fețe atât de luminate doar pentru că a fost o reuniune de taină. În plus, tot eu am consemnat[1] momentele întâlnirii. Le mai am și acum în carnetul meu. Am descris în amănunt oficierea făcută de Maestru și așezarea obiectelor pe *daisu*. Aceste pagini constituie și azi pentru mine un lucru de mare preț.

Ruloul din alcov cu versurile caligrafiate de mâna lui Kidō aparținea lui Taikō Hideyoshi, care, pe vremea când era kampaku, îl adusese aici pentru a i se reface marginile ce se deterioraseră. Preotul Kidō fusese o persoană importantă, fiind legat de trecutul îndepărtat al templului Daitokuji. Scrierea lui de pe rulou, având în vedere legătura lui cu Daitokuji, era cum nu se poate mai potrivită cu reuniunea din această dimineață. În ceea ce privește conținutul poeziei chinezești, acesta era parcă făcut pentru această ocazie. Versurile vorbeau despre frunzele care părăseau crengile copacilor în suflul înghețat și limpede al toamnei adânci. Vorbeau de asemenea despre vremea când cei care au terminat studiul pleacă din holul de meditație zen. Iar sentimentul transmis era sentimentul dorului de a-i vedea cât mai repede întorși acasă pe cei plecați astfel, în cele patru colțuri ale lumii. Conținutul și spiritul poeziei

---

1 Referire la faptul că la întrunirile de ceai exista obiceiul de a se consemna numele participanților (gazda și oaspeții), precum și obiectele folosite, momentele preparării ceaiului etc.

exprimau perfect sentimentul celor ce participau la această întâlnire de despărţire de Kokei-sama, care pleca în ţinuturi îndepărtate.

Întâlnirea secretă, în care sufletele gazdei şi invitaţilor se armonizau puternic, calm, trist şi tainic, era foarte potrivită pentru despărţirea de un preot de vază, stimat și respectat cu adevărat, înainte de plecarea sa într-un loc uitat de lume.

Oare ce oră să fi fost când s-a terminat reuniunea și oaspeții de la templul Daitokuji au fost conduși la plecare? După aceea eu m-am întors în camera de ceai pentru a pune lucrurile la locul lor, dar Maestrul Rikyū era deja așezat ca pentru a oficia ceaiul. Am considerat de cuviință să dau cât mai repede jos ruloul lui Taikō și să-l împăturesc, dar când mă pregăteam să fac asta l-am auzit pe Maestru spunându-mi:

— Mai lasă-l acolo pentru o vreme!

Și atunci l-am lăsat.

Era în seara aceleiași zile. Având ceva de făcut în camera unde se ținuse reuniunea, am dat să intru acolo, când, dându-mi seama că înăuntru se află cineva, m-am oprit la intrare. Începea să se lase întunericul, totuși era încă prea devreme să aprind focul. Uitându-mă înăuntru, am văzut că Maestrul stătea în poziția de oficiere a unei reuniuni de ceai, exact așa cum îl lăsasem la prânz.

— A, Honkakubō, tu ești?

Așa a zis Maestrul după o vreme, dar până atunci eu îl privisem fix. Avea palmele așezate ferm pe genunchi și stătea așezat cu pieptul puțin scos înainte. Fața îi era ușor aplecată într-o parte, dar ridicată. Era

o poziție a lui obișnuită și în viața de zi cu zi când se gândea adânc la ceva.

Doar că de data asta, până să mă strige, eu stătusem în fața camerei de ceai și îi privisem îndelung chipul. Nu avea o expresie specială, doar ceva rece și concentrat, încât nimeni nu l-ar fi putut aborda atunci cu ușurință. Mai mult decât să te determine să te întrebi la ce se gândea, era o față care te îndemna să te întrebi ce-l făcuse prizonierul gândurilor.

— Poți să strângi acum ruloul din alcov, a grăit Maestrul.

— Am înțeles, am răspuns eu îndată, mirându-mă însă o vreme că ruloul caligrafiat de Kidō, care îi aparținea lui Taikō, era încă acolo.

Mi se părea destul de grav ca o reuniune a ceaiului prilejuită de despărțirea de o persoană care atrăsese mânia lui Taikō și era izgonită în Kyūshū să se țină la locuința Jurakuyashiki a Maestrului, adică aproape sub ochii lui Taikō, și, în plus, să se folosească, fără a i se cere acestuia permisiunea, un rulou *kakejiku* din vistieria lui ascunsă. Ba mai mult, se putea spune că acele versuri de pe rulou criticau în mod discret nedreptatea făcută de hegemon de a izola într-un loc pustiu un prelat înalt, cu o pregătire atât de aleasă, precum Kokei-sama.

Oare de jumătate de zi, de când se terminase întrunirea, Maestrul stătuse așa, așezat în această cameră care avea expuse în alcov versurile caligrafiate de Kidō? Am luat îndată ruloul *kakejiku* din alcov și l-am rulat, iar când am părăsit camera mi-am mai îndreptat o

dată privirile către Maestru. Stătea încă așezat acolo, exact ca la început, cu aceeași expresie și postură.

— Să aduc lampa? am întrebat.

— S-a făcut deja așa târziu?

Apoi s-a mișcat pentru prima dată și a părăsit camera.

L-am servit pe Maestrul Rikyū timp de aproape zece ani, și acesta este momentul în care mi-a făcut cea mai puternică impresie, pe care o port și acum în suflet. De câte ori mi-am amintit după aceea această zi, nu m-am putut împiedica să întreb dacă nu cumva partenerul spre care își îndrepta atunci fața Maestrul era chiar Taikō Hideyoshi. Trebuie să fi existat o confruntare tacită cu Taikō atât în ce privește organizarea reuniunii de despărțire pentru Kokei-sama, cât și în legătură cu folosirea ruloului care-i aparținea. Și probabil că pentru acea confruntare fusese necesară puternica voință a Maestrului de a sta nemișcat cu fața spre Taikō, fără să-și desprindă ochii de la el și fără să se miște, timp de o jumătate de zi.

Cât despre reîntoarcerea lui Kokei-sama în Kyōto din exil, după vreun an de zile, când obținuse iertarea lui Taikō, era exact așa cum știa și Tōyōbō-sama. Și în ziua a 14-a a lunii a 9-a din anul al 18-lea din era Tenshō (1590) s-a ținut o întrunire a ceaiului în aceeași cameră de patru *tatami* și jumătate din locuința Jurakuyashiki, cu aceiași oaspeți, și avându-l ca oaspete principal pe Kokei-sama. De data aceasta era ca un fel de reuniune de bun-găsit. La această reuniune eu am ajutat doar în camera de pregătiri.

Azi, când am vorbit cu Tōyōbō-sama în camera lui de ceai despre ziua în care Maestrul a plecat la

Sakai, mi s-a părut că postura şi chipul Maestrului pe care le zărisem din întâmplare în ziua reuniunii de despărţire de Kokei-sama şi apoi la întoarcerea acestuia erau identice cu postura şi expresia Maestrului când stătea în barca plutind spre Sakai.

Totuşi, atunci această impresie nu a fost aşa de puternică, dar, când m-am întors la locuinţa mea din Shūgakuin, ideea că postura şi expresia Maestrului stând în barcă erau adresate lui Taikō a devenit din ce în ce mai puternică. Mi se părea că în încăperea de la Jurakudai ele exprimau contestarea puterii lui Taikō Hideyoshi, iar în barcă exprimau acceptarea cu capul sus a răzbunării lui Taikō faţă de acel lucru.

Ce pot să spun eu, care am participat atunci la acea reuniune de despărţire a lui Kokei-sama, este că Maestrul era conştient atunci că răzbunarea lui Taikō putea veni oricând. Şi nu o singură răzbunare. Şi mai cred că Maestrul era pregătit să le primească.

Pot spune chiar că răzbunările au venit târziu. Şi cred că şi Maestrul, stând în barcă, se gândea la fel.

Poate că, aşa cum spunea Tōyōbō-sama, poziţia Maestrului atunci, în barca plutind spre Sakai, nu era atât de disperată. Şi poate că într-adevăr situaţia s-a schimbat total de-abia după ce a ajuns în Sakai. Iar soarta crudă a Maestrului abia atunci s-a decis. Sunt sigur că Maestrul prevăzuse destinul implacabil care îl aştepta, în ciuda aparenţelor.

Dacă se simţea chiar atunci ameninţat sau nu, nu e important, dar cred că avusese permanent conştiinţa că urma să se întâmple ceva îngrozitor.

De ce a trebuit ca Maestrul să ajungă să se pună într-o astfel de poziţie nu pot înţelege eu, Honkakubō, de la templul Mitsui-dera. Aş vrea cândva să întreb pe cineva care i-a fost apropiat. Dar oare îmi stă mie în putinţă asta, acum, când m-am retras din lumea ceaiului?

S-a făcut noaptea târziu. De aceea mă voi opri aici cu discuția pe care am avut-o cu Tōyōbō-sama în cursul zilei de azi.

Capitolul 2

A 23-a zi din luna a 2-a, ziua fratelui mai mare al metalului și a câinelui[1]*, noaptea tunete și fulgere, acum senin*

(Notă: al 8-lea an din era Keichō (1603), 4 aprilie după calendarul solar.)

De la mijlocul nopții de ieri a plouat tare cu tunete și fulgere. Spre zori s-a liniștit, dar în Kyōto se zvonește că în câteva locuri de la Shūgakuin și Kitashirokawa câțiva oameni au murit loviți de trăsnet.

Când s-a luminat de ziuă, un timp frumos a înlocuit vremea de peste noapte, iar cerul era foarte limpede și senin. După ce am luat micul dejun, am curățat drumul și grădina din fața casei pe care ploaia torențială le-a răvășit. La intrarea din spate, pământul era acoperit de crenguțe frânte, căzute din copaci. Doar

---

1 Mod de a număra anii și zilele în calendarul tradițional japonez preluat din China; timpul e împărțit în cicluri de 60 de ani; denumirile anilor și zilelor și locul lor în acest ciclu se formează din combinarea a 10 elemente împărțite în fratele mai mare și fratele mai mic (lemn, foc, pământ, metal și apă) și douăsprezece animale (șobolan, bou, tigru, iepure, dragon, șarpe, cal, oaie, maimuță, cocoș, câine, mistreț).

cireșul de lângă fântână, cu mugurii gata să plesnească, pare să fi fost cruțat de urgia ploii.

Azi aștept vizita lui Okuno Kōsetsusai-sama. Sunt unsprezece ani de când am ridicat acest adăpost și e prima dată când îi calcă pragul un oaspete adevărat. După ce am aprins focul în camera de un *tatami* și jumătate, am adus de la locul lui, după multă vreme, bolul negru de ceai făcut de Chōjirō pe care mi l-a lăsat Maestrul Rikyū. Lacul negru e subțire pe ici, pe colo, lăsând să se vadă materialul brut, dar asta îi dă mai mult farmec, și are un contur frumos. Gura bolului e largă, cu margini groase, iar baza e joasă.

Nu prea pot să-mi închipui de ce vine o persoană precum Okuno Kōsetsusai-sama până într-un astfel de loc uitat de lume, dar, gândindu-mă că acela care a pus la cale vizita este patronul de la Daitokuya, comerciant în Teramachi care se ocupă de ani buni cu obiectele folosite în arta ceaiului, bănuiesc că și această vizită e legată de așa ceva.

Nu l-am întâlnit niciodată până acum pe Kōsetsusai-sama, dar, în ultimii săi ani, Maestrul Rikyū vorbea uneori despre asta.

Știu că el e cel care, în timpul atacului de la castelul Odawara, când familia Hōjō nu mai avusese altă cale decât să se predea, rămăsese acolo până la sfârșit, apărând familia lui Ujinao. Apoi, după luarea castelului, fusese dus în fața lui Taikō Hideyoshi și învinuit că nu se dovedise un bun sfătuitor al familiei Hōjō, iar lupta la care îi îndemnase dusese la distrugerea acestora. Atunci el a spus că soarta crudă a familiei Hōjō fusese

hărăzită de cer și că un muritor de rând nu putea împiedica asta. Și, chiar dacă ar fi știut că va avea acest destin, familia Hōjō tot ar fi pornit lupta, pentru că le-o cerea onoarea lor de samurai. La asta se rezuma totul. Așadar, el însuși, acum, nu dorea decât să fie omorât. Am auzit că Taikō Hideyoshi admirase această atitudine în fața morții și-l iertase. După atacul de la Odawara, o vreme s-a tot vorbit despre această întâmplare, iar el era pomenit ca un samurai drept și dârz.

În afară de aceste lucruri nu mai știam nimic despre Kōsetsusai-sama, dar cu vreo zece zile înainte, când patronul de la Daitokuya mi-a vorbit despre vizita lui, mi-a mai spus câte ceva.

Era cunoscut drept Itabeoka Toonari, vasal al familiei Hōjō, dar când se preoțise își luase numele de Kōsetsu. De fiecare dată când generalii din Kantō trimiteau sol la Odawara, el era persoana neprețuită care conducea totul. După dispariția familiei Hōjō, a trecut în serviciul lui Taikō Hideyoshi și din porunca acestuia și-a schimbat numele de Itabeoka în Okuno, iar de atunci se numește Okuno Kōsetsusai. După moartea lui Taikō Hideyoshi, a intrat în serviciul contelui Ieyasu și a fost împuternicit al acestuia în bătălia de la Sekigahara[1]. După bătălie i-a devenit sfătuitor și a primit pământ în Fushimi, unde se află și astăzi.

— Oare de ce dorește o persoană precum Kōsetsusai-sama să mă întâlnească tocmai pe mine, umilul Honkakubō?

---

1 Bătălie decisivă (1600) prin care Tokugawa Ieyasu preia puterea, înfrângând ultimii *daimyō* care i se mai opuneau după moartea lui Toyotomi Hideyoshi.

— L-am întrebat și cu asta, dar nu a spus decât că vrea să te roage personal ceva. Cred că vrea să te întrebe ceva legat de ustensilele de ceai.

— Dacă era vorba de așa ceva, dată fiind poziția lui, era normal să merg eu la el.

— I-am spus și asta. I-am spus că te conduc la locuința lui din Fushimi, dar a refuzat, spunând că vine el, de unul singur. Când a hotărât un lucru nu se mai răzgândește, așa că n-am putut să mai fac nimic.

Așa vorbisem cu patronul de la Daitokuya, și iată că astăzi îl aștept pe Kōsetsusai-sama.

S-a înfățișat pe la ora două, ora berbecului. L-am văzut urcând singur, fără nici un însoțitor, drumeagul cu pantă lină de lângă lăcașul meu. Atunci i-am ieșit în întâmpinare până sub copacii *ginkgo*[1] de la marginea grădinii din față, care de fapt nu e o adevărată grădină, ci mai degrabă e un teren gol, cum au mai toate casele țărănești din zonă.

— Dumneata ești Honkakubō? am auzit deodată.

Era tuns, purta haine preoțești și arăta cam de șaizeci și cinci de ani, dar era bine făcut, cu umeri lați, iar vocea îi era limpede și fermă. Era exact tipul de om în jurul căruia se puteau țese istoriile din timpul căderii castelului Odawara. Îndreptându-și privirile spre veranda care dădea spre grădină, a spus:

— Hai să stăm puțin acolo. Cred că e plăcut, pentru că bate soarele.

---

1 Arbore cu frunze în formă de evantai, originar din China (*ginkgo biloba*).

— Mai bine să mergem să vă prepar ceai și apoi să stăm de vorbă. Acolo este dezordine și nu e un loc potrivit, am răspuns.

— Am înțeles, s-a întors el spre mine.

Am urcat, și, trecând prin holul lung podit cu scândură, l-am condus în camera de ceai de un *tatami* și jumătate, construită de-a lungul camerei din capăt. Camera de ceai nu are nici alcov *tokonoma*, nici flori, nici rulou *kakejiku*.

— Fiind un loc atât de umil, nu am mai chemat niciodată pe nimeni aici.

— O, dar e perfect. Este locul potrivit pentru un adevărat iubitor al principiului *wabi*, iar eu mă simt norocos să fiu primul oaspete.

Din momentul când a rostit aceste vorbe mi-a dispărut toată încordarea. Era comportamentul minunat al cuiva care știa să acorde lucrurilor valoarea cuvenită. Când am terminat ceaiul, a spus:

— N-am mai atins un bol făcut de Chōjirō de acum treisprezece ani, când mi-a servit ceai în el Yamanoue Sōji-dono.

Când l-am auzit pronunțând numele lui Yamanoue Sōji-sama, am încremenit.

— Îl cunoașteți pe Yamanoue Sōji-sama?

— Da. El m-a inițiat în arta ceaiului timp de vreo doi ani la castelul Odawara. Dacă stau să mă gândesc bine, el a fost mentorul meu. Și, de fapt, motivul pentru care am venit azi până aici este acela că vreau să-ți arăt ceva scris de mâna lui. Acum, că am băut ceaiul, putem vorbi despre asta.

Spunând așa, a desfăcut pachetul învelit în *furoshiki* pe care îl adusese cu el și, scoțând de acolo un volum destul de gros, legat cu hârtie japoneză, l-a așezat în fața mea:

— Iată volumul peste care aș dori să te uiți. Este un fel de tratat secret, o scriere de inițiere în arta ceaiului scrisă pentru mine de Yamanoue Sōji-dono. Cuprinde și lucruri greu de înțeles, lucruri foarte obscure pentru un începător ca mine. Îmi pare rău că îți tulbur liniștea astfel, dar te rog să îl citești și să-mi dai unele lămuriri. În afară de tine, care ai petrecut mult timp în apropierea Maestrului Rikyū, nu cred să mai fie cineva care să mă poată lămuri.

— O, dar e o sarcină prea grea pentru mine! Cum aș putea eu, cu puțina-mi știință, să pătrund ceva scris de mâna lui Yamanoue Sōji-sama, recunoscut de toată lumea ca fiind cel dintâi discipol al Maestrului Rikyū? Dar sigur că dacă vreți să mi-l arătați îl voi cerceta cu atenție. Doar că o să-mi ia ceva timp…

— Ți-l las cât timp ai nevoie.

— Dar pentru dumneavoastră trebuie să fie un lucru de mare preț. Pot veni eu la locuința dumneavoastră să-l citesc acolo.

— Nu e nevoie. E scris de mine. Originalul caligrafiat de el nu-l scot niciodată afară. Aceasta este doar o copie. De aceea poți s-o păstrezi cât vrei, fără să-ți faci griji. Iar dacă e nevoie să o copiezi, nu e nici o problemă.

A spus aceste cuvinte direct și sincer, făcându-mă să simt și mai puternic că nu e vorba de vreun gând ascuns.

— Atunci ţi-l las şi sper din toată inima ca, prin dumneata, să aud după multă vreme vocea Maestrului Rikyū şi a lui Sōji-dono.

Deodată mi-a tresărit inima. Am luat în mâini volumul și, privind ideogramele – *Însemnările lui Yamanoue Sōji* – scrise pe copertă, m-am ridicat și l-am așezat pe masa de lucru din camera vecină.

Apoi am revenit și am continuat discuția în aceeași cameră. La dorința lui, l-am mai servit pe Kōsetsu-sai-sama cu încă un ceai. Era anotimpul când florile se veștejesc și mor, dar camera strâmtă era plăcut încălzită de foc, iar afară nu bătea vântul, era doar liniște.

— Cam în ce an a scris Yamanoue Sōji-sama acest volum?

— În luna a 2-a a anului al 17-lea din era Tenshō (1589) am plecat din Odawara spre Kyōto ca sol, și primisem deja acest volum. Deci cred că l-a scris în toamna anului precedent. Când a venit la Odawara, l-am întâmpinat cu toată cinstea, ca maestru de ceai al familiei Hōjō, și am făcut totul ca să se simtă bine. Iar scrierea de față este și un fel de exprimare a recunoștinței sale pentru acele lucruri. Dar, bineînțeles, nu este doar atât. După ce vei citi volumul, vei înțelege asta. E ca și cum ar fi vrut să aștearnă pe hârtie ce avea de spus cât mai repede, presimțind că ziua de mâine poate să-i aducă orice.

— Cât timp a stat Sōji-sama la Odawara?

— Trei sau patru ani.

— Și înainte de a merge acolo?

— Se pare că o vreme l-a servit pe Taikō Hideyoshi în calitate de maestru al artei ceaiului din Sakai, dar

prea multe nu se știu despre asta. Cred că, fiind o persoană care avea un aer nepământesc, o expresie neînduplecată și întunecată a chipului și o fire aprigă, care nu știa ce e compromisul, o fi spus ceva critic și nepotrivit la adresa lui Taikō Hideyōshi. Din cauza asta a rămas fără adăpost, ajungând în cele din urmă la Odawara. În același timp însă era foarte corect și recunoscător. Dacă n-ar fi fost așa, de ce ar fi scris pentru mine acest tratat secret?

— Nu știu ce este un tratat secret, dar în orice caz, acum, că au trecut în neființă și Maestrul Rikyū, și Yamanoue Sōji-sama, acest volum constituie un lucru de neprețuit. E incredibil că-l pot vedea.

— În plus, înainte de a mi-l dărui, mi-a spus că dăduse unul și altcuiva. Că e vorba de unul sau două volume, asta nu contează. Totuși, la acea vreme Yamanoue Sōji-dono era foarte tânăr. Nu avea decât patruzeci și opt de ani când a căzut castelul Odawara.

— După atacul de la Odawara s-au auzit zvonuri sumbre despre el.

— Așa este.

— Și așa i-a fost sfârșitul, cum se spunea în acele zvonuri?

Mi-a fost greu să pun întrebarea, dar voiam să aflu neapărat dacă fusese doar un zvon sau realitate. După atacul de la Odawara, circulase un zvon și despre Kōsetsusai-sama, iar puțin după aceea, încă unul despre Yamanoue Sōji-sama. Acesta din urmă era cumplit. Se spunea că, înainte de căderea castelului Odawara, Yamanoue Sōji-sama afirmase ceva în fața lui Taikō Hideyoshi care trezise furia acestuia și ca pedeapsă i se tăiaseră nasul și urechile și apoi fusese ucis. Sigur că

acest zvon ajunsese şi la urechile Maestrului Rikyū, dar nu lăsase niciodată să-i scape nimic în legătură cu această întâmplare.

— Am auzit şi eu zvonul la care te referi, dar nu ştiu dacă e adevărat. Aş vrea să-ţi spun ce cred eu despre asta doar după ce citeşti volumul pe care ţi l-am dat; atunci aş vrea să aud şi părerea ta. L-ai întâlnit vreodată pe Yamanoue Sōji-sama?

— Nu am avut din păcate acest privilegiu. Aş fi vrut să-l întâlnesc. Dar eu am ajuns în preajma Maestrului Rikyū în anul al 10-lea din era Tenshō (1582), când Sōji-sama se afla deja în slujba lui Taikō Hideyoshi. Am auzit că a căzut în dizgrație și a rămas fără adăpost sau a dispărut. S-a spus într-o vreme că a fost şi la Kyōto și Sakai, dar nici atunci nu l-am întâlnit. Oricum, dacă ar fi fost să-l întâlnesc, asta s-ar fi întâmplat după căderea castelului Odawara. Dar n-a fost să fie...

Apoi am continuat:

— Pe vremea atacului de la Odawara, Maestrul Rikyū s-a dus la Yumoto din Hakone, și cea mai mare dorință a lui era să-l întâlnească pe Yamanoue Sōji-sama. Credea că dacă l-ar fi întâlnit, în orice situație ar fi fost acesta, l-ar fi putut ajuta. „Părăsește castelul! Părăsește castelul!“ Am credința că așa îl îndemna în fiecare zi pe Yamanoue Sōji-sama, aflat în castelul Odawara. La acea vreme, Maestrul Rikyū avea încă multă putere și era sigur că putea schimba lucrurile.

— Dar, de fapt, nu puteai părăsi castelul Odawara. Era înconjurat de zece, douăzeci de rânduri de

atacatori, n-aveai pe unde te strecura. Totuşi, poate că Yamanoue Sōji-dono a ieşit. Unul dintre războinicii care-i fusese discipol plecase din castel însoţit de soldaţi. Dacă ar fi vrut să plece atunci, împreună cu acela, cred că ar fi putut s-o facă. Dar dacă a făcut asta sau nu, astăzi nu ştim. Dacă a făcut-o, probabil că asta i-a atras destinul crud despre care s-a auzit. Și chiar dacă n-a făcut-o, nu putem fi siguri că asta n-a avut legătură cu destinul său.

Apoi a continuat:

— Oricum, habar n-am ce a făcut Yamanoue Sōji-dono la vremea căderii castelului Odawara. Erau toți preocupați cu exterminarea familiei Hōjō și nimeni nu a avut timp să se preocupe de el. Mi-am dat seama de lipsa lui abia după ce a fost cucerit castelul și familia Hōjō omorâtă. Atunci Yamanoue Sōji-dono nu mai era nicăieri.

Și a continuat:

— Totuși, mi se pare lăudabil că Sōji-dono continua să primească aproape zilnic generali în camera de ceai din castelul Odawara, deși nu se știa ce soartă urma să aibă castelul. Era ceva strict și rece atât în modul lui de a oficia ceaiul și masa legată de acesta, cât și în atitudinea lui. Și acum revăd uneori în fața ochilor acea postură a lui. Am auzit apoi că în aceeași vreme și Maestrul Rikyū făcea întruniri de ceai la Yumoto din Hakone.

— Da, Maestrul Rikyū era foarte ocupat la Hakone. Taikō Hideyoshi venea acolo aproape în fiecare zi, și alte persoane foarte cunoscute din aristocrația militară

veneau una după alta pentru întruniri de ceai. În iunie fusese invitat și Date Masamune-sama, am spus.

— Toți generalii, atât cei care atacau, cât și cei care erau atacați, se înghesuiau să meargă în camera de ceai. Pentru cei care atacau oficia Maestrul Rikyū, iar pentru cei atacați oficia Yamanoue Sōji-sama. Și pe vârful, și la poalele muntelui din Hakone toți erau ocupați cu întrunirile de ceai.

— Totuși, probabil că întrunirile făcute de Sōji-sama erau mai sobre și mai grave.

— Așa este.

— Se întâmpla așa pentru că la castelul Odawara nici oaspeții, nici gazda nu știau ce avea să le aducă ziua de mâine.

— Exact așa era.

— Și eu, Honkakubō, aș vrea să fi putut participa, o dată, la o astfel de întrunire.

Chiar așa mă gândeam. Kōsetsusai-sama spusese că Sōji-sama era extrem de măreț în astfel de momente și chiar cred asta.

— Dar, din păcate, acum este extrem de greu să mai vezi o asemenea întrunire. S-au schimbat vremurile. Iar arta ceaiului trebuie și ea să se schimbe. Și în realitate chiar s-a schimbat. În vremea lui Furuta Oribe-dono, după moartea Maestrului Rikyū.

— Dar chiar s-a schimbat arta ceaiului în vremea lui Oribe-sama? Nu știu absolut nimic despre acest aspect, pentru că, după moartea Maestrului Rikyū, eu m-am retras și am trăit în afara lumii artei ceaiului.

— Lumea spune că, de când s-a ridicat Oribe-dono, arta ceaiului s-a schimbat total. Odată ce au încetat să

se mai audă strigătele de luptă, şi arta ceaiului s-a schimbat. Şi nici nu cred că e ciudat că s-a întâmplat aşa. Din acest punct de vedere, se explică poate şi de ce nici Maestrul Rikyū nu a mai putut supravieţui până astăzi, nici Sōji-dono. Şi războinicii, şi iubitorii artei ceaiului s-au dus pe rând. Urmându-şi unul altuia. Şi totuşi...

Aici Kōsetsusai-sama s-a oprit şi pentru o vreme a privit în gol, dar apoi m-a privit zicând:

— În ultima vreme mi se întâmplă să-l întâlnesc pe Oribe-dono la întâlnirile de sfat la contele Ieyasu. Tocmai am primit o scrisoare de la el în legătură cu discuțiile de acolo. M-am mirat că scrisul îi seamănă atât de bine cu al Maestrului Rikyū, de nu poți să le deosebești. Am văzut două, trei scrisori ale Maestrului Rikyū trimise lui Sōji-dono. Seamănă atât de bine scrisul și stilul, că sunt aproape identice. Judecând după asta, am putea spune că nici arta ceaiului nu s-a schimbat decât superficial. Ce crezi?

— Nu știu ce să spun.

Atunci Kōsetsusai-sama a râs tare, zicând:

— Dacă Sōji-dono ar trăi ascuns pe undeva și ne-ar privi de acolo cu expresia aceea a lui, nici Oribe-dono nu ar putea schimba așa de ușor arta ceaiului!

Era o ușoară ironie în cuvintele lui.

Am vorbit așa preț de vreo două ceasuri şi, pe la patru, Kōsetsusai-sama a plecat. L-am condus până la ieșirea din Shūgakuin și acolo ne-am despărțit.

Seara, fiind noaptea de *koshin*, au venit trei, patru persoane să petrecem împreună. Vecinul a adus *sake*. Am băut strânși în jurul vetrei. După ce au plecat toți,

m-am culcat repede, dar nu am putut adormi până târziu, gândindu-mă la Yamanoue Sōji-sama. Tot timpul am avut în fața ochilor o anumită scenă.

Se petrecea în camera de ceai de la Myōkian din Yamasaki. Era o zi de iarnă și întunericul care se lăsase repede împresura adânc templul Myōkian. Trecuseră de-abia doi, trei ani de când începusem să-l servesc pe Maestrul Rikyū și, fără să știu încă bine ce reprezintă camera de ceai și persoanele care vin într-un astfel de loc, îmi petreceam timpul încercând să imit ceea ce vedeam. În acea zi avea loc o întrunire care începuse la șase după-amiaza, dar nu părea să se mai sfârșească, deși se făcuse deja noapte. Eu stăteam în camera vecină, de trecere, și țineam o lampă de mână. Când auzeam că mă strigă, trebuia să dau lampa celui care oficia ceremonia. Aceasta era îndatorirea ce mi se încredințase.

Dar din camera de ceai nu mă striga nimeni. Stăteam acolo înlemnit. Deodată, am auzit o voce.

— Dacă pe ruloul *jiku* este scris semnul *mu* (vid)[1] nu dispare absolut nimic. Dar în cazul unui rulou *jiku* pe care scrie *shi* (moarte) dispare totul. *Mu* (vidul) nu înseamnă dispariție! *Shi* (moartea) înseamnă dispariție!

---

1 *mu* – cuvânt japonez care echivalează conceptul din gândirea budistă ce denumește cealaltă formă a existenței, non-existența sau existența negativă, care nu este echivalentă cu moartea; în lucrările de specialitate de limbă engleză este tradus prin *nothingness*; aici am preferat să păstrăm și termenul în original, iar ca traducere am ales cuvântul „vid“ pentru a facilita înțelegerea.

Era un ton aspru și răstit. Doar asta s-a auzit din camera de ceai. Apoi s-a făcut liniște. Mai apoi s-a auzit din nou o voce joasă și profundă. Mi-am dat imediat seama că era vocea Maestrului Rikyū, dar chiar atunci au răsunat voci în clădirea principală și a trebuit să mă duc grabnic acolo, așa că nu am putut înțelege ce a spus Maestrul. Când am revenit, se mai auzea o voce, care a încetat însă imediat.

Din nou strâmta cameră de ceai a fost învăluită de tăcere. Nici o voce. Poate că era o tăcere intenționată, dar tocmai de aceea părea o liniște ca de mormânt. Eu mă gândeam că fusesem uitat acolo, cu lampa mea cu tot. Și totuși, nici nu putea fi vorba de așa ceva.

După o vreme, deodată, ușa glisantă *fusuma* care despărțea camera de ceai de camera unde așteptam a fost deschisă puțin și am auzit o voce: Lampa! M-am apropiat, târându-mă pe genunchi[1], și am introdus lampa prin deschizătură.

Apoi am tras eu *fusuma* care s-a închis repede. Și totuși aspectul camerei mici de două *tatami* pe care l-am întrezărit atunci mi s-a părut neobișnuit. Erau doi oaspeți care stăteau la dreapta alcovului cu tavanul jos, dar lumina lămpii așezate pe locul gazdei nu ajungea până la ei, așa că erau învăluiți în întuneric, proiectându-și doar umbrele imense, ca de preoți, pe peretele din spatele lor. Persoana care stătea la locul gazdei oficia în genunchi, cu trupul aplecat puțin înainte, și pusese lampa pe care i-o dădusem în față, spre stânga

1 În camerele cu *tatami* se stă în genunchi, și deplasarea se face folosind tot genunchii, fără a te ridica în picioare.

alcovului. S-ar fi zis că o pusese astfel ca să le arate celor doi oaspeți ruloul *jiku* din alcov, poate cel ce cuprindea caracterul *shi* (moarte) despre care vorbise mai devreme gazda. Felul în care era luminată camera te făcea să te gândești la asta. Poate din cauza luminii pe care o răspândea lampa pusă lângă alcov, fața persoanei care o ținea avea în acel moment un aer nepământesc. Semăna cu zeul Myōō cu multe fețe, având jumătate din trup luminat de flăcări. Și acesta parcă era înghițit de umbrele imense de pe peretele opus.

Deși s-a scurs atâta amar de vreme, nici până astăzi nu pot uita acea scenă ciudată pe care am întrezărit-o atunci pentru o clipă. În acea seară Yamanoue Sōji-sama oficia ceaiul, iar unul din oaspeți era Maestrul Rikyū. Așa socotisem eu. Oare cine să fi fost al doilea oaspete? Nu aveam nici un indiciu ca să pot ghici.

De fapt, singurul personaj din această scenă despre care puteam fi absolut sigur era Maestrul. Cu siguranță fusese acolo în acea noapte. Apoi, consider că gazda a fost Yamanoue Sōji-sama, dar nu am nici o dovadă sigură că acesta l-a vizitat pe Maestrul Rikyū la acea vreme. Nimeni dintre cei pe care i-am întrebat nu știe ca în vremea aceea Sōji-sama să fi mers la Myōkian. Dar singura persoană care ar fi putut spune astfel de lucruri, pe un astfel de ton, în fața Maestrului era Sōji-sama, primul între discipolii săi.

Celălalt oaspete necunoscut, despre care aveam impresia că e o umbră neagră în locul unde nu ajungea lumina, părea retras și stătea puțin la o parte. Și totuși, fusese acolo. Habar n-am ce s-a întâmplat. Poate că nu s-a întâmplat nimic și doar mi s-a părut că s-a întâmplat

ceva. Iar statuia lui Myōō învăluită în flăcări, cu aerul ei nepământesc, a făcut poate să mi se pară ciudat și întunericul care învăluia acel spațiu.

Astăzi, când m-a întrebat Kōsetsusai-sama dacă l-am întâlnit vreodată pe Yamanoue Sōji-sama, aş fi vrut să-i dezvălui scena de la Myōkian din acea noapte, dar m-am oprit. Poate că cel care fusese atunci acolo era Sōji-sama, dar în acelaşi timp poate că nu era. Totuși, când Kōsetsusai-sama a folosit expresia „avea un aer nepământesc" vorbind despre chipul lui Sōji-sama, am tresărit puternic, fără să vreau. Poate că mi se păruse aidoma lui Myōō în flăcări atunci la Myōkian tocmai pentru că avea „un aer nepământesc".

— *Mu* (vidul) nu înseamnă dispariție, *shi* (moartea) înseamnă dispariție!

Eu, cel de astăzi, am interpretarea mea pentru aceste cuvinte. Dar, dacă cineva scrisese ideograma *mu* (vid), nu putea fi decât un călugăr zen de la templul Daitokuji. Nu este o ideogramă ciudată. Dar dacă, din contră, cineva scrisese ideograma *shi* (moarte), acesta nu putea fi decât Sōji-sama însuși. Cine altcineva ar fi putut-o scrie? Nu știu dacă un rulou *jiku* cu ideograma *shi* (moarte) este potrivit sau nu pentru alcovul unei camere de ceai, nici dacă aduce calm sau nu. Sau dacă acesta este un cuvânt în lumea cunoscătorilor de ceai care poate transmite un anume sens pentru ei toți. Nu știu dacă este ieșit din comun sau nu. Asta ar fi trebuit să îl întreb pe Maestrul Rikyū, dar este unul dintre lucrurile despre care am uitat să-l întreb.

Până târziu în noapte, m-am gândit la Maestrul Rikyū și la Sōji-sama, și mi-am amintit camera de ceai

de la Myōkian din Yamasaki unde nu mai fusesem de peste zece ani. O noapte liniştită de primăvară o înlocuise pe cea de ieri. Mâine voi aşeza pe masa de scris volumul lui Yamanoue Sōji-sama şi voi începe cu inima dreaptă să-l descifrez.

Ziua a 24-a din luna a 2-a, ziua fratelui mai mic al metalului și a porcului mistreț, zi senină

La ora zece dimineața (ora șarpelui) m-am așezat în fața mesei de scris și am deschis însemnările lui Yamanoue Sōji-sama. Sunt șaizeci de file de hârtie japoneză legate într-un volum, și fiecare dintre ele e umplută cu literele subțiri ale lui Kōsetsusai-sama scrise cu pensulă groasă.

Am deschis prima pagină. Începea cu „Ce este arta ceaiului?". Fie că este un tratat secret, fie că este un tratat de inițiere, neștiind ce conținut poate avea, am zis să îl răsfoiesc întâi de la cap la coadă. În primele trei pagini era descrisă istoria ceremoniei ceaiului, apoi urma prezentarea listei lui Murata Shukō. Păreau să fie descrise toate obiectele și ustensilele de ceai vestite, începând cu *tsubo* (vasul de păstrat frunzele de ceai), *chawan* (bolul de ceai), *kama* (vasul de fier pentru fiert apă pentru ceai), *chashaku* (lingurița din bambus cu care se măsoară pudra de ceai) și la fiecare era adăugată o scurtă explicație. Erau vreo treizeci și cinci sau treizeci și șase de pagini, reprezentând mai mult de jumătate din volum.

Urma capitolul intitulat „10 reguli de bază pentru practicanții ceremoniei ceaiului“, și apoi, pe vreo zece pagini, „Despre transmiterea artei ceaiului“. Apoi era o concluzie și la sfârșit, pe rânduri separate, era scris „Anul al 17-lea din era Tenshō (1589), luna a 2-a“ și „Lui Kōsetsusai“. Cu asta se termina volumul propriu-zis, dar mai erau adăugate și câteva pagini cu poezii în chineză.

Imediat după ce am terminat de răsfoit întregul volum, am fost convins că, înainte de a-l citi, primul lucru pe care trebuie să-l fac este să-l copiez. Cuprindea doar lucrurile pe care să le știe învățăcelul când și-a terminat inițierea, dar conținutul era de substanță, iar ceea ce trebuia cunoscut de un aspirant la calea ceaiului era consemnat în detaliu. Nu știu dacă se cuvine copiat un astfel de manuscris, dar pentru a păstra viu în minte acel conținut nu aveai alt mijloc decât să-l copiezi. Judecat dintr-un astfel de punct de vedere, nu părea să aibă în el nimic dintr-un „tratat secret“.

De fapt, dacă mă gândesc bine, în arta ceaiului nu are ce căuta transmiterea secretă. Chiar la sfârșitul acestui volum stă scris astfel:

„În arta ceaiului nu există învățături vechi scrise. Arta ceaiului se deprinde prin admirarea îndelungată a ustensilelor vechi chinezești, prin întâlnirea cu practicanți mai pricepuți, prin meditație și prin voința de a prepara ceai de dimineața până seara“.

Reflecția și meditația sunt foarte importante.

Și, de asemenea, la sfârșitul volumului mai scria:

„Această scriere este o comoară importantă pentru neinițiați. Pentru inițiați nu prezintă nici o valoare“.

Din moment ce a scris că „este o comoară pentru neinițiați" înseamnă că nici autorul acestei scrieri, Yamanoue Sōji-sama, nu avea nimic împotrivă ca volumul să fie copiat. În plus, și posesorul acestui volum, Kōsetsusai-sama, când a venit ieri aici să mă viziteze, a avut bunătatea să-mi spună cu gura lui că dacă e nevoie pot să-l transcriu.

Seara m-am așezat din nou la masa pe care era pus volumul intitulat *Însemnările lui Yamanoue Sōji*, și am pregătit cerneală și pensulă. La fel ca și Kōsetsusai-sama, m-am hotărât să transcriu pagină cu pagină, identic, ca în oglindă. Pe vremuri, Maestrul Rikyū îmi cerea câteodată să transcriu scrieri vechi, dar de atunci nu mai făcusem asta, și am luat după multă vreme pensula în mână pentru o astfel de treabă.

În primele trei pagini sunt explicații, începând cu epoca celui de-al treilea shogun Ashikaga și până la apariția lui Murata Shukō, întemeietorul artei ceaiului. E scris pe scurt, dar clar. Desigur, auzisem toate aceste lucruri de la Maestrul Rikyū, dar pentru că acum îmi mai slăbise memoria, ceea ce citeam a avut darul să mi le reamintească limpede, și în plus era o descriere foarte folositoare pentru care eram recunoscător. Se termina cu următorul pasaj:

„După măritul Higashiyama, generație după generație, toți shogunii au practicat arta ceaiului. De aceea s-a răspândit și a înflorit fără încetare până în vremurile noastre. După Shukō au urmat mulți maeștri precum Sōju, Fujita și Jōō".

Aici era pomenit pentru prima dată numele lui Jōō, cel care fusese maestrul Maestrului Rikyū.

După această istorie a artei ceaiului, erau definite noțiunile de *chanoyumono* (om al ceaiului), *sukisha* (iubitor al principiului *wabi*), *meijin* (maestru cunoscut) și *kokin meijin* (maestru al tuturor vremurilor). La tot pasul întâlneam lucruri cunoscute, dar și lucruri cu care nu eram de acord.

„Un om al ceaiului este cel care știe să aprecieze obiectele și ustensilele de ceai, ştie să prepare cu măiestrie ceai și își câștigă traiul ca profesor de ceai."

„Un iubitor al spiritului *wabi* este cel care nu are deloc ustensile sau obiecte de valoare, dar este înzestrat cu următoarele trei calități: aspirație, creativitate și arta de a prepara ceai."

„Maeştri cunoscuți sunt numiți cei care posedă obiecte și ustensile chinezești, se pricep la aprecierea acestora, prepară ceai cu măiestrie și sunt dedicați adânc și conștient drumului lor."

Aici dădea ca exemplu reprezentativ din prima categorie pe Matsumoto Juhō și Shino Dōji, iar din a doua categorie pe Awataguchi Zempō. Toți aceștia sunt discipoli ai lui Shukō. Am auzit deseori numele lor de la Maestrul Rikyū în legătură cu perioada Higashiyama.

Mai departe, îi definea pe maeștrii de ceai ai tuturor timpurilor ca fiind cei care erau în același timp oameni ai ceaiului și devotați principiului *wabi*, iar ca exemplu îi dădea pe Shukō, Insetsu și Jōō.

M-am oprit aici cu copiatul astăzi, ca să am răgaz și pentru gândurile mele. Iar după o cină târzie m-am cufundat o vreme în gânduri. Aveam sentimentul că

fusesem absorbit din nou în lumea ceaiului de care mă rupsesem pentru multă vreme.

Sōji-sama îl dăduse ca exemplu de iubitor al principiului *wabi* pe Awataguchi Zempō, unul din discipolii lui Shukō, și era alegerea lui. Când copiam acest pasaj am simțit însă că în locul acestuia aș fi vrut să scriu numele lui Tōyōbō-sama. Au trecut cinci ani de la moartea lui. Îl vizitasem atunci la Shin'nyodō în toamna anului al 2-lea din era Keichō (1597), iar în anul următor acest iubitor de *wabi* de primă generație se stinsese la vârsta de optzeci și patru de ani. În liniștea serii de primăvară m-am gândit îndelung la el.

Ziua a 27-a din luna a 2-a, ziua fratelui mai mare al lemnului și a tigrului, vreme frumoasă

În zilele a 25-a și a 26-a m-am apucat de transcris lista lui Shukō, și astă-seară, după trei zile, am reușit să o termin. Am recitit munca de trei zile.

Începutul e după cum urmează:

„Shukō a scris în această listă ce a auzit de la Nōami despre calea practicării artei ceaiului și cunoașterii ustensilelor folosite în arta ceaiului. Ea s-a transmis lui Sōju, și până la Insetsu a fost păstrat acest stil. Apoi Jōō a adăugat unele lucruri noi. De aceea el este acum cunoscut drept un inovator al artei ceaiului".

Acesta poate fi un exemplu de pasaj admirabil! Explică în patru, cinci rânduri lista lui Shukō fără să omită nimic.

Continua cu o scurtă prezentare a autorului Sōji însuși, făcută de el. După Jōō, urmase Maestrul Rikyū. El, Sōji, i-a fost discipol acestuia timp de douăzeci de ani. În pasajul cu lista lui Shukō, adăugase și lucruri pe care le auzise direct de la Maestru, și mai adăugase și propriile-i opinii, în intenția de a face ceva cât mai complet – așa era acest text.

În partea principală începea direct cu prezentarea celor mai vestite ustensile de ceai. La început erau *tsubo* (vasele de păstrat frunzele de ceai): Mikazuki, Matsushima, Shijūkoku, Matsubana, Sutego, Kisakata, Hyōgō, Hashitate, Torasaru, Shirakumo, Chigusa, Miyama[1] și altele.

Erau consemnate clar locul unde se aflau, originea și istoria lor, precum și felul în care li se dăduse numele. Doar transcriind aceste nume și am avut impresia că sunt din nou în lumea artei ceaiului, simțind o exaltare ciudată.

Dintre aceste vase, cel numit „Hashitate" fusese al Maestrului Rikyū, și nu știam ce se întâmplase cu el după moartea Maestrului, dar țineam mult la el.

„Acest *tsubo* este unul pictat de 7 kin[2] și frumusețea lui nu poate fi exprimată în cuvinte. Doar prin faptul că a fost al lui Sōeki (Sen no Rikyū) e de prisos să spui că e minunat. Are o legendă: a fost făcut departe,

---

1 Nume ale unor vestite vase *tsubo*; în arta ceaiului există obiceiul ca unora dintre obiectele folosite să li se dea nume poetice care fac aluzie la originea lor.

2 kin – unitate de măsură pentru greutate, de aproximativ 600 g.

în Tangō, cu deosebită măiestrie și atunci i-au zis «Hashitate». Altă poveste spune că shogunul Ashikaga Yoshimasa când l-a primit l-a admirat fără să se uite la ce era scris și atunci i s-a zis așa ca în versurile cântecului."

Auzisem și de la Maestru istoria numelui acestui *tsubo*, iar acum mi-am amintit cu duioșie de acest lucru.

Aceste vestite *tsubo* au, ca și oamenii, propriul lor destin. Sunt unele care trec din mână în mână, altele care rămân într-un loc.

Între ele sunt și unele care au destinul posesorilor lor. De exemplu, Mikazuki („Lună plină") și Matsushima („Insula cu pini") au fost pierdute, arzând în epoca lui Oda Nobunaga, iar Yaezakura („Cireș bătut"), care era al lui Akechi Mitsuhide, a ars odată cu el la Sakamoto.

Desigur, astfel de destine au avut nu numai vasele *tsubo*. Multe boluri de ceai din listă, începând cu Matsumoto, sau unicul bol al lui Shukō au ars la moartea posesorului lor Miyoshi Yasunaga. Apoi, dintre cutiile pentru ars arome, s-a pierdut „Parfum de lotus", iar dintre lingurițele *chashaku* cea numită Gojō („Cele cinci virtuți"), dintre vasele de flori *wabihanaire* cel de Bizen al lui Jōō, fiecare fiind sacrificate în focul războiului, iar dintre *kama* – cea numită Kumo (Păianjen) a fost distrusă de către Matsunaga Hisahide.

Transcriind aceste rânduri, am simțit adânc că nici pentru oameni, nici pentru ustensile nu e ușor de supraviețuit în timpul bătăliilor.

Erau apoi prezentate multe arome folosite în arta ceaiului, precum Taishi, Tōdaiji, Nakagawa,

Hachihashi, Enjōji, Omokage, Yoshino și altele[1]. Devii bun la ceai numai prin numele acestor vestite arome. Cea numită Tōdaiji este cunoscută ca fiind fără pereche, aducând cu arbustul mirositor *kyara*.

Apoi sunt exemplificate cele mai importante rulouri cu caligrafii ale lui Kidō și alții. Pe unele le-am văzut și eu. Iar în continuare sunt prezentate de asemenea în număr mare vasele de pudră de ceai *chaire* stil *karamono* cu formă *katatsuki*.

Azi, în a treia zi de când m-am apucat de lucru, am stat la masa de scris încă de dimineață și când începuse să se întunece ajunsesem la partea despre vasele de flori *wabihanaire*, terminând complet cu lista lui Shukō. Am obosit. M-am ridicat de la masa de scris și am mers în grădină să fac câțiva pași. Cireșii erau aproape complet înfloriți. Nu știu când au început să înflorească, dar într-o zi, două vor fi în plină floare. Am mers pe sub cireși amintindu-mi de vasul *tsubo* numit „Floare de cireș bătut“ și de aroma numită „parfum de cireș“.

Ziua a 29-a din luna a 2-a, ziua fratelui mai mare al focului și a dragonului, ploaie măruntă

După ce ieri m-am odihnit toată ziua, astăzi transcriu ultima parte a însemnărilor lui Sōji-sama. M-am sculat la patru dimineața (ora tigrului), am făcut focul și m-am așezat la masa de lucru. Pe vremea Maestrului

1 În camera de ceai se ard în vase speciale diferite arome.

Rikyū, de iarna până primăvara, în fiecare zi, aveam obiceiul să începem prepararea ceaiului la această oră, şi mi-am amintit după multă vreme senzaţia apei reci ca gheața de atunci.

Am început imediat cu „10 reguli de bază pentru practicanţii artei ceaiului". În partea pe care tocmai am transcris-o, scrie că un *chanoyumono* (om al ceaiului) este o persoană care cunoaște bine ustensilele, e pricepută la prepararea ceaiului și poate deveni maestru, iar aici este descris în zece articole ce trebuie să cunoască și să facă o astfel de persoană.

Cred că printre acestea sunt consemnate pe larg multe lucruri pe care Sōji-sama le-a auzit de la Maestrul Rikyū. În timp ce mâna mea poartă pensula am impresia că vocea Maestrului se ridică de peste tot.

Un paragraf spune așa:

„Primăvara și iarna trebuie preparat ceaiul la prânz și seara, având în minte zăpada. Vara și toamna ceaiul se prepară până pe înserat, dar în nopțile cu lună se prepară până târziu în noapte, în singurătate".

Și astea or fi tot cuvintele Maestrului? Mi se strânge inima în timp ce copiez. Sunt sigur că într-adevăr Maestrul însuși făcea întocmai așa cum este scris.

„De la cincisprezece la treizeci de ani lași totul în seama Maestrului. De la treizeci la patruzeci de ani începi să te descoperi. Între patruzeci și cincizeci de ani, timp de zece ani, te depărtezi total de Maestru. Îți creezi propriul stil și ajungi să fii cunoscut. Reîmprospătezi spiritul artei ceaiului. Între cincizeci și șaizeci de ani te întorci la Maestru. Iei ca exemplu acțiunile celor vestiți. La șaptezeci de ani ajungi să

dobândești stilul de acum al lui Sōeki (Sen no Rikyū) și pe toți ceilalți îi lași deoparte."

Aceste lucruri au fost desigur transmise oral de la Jōō-sama la Maestrul Rikyū și de la acesta la Sōji-sama și sunt învățături secrete despre practica artei ceaiului. Cred că Sōji-sama le-a exprimat aici în stilul său. Oricum, sunt lucruri pe care numai cineva care a cunoscut în profunzime arta ceaiului le poate ști.

În plus, în cuvintele „la șaptezeci de ani ajungi să dobândești stilul lui Rikyū" simțeam respectul fără de margini al lui Sōji-sama pentru Maestrul Rikyū. Scriind acest pasaj, probabil că avea un gând înalt că și el însuși, după o practică îndelungată, când va ajunge la șaptezeci de ani, va dobândi un stil ca al Maestrului Rikyū.

După-amiază am lucrat la partea intitulată „Transmiterea artei ceaiului". Aici erau înșirate numele a douăzeci de oameni de ceai importanți, începând cu Nōami și Shukō și până la discipolul Tsujio al lui Jōō, dându-se scurte explicații despre ei. Unii posedau zeci de tipuri de ustensile, alții aveau numai un tip.

În cazul câtorva dintre ei erau adăugate și criticile lui Sōji-sama însuși. Despre unul spunea că iubește arta ceaiului, dar, nepricepându-se la instrumente, deși are multe, acestea nu sunt bine alese, ceea ce e o lipsă. De asemenea, despre întâiul discipol al lui Jōō, Tsujio, spune că, deși a învățat de la A la Z de la maestrul său, nu are ochi pentru instrumente și este cel mai nepriceput în prepararea ceaiului. Chiar când ai un profesor foarte bun, dacă nu te străduiești, ajungi să fii ultimul. În aceste observații se simțea ceea ce

Kōsetsusai-sama numise un caracter sever care nu acceptă calea de mijloc.

Apoi am găsit și un astfel de pasaj:

„Maestrul Jōō a murit la cincizeci și patru de ani. A murit când arta lui trecuse de înflorire. Dacă ar fi să căutăm o comparație, am zice că el a fost precum copacii cu frunzele ruginii de la Yoshino în lunile de toamnă, după ce au depășit faza de înflorire și a trecut și vara peste ei. Maestrul Insetsu seamănă cu copacii răvășiți de ploile din octombrie, murind la șaptezeci și doi de ani. Maestrul Shukō a murit la optzeci și doi de ani. El ar fi precum munții de iarnă. Iar arta ceaiului practicată de Maestrul Rikyū este deja precum copacii dezgoliți și pustiiți la începutul iernii. Nu e pentru cei obișnuiți".

Când l-a scris, probabil că Sōji-sama nu-și închipuia că moartea Maestrului Rikyū avea să vină curând. „Arta ceaiului practicată de Maestru este precum copacii dezgoliți și pustiiți la începutul iernii." Iar Maestrului Rikyū i-a fost dat să-și primească moartea așa, ca un copac dezgolit, iarna.

Când am ajuns la sfârșitul însemnărilor, ploaia se oprise, dar se întunecase de-a binelea și acum transcriu la lumina lămpii.

„Când voi veni la Kyōto, vă voi da scrierea cu tot ce știu despre arta ceaiului, așa cum m-ați rugat, pentru că mi-ați promis cu jurământ că o veți apăra. Sunt recunoscător că atunci când am rămas fără adăpost, prin bunătatea inimii voastre, am fost primit la Odawara, așa că am scris aici tot ce am învățat timp de douăzeci de ani. Aș dori să practicați în continuare arta ceaiului."

După acestea era scris:

„Iar dacă se va întâmpla să mor în drum spre Kyōto, vă rog să transmiteţi acest volum discipolilor mei".

Urma data, luna a 2-a, anul al 17-lea din era Tenshō (1589), apoi numele preacinstitului Sōji și sigiliul său. Era adresată lui Kōsetsusai.

După ce am transcris până aici, am lăsat pensula. Munca de transcriere de câteva zile s-a terminat.

Kōsetsusai-sama spusese că, undeva, în această scriere se simte că Sōji-sama își prevedea sfârșitul și cred că se referise la acest final. Într-adevăr, cuvintele „iar dacă se va întâmpla să mor în drum spre Kyōto" sunau ciudat.

După această încheiere erau adăugate câteva zeci de poezii în chineză. Iar la sfârșit de tot, fără legătură cu acestea, era scris cântecul lui Jichin Ōsho, care spunea așa: „Trebuie să respecți învățăturile. Dar s-ar putea să ajungi să le folosești pentru a-ți câștiga viața, sau pentru a te îmbogăți și a deveni cunoscut, ceea ce este trist." Iar după aceasta era scris: „Și cu noi s-a întâmplat cum spun aceste versuri. Începând cu Sōeki (Sen no Rikyū), noi am folosit arta ceaiului pentru a ne câștiga viața, pentru a ne îmbogăți și a deveni cunoscuți, ceea ce este un lucru foarte trist". Urma data: ziua a 21-a, prima lună din anul al 16-lea din era Tenshō (1588). Asta înseamnă că aceste lucruri l-au frământat pe Sōji-sama însuși într-o zi a primei luni din anul al 16-lea din era Tenshō. Sunt niște cuvinte de neuitat. Mai ales că aici apare și numele Maestrului Rikyū.

Terminând, m-am simțit ca și cum aș fi fost deodată alungat din lumea cea apropiată mie, a ceaiului, în

lumea reală, nemiloasă. Simt că ar trebui să mă gândesc la ceva, desigur, trebuie, dar m-am hotărât ca astăzi să mă culc fără să mă gândesc la nimic.

Ziua a 10-a, luna a 3-a, ziua fratelui mai mic al focului și a iepurelui, vreme frumoasă

Pentru că azi s-a hotărât să mă întâlnesc cu Kōsetsu-sai-sama la Daitokuya, dimineață m-am dus cu o jumătate de oră mai devreme. De fapt, firesc ar fi fost să merg să-i înapoiez volumul la locuința sa din Fushimi și așa îi spusesem și patronului de la Daitokuya, dar dorința lui Kōsetsu-sama a fost să ne întâlnim în camera de ceai de la Daitokuya și să servim ceai. De fapt, nu știu clar dacă era voința lui, sau a patronului, bun cunoscător în ale ceaiului.

Camera de ceai de la Daitokuya de trei *tatami* era pregătită pentru oaspeți. În alcovul *tokonoma* se afla o caligrafie a lui Kokei-sama, iar de stâlpul din colț era agățat un vas de flori *kakehanaire* de Shigaraki, stil *uzukumaru*, în care era pusă o azalee încă deschisă. În ceea ce privește bolul, după ce m-am sfătuit cu patronul, am ales unul *imayaki* de culoare roșie.

De obicei, când mă chema patronul la întruniri mai oficiale, obișnuiam să-l ajut ca asistent, dar azi îmi spusese să fiu oaspete.

Kōsetsu-sama a venit puțin înainte de ora stabilită. L-am condus imediat. După ce am băut ceai preparat de patron, am trecut la degustarea bucatelor, care au

constat din somon prăjit, supă cu *nattō* şi plătică, apoi *konbu* fiert, orez, prăjituri din cartof dulce şi *irikaya*.

Întrunirea de azi fiind prilejuită de discuţia dintre mine şi Kōsetsusai-sama, atât în timp ce am băut ceaiul, cât şi în timpul mesei, patronul şi-a îndeplinit în liniște rolul de gazdă. După ce am terminat şi masa, am pus volumul între noi și am trecut în mod firesc la discuție.

Mai întâi i l-am înapoiat și i-am mărturisit că, profitând de bunăvoința sa, îl transcrisesem.

— Și dorința lui Sōji-dono era ca acesta să fie de folos. Dar de fapt vreau să încep prin a te întreba ce-ai gândit, transcriindu-l.

— Am aflat multe lucruri. Și m-am simțit extrem de rușinat că eu, care am stat în apropierea Maestrului Rikyū zece ani, nu am pus pe hârtie nimic din ce m-a învățat. L-am admirat pe Sōji-dono. Scrie despre calitățile unui adevărat om al ceaiului și, judecând după acestea, cred că el însuși ar putea fi socotit astfel.

— Deci și dumneata consideri așa? Dar despre zvonurile cu privire la sfârșitul lui Sōji-dono ce crezi?

— Nu știu ce să spun.

Altceva n-am putut răspunde.

— Eu aș zice că trăiește încă pe undeva. O persoană care a scris că e trist să faci din arta ceaiului un mijloc de a-ți câștiga viața, de a te îmbogăți și a deveni cunoscut de ce ar părăsi castelul Odawara și ar încerca să caute iertarea lui Taikō Hideyoshi pentru a-și prelungi viața? Eu cred că în învălmășeala creată la căderea castelului a dispărut. Se pricepea la așa ceva. A mai făcut asta de câteva ori. Dispărea deodată, apoi reapărea tot

așa. Și acum a avut probabil aceeași intenție. Doar că, de data asta, lucrurile nu au mers cum sperase el. Înainte de a reapărea, a avut loc incidentul cu moartea Maestrului Rikyū. Și din acest motiv i-a pierit dorința de a mai reveni, nu crezi? Iar zvonul cu tăiatul nasului și urechilor ar putea fi legat de asta. Oare nu așa plănuise el? Poate că și acum gândește așa, ascuns pe undeva.

— Doar nu l-ați întâlnit? am început eu să spun, fără să mă gândesc, dar m-am oprit la timp.

Era ceva în modul lui de a povesti care mă făcuse să cred că poate-l întâlnise. După aceea, Kōsetsusai-sama a schimbat subiectul, întrebându-mă despre sensul cuvintelor „transmitere orală" și „transmitere secretă" pe care le întâlnise în scriere. Și mie îmi fusese greu să le descifrez, dar i-am spus exact ce înțelesesem eu:

— Transmiterea orală înseamnă ceea ce nu poate fi exprimat prin scris. Nu poți face pe cineva să înțeleagă decât spunându-i prin viu grai. Când explici lucruri care sunt de acest tip, Sōji-sama spune că este vorba de transmitere orală. Cât despre transmiterea secretă, e vorba de ceva ce ai auzit tu însuți, direct de la Maestru. Nimeni nu mai știe, doar tu ai auzit. Astfel de lucruri, transmise doar ție, sunt numite transmitere secretă.

Apoi am adăugat:

— Cred că și Maestrul a folosit uneori aceste cuvinte.

— Aha, înțeleg. Așa am crezut și eu, dar am vrut să mă asigur. Totuși, transmiterea orală și cea secretă nu există numai în lumea ceaiului, ci și în lumea obișnuită!

Apoi a continuat:

— Mai dă de exemplu și ce s-a spus despre versurile „pustiit și înghețat" dintr-o poezie *renga*. Afirmă că Jōō-dono a spus că și calea ceaiului e întocmai așa. Nu înțeleg bine cuvintele „pustiit și înghețat". Să le interpretez drept o conștiință trează care nu se lasă niciodată îmbătată de nimic?

— Această întrebare e foarte grea și nu prea știu ce să răspund. Și eu, în timp ce transcriam acest pasaj, m-am întrebat ce ar putea fi. Mai ales că este scris de cel care a fost maestrul Maestrului Rikyū! O conștiință trează care nu se lasă îmbătată, spuneți? Da, cred că în ultimii ani Maestrul resimțea ceva asemănător! Tot timpul era cu conștiința trează.

— De fapt e doar interpretarea mea. Nu știu dacă e corectă sau nu. Conștiința trează, toți experții în ceai trebuie să o aibă – au avut-o și Jōō-dono, și Maestrul Rikyū, și toți vestiții maeștri. Există în toate acestea o idee a Maestrului Rikyū despre practica artei ceaiului, și anume că la început trebuie să respecți întocmai învățătura maestrului. Apoi trebuie să te îndepărtezi de el un timp. E necesară o vreme în care, dacă Maestrul se află la Răsărit, tu trebuie să fii la Apus. Dacă nu faci asta, nu poți să te găsești pe tine însuți. Și după ce ai făcut asta te întorci la învățătura maestrului. Acționezi exact ca el. Apa se întoarce la vasul ei... și viața omenească e la fel, și felul în care se comportă generalii în vremurile tulburi e la fel. Acționează conform voinței lui Taikō Hideyoshi. Dar, dacă nu se îndepărtează de el un timp, nu se pot găsi pe ei înșiși. După ce se regăsesc, acționează iar conform gândirii

lui Taikō. Dar de fapt acesta e un lucru greu de îndeplinit. Când se depărtează de Taikō, toți își pierd viața. Singurul care a reușit este Tokugawa Ieyasu.

— Maestrul Rikyū considera arta ceaiului cu o conștiință trează și rece, dar oare despre viața reală ce credea?

— Exact asta vreau eu să te întreb pe tine. Care crezi că a fost motivul pentru care i s-a poruncit să-și ia viața?

Din acest moment, conversația s-a concentrat în mod natural pe incidentul morții Maestrului. Cum de i s-a ordonat să-și ia viața? Au trecut treisprezece ani de la moartea lui și circulă acum prin lume tot felul de zvonuri. Multe le-am auzit și eu pe ici, pe colo, dar sunt și unele despre care nu știam absolut nimic. Kōsetsusai-sama mi-a spus o parte dintre ele. Patronul de la Daitokuya asculta în liniște discuția noastră. Nu spunea nimic, dar aproba din cap sau se mira. Taikō Hideyoshi a murit de cinci ani. Acum e vremea lui Ieyasu, când pot circula orice fel de vești și zvonuri despre Taikō Hideyoshi.

De ce a primit Maestrul Rikyū poruncă să-și ia viața? Sunt unii care spun că nu a existat un motiv anume, ci doar s-a confruntat cu mânia lui Taikō Hideyoshi, stârnită din senin. După alții, nu se poate să nu fi existat un motiv; Maestrul Rikyū, încrezându-se prea tare în bunăvoința lui Taikō, s-a comportat nepotrivit și asta i-a atras nenorocirea. Exista și o teorie cum că ar fi fost trădat de niște maeștri negustori din Sakai. Alții susțin că totul s-a decis din cauza faptului că în prima lună a anului al 19-lea din era Tenshō

(1591) l-a avut ca singur oaspete la ceai pe Tokugawa Ieyasu la locuința sa Jurakuyashiki. Sau poate, pentru îndeplinirea visurilor de cucerire ale lui Taikō, era nevoie să fie eliminat Maestrul Rikyū, care se avea bine cu războinicii mai conservatori pe care îi și susținea. Şi mai sunt și alte zvonuri. Se vorbește că a refuzat să-și dea fiica lui Taikō. Şi mai de dinainte se vorbește despre incidentul de la poarta Sanmon de la templul Daitokuji și despre comerțul cu ustensile. Unele din aceste lucruri sunt transmise oral, altele sunt transmise în secret printre practicanții artei ceaiului sau printre nobilii războinici.

— Îmi pare rău pentru Maestrul Rikyū. Pentru că se spun și lucruri neadevărate.

— Din păcate, așa este. Dar nu poți împiedica asta, când e vorba de cineva care a îndeplinit atâtea lucruri în viața lui.

— Totuși, Kōsetsusai-sama, dumneavoastră ce credeți?

— Nu pot să mă pronunț. Cum ți-am spus și mai înainte, dacă dumneata, Honkakubō, nu știi, cine ar putea ști?

Așa a grăit Kōsetsusai-sama. Îmi dădeam seama din cuvintele lui că aștepta să spun ceva, dar am tăcut. Nu știam, de fapt, ce aș fi putut spune.

La cinci am plecat. Cădea amurgul albicios de primăvară. A trebuit să mă mai duc în două, trei locuri cu treburi și am ajuns acasă când era deja întuneric.

Am aprins focul în camera de ceai și am rămas așa acolo. Simțeam că îmi doresc să stau în fața Maestrului.

— Ați obosit, nu? l-am întrebat pe Maestru.

Răspunsul a venit imediat:

— Da, oarecum. Mă obosesc toate zvonurile astea neîncetate din lume. Nu scapi de ele nici în viață, nici mort.

— Să vă prepar ceai?

— Da, pregătește tu primul. Când se mai întunecă, am să pregătesc și eu. S-ar zice că s-a ridicat luna pe cer.

— Păreți însingurat.

— Nu, nu sunt. Așa cum ai spus și tu azi, nu există însingurare în sufletul „pustiit și înghețat".

— Cândva ați mers pe un drum lung. Acolo m-am despărțit de dumneavoastră.

— Îmi amintesc. Ai făcut bine că te-ai despărțit. Nu trebuie să faci din arta ceaiului un mijloc de a-ți câștiga viața, de îmbogățire și succes. Pe vremea maestrului Jōō nu era nevoie de așa ceva. Iar pentru vremea de apoi, e bine să se termine cu mine și Sōji.

— Cu Sōji-sama s-a întâmplat într-adevăr ce se zvonește prin lume?

— Dar nu trebuie să te frămânți! Dacă trăiește sau a murit e ceva ce trebuie lăsat numai în seama lui însuși. Și dacă a murit tăindu-i-se nasul și urechile, aceasta este poate ceea ce a urmărit el îndelung ca om al ceaiului.

— Vă amintiți acea noapte ciudată din camera de ceai de la Myōkian?

— Da.

— În afară de dumneavoastră era acolo atunci și Yamanoue Sōji-sama, nu-i așa?

— Da.

— Şi cealaltă persoană?

— Mai era cineva?

— Da, cu siguranţă.

— Ar fi trebuit să nu fie.

— Mai era totuşi cineva.

— Nu-i totuna dacă era sau nu? Putea fi oricine. Sunt persoane care s-ar fi potrivit cu acel loc şi persoane care nu s-ar fi potrivit. Te las pe tine să alegi. Dar hai să nu mai vorbim despre asta! Acum vreau să prepar ceai. Ți-am făcut odată ceai la Jurakuyashiki. De atunci, n-am mai băut împreună.

În acel moment glasul lui s-a stins brusc și apoi nu am mai auzit nimic.

Capitolul 3

Despre Oribe-sama

Era ziua a 13-a a lunii a 2-a din anul al 15-lea din era Keichō (1610) (8 martie, conform calendarului solar), când, dând curs invitației lui Oribe-sama, am mers la locuința sa din Fushimi și am băut ceai preparat de el. Au trecut de atunci, pe nesimțite, zece zile.

Pentru că ieri a bătut un vânt puternic de primăvară, iar cerul continuă să fie înnegurat, azi mi-am propus să stau în casă și să reflectez la Oribe-sama și la ce am discutat cu el în acea zi, iar apoi să aștern pe hârtie aceste lucruri.

Deși nu l-aș putea numi un jurnal în adevăratul sens al cuvântului, de câțiva ani mi-am făcut obiceiul să notez pe scurt într-un carnet ce se întâmplă în fiecare zi. Totuși, pentru că am considerat de cuviință să descriu mai amănunțit întâlnirea cu Oribe-sama după douăzeci de ani, fără să-mi dau seama am tot amânat acest lucru până azi.

Oribe-sama îmi transmisese invitația exact cu o lună înainte de ziua a 13-a a lunii a 2-a. Mesagerul a fost un negustor din Kyōto pe care îl întâlnisem și eu

de vreo două ori în trecut. Mesajul era următorul: „Nu ne-am văzut de foarte multă vreme și doresc foarte mult să ne întâlnim și să stăm de vorbă. Nu o să fie o adevărată întrunire de ceai, pentru că o să prepar numai ceai, nu și bucatele tradiționale. Aș vrea să te rog să vii pe la două după-amiaza." După spusele mesagerului, Oribe-sama era foarte ocupat în calitatea lui de mare maestru în arta ceaiului și nu avea timp decât pentru o astfel de întâlnire.

Recunoscător, am acceptat imediat invitația. Pe vremea când trăia Maestrul Rikyū, Oribe-sama venea deseori la locuința Jurakuyashiki a acestuia și de fiecare dată mă salutase cu prietenie. Nici nu știu cum au trecut douăzeci de ani de atunci. Douăzeci de ani nu e puțin lucru! Cu toate astea, îmi aminteam cu drag de întâlnirile noastre și de atitudinea lui prietenoasă de atunci. În plus, era o bună ocazie să-l văd în noua lui postură de cel mai vestit maestru al artei ceaiului. Socotind că am cincizeci și nouă de ani, el trebuie să fi avut cam șaizeci și șapte, deci nu era prea departe de vârsta la care trecuse în neființă Maestrul Rikyū.

Trebuie însă să spun că aveam și unele îndoieli legate de Oribe-sama cel de acum. După moartea Maestrului Rikyū, fusese pus la loc de cinste de către Taikō Hideyoshi, și faptul că el continuase să practice arta ceaiului, păstrându-și poziția, putea însemna că îl renegase pe Maestrul Rikyū. Apoi, după moartea lui Hideyoshi, devenise un apropiat al lui Ieyasu, iar poziția lui prezentă de însărcinat cu tot ceea ce ținea de arta ceaiului în familia shogunului se spunea că era meritul lui propriu, dar ceea ce mă preocupa pe mine nu era

asta, ci zvonul că schimbase total arta ceaiului pe care o învățase de la Maestrul Rikyū. Cum o schimbase, eu, Honkakubō, nu pot să îmi imaginez acum, dar cred că, din moment ce așa se spunea prin lume, un dram de adevăr există.

Totuși, faptul că Oribe-sama nu uitase vremurile de demult și mă invitase la el îmi dădea un sentiment liniștitor. Mai mult decât orice, simțeam bucuria de a sta de vorbă cu cineva care-i fusese apropiat Maestrului Rikyū. Numai gândindu-mă că vom vorbi diferite lucruri despre el m-a cuprins o emoție puternică, pe care nu știu dacă să o numesc bucurie sau tristețe. Dacă ar mai fi trăit Kōsetsusai-sama, m-aș fi putut întâlni cu el din când în când să vorbim despre Maestrul Rikyū, și am fi putut vorbi și despre Yamanoue Sōji-sama, dar el a trecut în neființă anul trecut în iunie, la vârsta de șaptezeci și patru de ani, și de atunci, de dimineața până seara, sunt complet singur. Exact într-o astfel de perioadă a venit invitația lui Oribe-sama. Luna care s-a scurs de la primirea mesajului și până în ziua a 13-a din luna a 2-a, ziua vizitei, mi s-a părut cea mai lungă din viața mea.

Cu zece zile înainte de vizită înfloriseră prunii albi, iar cu o zi înainte de vizită înfloriseră și cei roșii. În acea zi m-am dus pe muntele din spatele casei și am cules tulpini de captalan[1] pentru a le duce drept dar la Fushimi.

---

1 Plantă (*Petasites vulgaris*) folosită în Japonia în compoziția unor mâncăruri specifice sezonului de primăvară.

În după-amiaza acelei zile am plecat spre Kyōto şi am înnoptat la Daitokuya în zona cu temple. A doua zi am pornit în zori spre Fushimi, unde am ajuns spre prânz. După ce m-am odihnit puţin în casa unei cunoştinţe aflate în faţa templului Daizenji, vestit pentru cele şase statui ale lui Jizō, am plecat spre locuinţa lui Oribe-sama, unde am ajuns exact la ora stabilită.

Am fost condus către pavilionul de ceai prin grădina *roji* în care plutea o mireasmă fină. Am pătruns prin intrarea oaspeţilor *nijiriguchi* în încăperea cu acoperiş de paie. Oribe-sama a venit prin intrarea gazdei *chadoguchi*. Nu-l văzusem de douăzeci de ani și am avut impresia că e mai împlinit la trup, dar își păstrase neschimbată agerimea ochilor care păreau să pătrundă până în străfundul inimii omului.

Mi-am plecat adânc capul și am spus:

— Îmi pare atât de bine să vă revăd!

— Și mie îmi pare foarte bine, mai ales că ești sănătos.

— Mi-ați lipsit mult toți acești ani.

— Și eu ți-am simțit lipsa.

La aceste cuvinte, mi-am reținut cu greu lacrimile care îmi umpleau ochii.

— Și în plus nu te-ai schimbat deloc!

— Nici dumneavoastră, Oribe-sama.

— Și totuși au trecut douăzeci de ani peste amândoi!

— Au fost douăzeci de ani greu de îndurat, dar iată-mă aici!

— Și pentru mine a fost la fel!

Dacă gândea așa, de ce oare fusese nevoie să schimbe stilul artei ceaiului?

Încăperea era de trei *tatami daime*, iar în alcovul *tokonoma* se găsea un rulou caligrafiat de mâna Maestrului Rikyū.

Am băut ceai preparat de Oribe-sama. Vasul pentru pudra de ceai *chaire* era unul chinezesc, înalt, pe care îl mai văzusem, iar bolul de ceai, *chawan*, era unul de Karatsu. Poate pentru că se mai îngrășase, toate mișcările lui Oribe-sama îmi păreau copia vie a mișcărilor Maestrului Rikyū, și am fost martorul unei oficieri a ceaiului exact pe gustul și inima Maestrului.

După ce am degustat ceaiul, am spus, contemplând din nou ruloul *kakejiku* din alcov:

— M-am simțit ca și cum Maestrul Rikyū ar fi fost aici cu noi.

— Mi-a trimis acest rulou din Hakone. Nu îl folosesc decât rar, azi am făcut-o după foarte multă vreme.

— Vă mulțumesc mult că ați făcut asta special pentru mine.

— Mai e ceva ce vreau să-ți arăt.

S-a ridicat și a ieșit, apoi s-a întors și mi-a spus:

— E un lucru pe care nu l-ai văzut nici tu până acum, Honkakubō.

Apoi, apropiindu-se, mi-a pus în față o linguriță *chashaku* împreună cu cutiuța ei din bambus. Când m-am aplecat să admir *chashaku,* mi-a spus:

— Este amintirea mea de la Maestrul Rikyū. În Sakai a făcut cu mâna lui două lingurițe *chashaku*, una pentru mine și una pentru Hosokawa Sansai-dono.

Deodată, nu mi-am putut stăpâni tremurul mâinilor. Avea o formă simplă și armonioasă care-ți liniștea sufletul. Se citea în ea spiritul din ultima perioadă

a Maestrului Rikyū. Cutiuța de bambus era fără îndoială creația preacinstitului Oribe. Era din bambus lăcuit și în interior, și în exterior și, exact în mijloc, avea o mică deschizătură pătrată.

— Care este numele ei[1]?

— „Namida“ (Lacrima).

— Maestrul Rikyū i-a zis așa?

— Nu, Maestrul nu i-ar fi dat acest nume. El era foarte priceput la ales nume și nimeni nu se putea măsura cu el. Îi veneau în minte lin ca o adiere de vânt.

Într-adevăr așa era. „Atunci, numele acesta i l-ați dat dumneavoastră...?“ am vrut să întreb, dar m-am oprit la timp. Dacă nu el, Oribe-sama, îi spusese așa, cine altul i-ar fi dat numele de „Namida“ (Lacrima)?

— A lui Sansai-dono se numește „Inochi“ (Viața). O prețuiește ca pe ochii din cap și nu se poate apropia nimeni de ea. Nici eu nu am văzut-o încă bine. Dar cred că „Inochi“ (Viața) e un nume pe care numai Sansai-dono putea să i-l dea. Se potrivește cu stilul lui. Și probabil că se uită în fiecare zi la această linguriță *chashaku* ca la propria-i viață.

La aceste vorbe am tresărit, mirat peste măsură. Dacă e așa, Oribe-sama privește lingurița *chashaku* primită de la Maestrul Rikyū ca și cum i-ar veni să plângă în fiecare zi? M-am uitat încă o dată la cutiuța pentru *chashaku*. Mi-am lipit ochiul de deschizătura ei pătrată. Și atunci mi-am dat pentru prima oară seama că era făcută cu iscusință ca o plăcuță budistă

---

1 Lingurițele *chashaku*, ca și alte obiecte din arta ceaiului, primesc nume poetice; toate cele care primeau nume aveau și o cutiuță specială pentru a fi păstrate.

funerară. Iar Oribe-sama privește fără nici o îndoială în fiecare zi această linguriță *chashaku* cu evlavie, asemuindu-o cu o tăbliță funerară a Maestrului Rikyū. Sunt sigur că așa face acum, dar mai cu seamă astfel proceda pe vremea când trăia Taikō Hideyoshi. Îl comemora deci pe Maestru. Așadar, nu eram singurul care se ruga pentru Maestru. În acel moment am simțit din nou că-mi dau lacrimile.

Nu știu dacă își dădea seama de emoția mea, dar a continuat în felul următor:

— Maestrul era priceput la ales nume. Știi bolul de ceai *raku* roșu făcut de Chōjirō care se numește „Hayafune“ (Corabie rapidă)?

— Am auzit de el, dar nu l-am văzut niciodată în realitate.

— Era prin anul al 14-lea din era Tenshō (1586), sau poate al 15-lea, nici nu-mi mai amintesc bine, că s-a întâmplat tare demult. Maestrul ne-a făcut ceai și ni l-a servit în bolul „Hayafune“ la locuința lui, mie, lui Ujisato și lui Sansai.

Apoi discuția s-a centrat pe acest bol de ceai numit „Hayafune“. Iată despre ce era vorba. Era o întâlnire de ceai făcută în zori, la locuința din Jurakudai a Maestrului, oaspeții fiind, Oribe-sama, Ujisato-sama și Sansai-sama. Toți trei vedeau atunci pentru prima dată bolul cel roșu. Era larg, cu gura puțin strâmtă și baza înaltă. Și în exterior, și în interior era lăcuit în roșu, doar într-o parte, în exterior, era altfel, de un albastru-verzui, ceea ce-i dădea un aer extrem de interesant. Era plăcut la vedere, vesel și avea ceva impunător care îi făcea pe cei din jur să amuțească.

Sansai-sama se grăbise să întrebe unde fusese fabricat. Atunci Maestrul îi răspunsese că era un bol adus în mare grabă din Coreea cu un vas, special pentru acea întâlnire.

— E de prisos să-ți mai spun că în acea clipă numele bolului a fost stabilit: „Hayafune“ (Corabie rapidă). Ce mod elegant de a da un nume! Maestrul găsea totdeauna astfel de nume potrivite, născute parcă din inimă. Şi în plus, totdeauna se potriveau ca o mănușă. Interesant e și faptul că bolul făcut de Chōjirō chiar pare să fi fost adus cu o corabie rapidă. Mai e încă o întâmplare legată de această întâlnire de ceai din zori.

Iată despre ce e vorba. La acea întâlnire și Ujisato-sama și Sansai-sama îi spuseseră aproape în același timp Maestrului că ar dori să moștenească bolul „Hayafune“. Amândoi păreau foarte dornici să-l primească. Atunci Maestrul Rikyū zâmbise doar, fără să spună nimic, dar după ce se terminase întâlnirea și se despărțiseră îi trimisese imediat o scrisoare lui Oribe-sama. Îi scria că atât Ujisato, cât și Sansai erau foarte interesați de „Hayafune“, dar el, personal, avea intenția să i-l dăruiască lui Ujisato. Apoi îi spunea: „Vreau să te rog să-l faci tu pe Sansai să înțeleagă acest gest al meu“. Îi cerea să rezolve cât mai grabnic acest lucru, chiar în cursul zilei respective, pentru că a doua zi Ujisato-sama pleca din Kyōto.

— Scrisoarea Maestrului mi-a fost trimisă mie, dar la destinatar era scris „către două-trei persoane“. Ăsta era felul deosebit de a fi al Maestrului Rikyū. Era foarte grijuliu față de sentimentele celorlalți. Şi faptul că hotărâse să-i dăruiască bolul de ceai „Hayafune“ lui

Ujisato-dono e un lucru minunat. Intrând în posesia acestuia, bolul roşu avea să ajungă din acea clipă pentru prima dată un model. Ujisato-dono era în acelaşi timp generos şi înflăcărat. Şi mai cred că Maestrul Rikyū se gândea deja în sinea lui că pentru Sansai-dono nu era potrivit bolul roşu, ci cel negru. Bolul roşu nu putea fi al lui Sansai! Și această judecată a lui era de asemenea minunată. Avea darul de a cunoaște până în străfunduri caracterul iubitorilor artei ceaiului.

Apoi a continuat:

— Iar Ujisato-dono a devenit apoi foarte înstărit, deținând 920 000 de *koku*[1], dar spre regretul nostru a murit de vreo zece ani și el. După moartea tragică a Maestrului Rikyū, l-a luat în grija sa pe Shōan, fiul mai mic al Maestrului. Puțini sunt cei care ar fi făcut-o! A fost un minunat maestru al artei ceaiului!

Auzeam pentru prima oară acest lucru. Eu trăisem în acești douăzeci de ani în neștiință, fără să aflu nimic despre ce se întâmplase cu familia Maestrului Rikyū.

— Maestrul Rikyū a fost norocos, pentru că domnia voastră, Oribe-sama, știți toate astea, am spus.

— Totuși, nu știu ce e mai important. Nu știu ce a simțit Maestrul Rikyū în ultima perioadă. Sunt sigur că Maestrul știa foarte bine de ce i s-a cerut să-și ia viața. Nu e persoana care să nu fi știut acest lucru. Cei care nu înțeleg sunt ceilalți.

— Dar dumneavoastră, Oribe-sama?

---

1 Unitate de măsură pentru orez; în Japonia medievală, averea cuiva se măsura în funcție de cantitatea de orez pe care o produceau pământurile sale.

— Desigur că nici eu nu ştiu. Nici Sansai-dono nu cred că ştie. Există doar diferite presupuneri. Ca întotdeauna, se zvonesc multe lucruri. Sunt teorii vechi şi teorii noi.

— Cineva mi-a spus că zvonurile circulă prin transmitere secretă şi transmitere orală.

— Da, aşa este probabil. Dar au trecut douăzeci de ani de la incident. A murit și Taikō Hideyoshi. Variantele secrete și cele publice, teoriile vechi și cele noi, toate sunt pe cale să dispară în negura vremii. Dar, în ceea ce mă privește, și probabil că și Sansai gândește la fel, există un singur lucru pe care aș vrea să-l știu. Cel mai important lucru. Dar tocmai acel lucru important nu-l știu. Oare ce a simțit și ce a gândit Maestrul Rikyū în cele zece zile petrecute la Sakai? Acele ultime gânduri ale lui nu le știu. Tu, Honkakubō, ce crezi despre asta?

— Ce-aș putea eu să spun? am îngăimat.

— Oare ce-o fi avut în minte? De ce nu a încercat să se dezvinovățească? Oricât ar fi fost de mare furia lui Taikō, nu cred că nu putea fi domolită.

— Dar era oare Maestrul în poziția de a se putea dezvinovăți?

— Eu cred că da. Dar nu a suflat o vorbă. Nu a încercat să se agațe de nimic și de nimeni. Mă întreb zi și noapte care or fi fost gândurile Maestrului Rikyū în ultimele sale clipe. Tu, care i-ai fost în preajmă în ultimii ani, ce crezi?

— Cum aș putea ști eu ceva ce dumneavoastră, Oribe-sama, nu știți? De când a plecat în grabă de la locuința Jurakuyashiki, n-am mai știut nimic despre

el, nici măcar unde şi-a luat viaţa prin sinucidere rituală. Nu ştiu nimic.

— Bine, hai să lăsăm discuţia asta! De fapt, te-am chemat doar pentru că voiam să vorbim despre Maestrul Rikyū, să ne amintim cât de minunat și extraordinar era, să ne amintim întâmplări cu el. Dar uite că discuția a mers pe alt făgaș. Cu Sansai-dono te-ai mai întâlnit?

— Nu, nu l-am văzut. Doar aud uneori zvonuri despre el. Spre deosebire de acum douăzeci de ani, când era tânăr, astăzi nu mi-e ușor să mă înfățișez înaintea lui.

— Nu trebuie să gândești așa! Am să-i vorbesc despre tine cu prima ocazie. Se va bucura, desigur. Sansai-dono îi este devotat Maestrului Rikyū și artei sale. Deci din acest punct de vedere e întocmai ca și tine. Nu se arată aproape deloc la reuniunile de ceai oficiale. După moartea Maestrului Rikyū, s-a retras din lumea ceaiului. Se pare că nu prepară ceai decât singur, sau în compania unor persoane care-i sunt foarte apropiate. Cred că este un lucru într-adevăr extraordinar. Spre deosebire de el, eu mi-am păstrat relațiile cu lumea. Las în seama lui lucrurile importante și îmi petrec ziua, de dimineața până seara, cu întruniri de ceai oficiale. Am uneori impresia că Maestrul Rikyū mă privește zâmbind de-acolo de unde e. Parcă-l și aud spunându-mi că nu se cade să fiu așa. Pe de altă parte, simt că mă privește și mă protejează cu căldură. Oricum, au trecut vremurile când puteai să spui că pentru arta ceaiului e de-ajuns un acoperiș deasupra capului și mâncare cât să nu mori de foame.

Zicând acestea, Oribe-sama a izbucnit într-un râs puternic. Parcă râdea de sine însuşi.

După ce am stat vreo două ore în camera de ceai, pe la patru după-amiaza am plecat. Oribe-sama m-a condus până în grădina exterioară, trecând prin grădina de ceai.

Imediat ce l-am părăsit pe Oribe-sama am pornit spre Kyōto. Am mers pe jos, oprindu-mă să mă odihnesc din când în când, dar tot timpul am fost cuprins de un sentiment de împlinire și mulțumire. Mă bucuram într-adevăr că mă întâlnisem cu Oribe-sama. Deși se zvoneau multe lucruri rele despre el, nu-și schimbase câtuși de puțin credința de acum douăzeci de ani și urma îndeaproape și cu credință calea deschisă de Maestrul Rikyū. Mă încredințasem de asta cu ochii și sufletul meu.

Mă bucuraseră și povestirile despre „Namida" (Lacrima) și „Hayafune" (Corabia rapidă). Considerând că într-o astfel de zi plină era mai bine să nu mă întâlnesc cu nimeni, ci să meditez, m-am îndreptat către lăcaşul meu de la Shūgakuin fără să mai trec pe la Daitokuya, unde înnoptasem cu o seară înainte.

Am ajuns acasă pe la șapte seara. Și toată noaptea m-am simțit ca și cum încă aș mai fi vorbit cu Oribe-sama, neputând să-mi desprind cu nici un chip gândurile de la el.

Și în timp ce mă gândeam așa la el am sărit deodată de lângă foc, cu răsuflarea tăiată. Cât puteam să fiu de neglijent! Astăzi era a 13-a zi din luna a 2-a, exact data la care, cu douăzeci de ani în urmă, Maestrul Rikyū plecase de la Jurakuyashiki spre Sakai. Era, de asemenea, ziua în care Oribe-sama împreună cu Sansai-sama îl

conduseseră pe Maestru până la portul de pe râu. O clipă m-am simțit copleșit de o rușine fără margini. Era ziua în care Oribe-sama se despărțise pentru totdeauna de Maestrul Rikyū. Şi această zi plină de amintiri pentru el Oribe-sama a vrut să o petreacă stând de vorbă despre Maestru cu mine, Honkakubō! Nu încape îndoială că asta fusese intenția lui. Nu eram deci decât un oaspete necioplit, care nu-și putuse măcar da seama că fusese invitat cu acest sentiment.

Maestrul Rikyū murise în ziua a 28-a din luna a 2-a. În fiecare an îi făceam pomenirea budistă în acea zi, dar, din neglijență, nu legasem ziua a 13-a din luna a 2-a de Oribe-sama.

Reușind să pătrund sentimentele lui Oribe-sama față de Maestru, cuvintele rostite de el azi căpătau acum pentru mine o altă greutate. Spusese că nu știa care fuseseră ultimele gânduri ale Maestrului Rikyū.

— Există un singur lucru pe care aș vrea să-l știu. Cel mai important lucru. Dar tocmai acel lucru important nu-l știu. Oare ce a simțit Maestrul Rikyū în cele zece zile petrecute la Sakai? De ce nu a încercat să se dezvinovățească? Care or fi fost gândurile Maestrului Rikyū în ultimele sale clipe?

Așa cum spusese Oribe-sama, aceasta este cu siguranță problema cea mai importantă legată de Maestrul Rikyū.

— Tu, care ți-ai petrecut timp îndelungat în apropierea lui, ce crezi despre asta?

Așa mă întrebase el. Faptul că îi fusesem multă vreme în preajmă Maestrului era un adevăr. Şi mă întreba ce gândesc eu, ca o persoană apropiată.

Iar eu îi răspunsesem că nu aveam cum să știu ceva ce el, Oribe-sama, nu știa. Nu era nimic ascuns în acest răspuns. Era purul adevăr. Totuși, dacă mi-ar pune din nou aceeași întrebare, cred că răspunsul meu ar fi întru câtva diferit.

— Eu știu bine ce a simțit Maestrul Rikyū în acele ultime zile. Cum să nu știu? Cred că Maestrul a fost până la sfârșit el însuși. Doar că nu pot să exprim asta lămurit în cuvinte când mi-o cere cineva. Dar de știut știu foarte bine ce simțea Maestrul Rikyū după ce ajunsese în Sakai. Cum să nu știu?

În toți acești douăzeci de ani de când m-am despărțit de Maestrul Rikyū nu mi s-a mai întâmplat niciodată să simt atât de real ca în seara asta că e acolo și mă privește.

— Dacă e ceva ce nu se poate exprima în cuvinte, nu crezi că e mai bine nici să nu încerci?

Aud astfel vocea Maestrului Rikyū care mă încurajează, apreciindu-mi străduința. Și asta nu se întâmplă doar o dată sau de două ori. Îl aud spunându-mi așa de nenumărate ori. Astfel, împresurat de șoaptele Maestrului Rikyū, am stat nemișcat, fără să răspund nimic, cu inima înghețată, până la revărsarea zorilor.

Din nou despre Oribe-sama

Astăzi, ziua a 22-a din luna a 9-a (anul al 16-lea din era Keichō [1611], 27 octombrie după calendarul solar), mă îndrept către reuniunea ceaiului de dimineață la care am fost invitat de Oribe-sama. Aseară am înnoptat

în Fushimi la o cunoștință și astăzi, la ora stabilită, intru în pavilionul de ceai al lui Oribe-sama. A trecut un an și jumătate de la prima mea vizită. Pentru că în primăvară nu am avut nici un semn de la el, mă gândeam că nu aveam să mai intru vreodată în această încăpere. Dar toamna târzie îmi adusese această nouă invitație.

În ultimul an și jumătate faima lui Oribe-sama ca maestru al artei ceaiului sporise și mai mult. Era cu siguranță un *daimyō* bogat, posedând 10 000 de *koku*, și nimeni nu putea nega că devenise maestrul de ceai al shogunului, după ce în toamna trecută îl inițiase pe shogunul Hidetaka în arta ceaiului cu *daisu*. Nu era nimic nefiresc în a i se spune că e un mare om al artei ceaiului, sau cel dintâi între maeștrii de ceai, sau un mare înțelept.

Vestitul Oribe-sama mă invitase cu o lună înainte la această ceremonie. Acum, având experiența trecută, m-am gândit că trebuie să cercetez ce reprezenta cea de a 22-a zi a lunii a 9-a pentru el, și nici nu a fost nevoie să mă gândesc prea mult ca să-mi dau seama că era ziua în care el și Maestrul Rikyū avuseseră reuniunea de ceai în doi, o gazdă și un oaspete. Era vorba despre întrunirea care se petrecuse în dimineața zilei a 22-a, luna a 9-a din anul al 18-lea din era Tenshō (1590).

În aceeași zi, întrunirile de prânz și de seară fuseseră tot întruniri de o gazdă și un oaspete, oaspeții fiind Kimura Shigenari din Ōsaka și Mori Motonari. Iar în dimineața următoare, în ziua a 23-a, cum aș putea să uit, eu însumi fusesem invitat ca singurul oaspete al Maestrului. Nu pot să nu mă gândesc că în acea perioadă Maestrul Rikyū, prevăzând destinul care îl

aştepta în mai puţin de jumătate de an, se grăbea să facă întruniri de ceai de despărţire pentru toţi apropiaţii săi.

Cu siguranţă că şi pentru Oribe-sama acea întrunire din dimineaţa zilei a 22-a fusese ultima întâlnire în doi cu Maestrul. Nu mai trebuie să spun că avusese loc la Jurakuyashiki, în camera de patru *tatami* şi jumătate. Pentru că nu există consemnările acelei întâlniri, nu pot să spun cu siguranţă, dar cred că Maestrul a folosit un vas de apă *mizusashi* de Seto, vasul Yohō de încălzit apa şi vasul de pudră de ceai *chaire* numit Shiribukura. Iar la acestea asortase un bol de ceai *tenmoku* de la templul Yakushi.

Lăsând asta la o parte, astăzi Oribe-sama nu e cu nimic schimbat faţă de primăvara trecută, ba chiar a prins culoare în obraji şi vocea îi e mai veselă, încât n-ai zice că se apropie de şaptezeci de ani.

Ca şi data trecută, am intrat în camera de trei *tatami daime*. În alcov există o caligrafie budistă a lui Neitsusan.

Îmi serveşte ceaiul. Vasul de pudră de ceai *chaire* e de Seto, iar bolul de ceai e vestitul bol negru de Seto, în formă *kutsugata* despre care am auzit de multe ori. Oficierea ceaiului a fost şi de data asta exact în maniera Maestrului, într-un spirit liber şi generos, în linişte. Dar am observat că ustensilele erau diferite de cele preferate de maestrul Rikyū, astăzi Oribe-sama folosind unele pe gustul său.

Bucatele au constat din somon prăjit, pui prăjit, supă, orez, *miso*[1] şi prăjituri tradiţionale *funoyaki* şi castane.

---

1 miso – pastă de soia.

Am căutat un moment potrivit să îmi cer scuze pentru neglijența de data trecută când nu îmi dădusem seama ce reprezenta ziua în care mă invitase.

— Ei, lasă, nu face nimic! Să spunem că atunci a fost o ceremonie prilejuită de anotimpul prunilor înfloriți, iar acum una prilejuită de anotimpul înfloririi arbustului *hagi*, a spus râzând.

Numai el putea să vadă lucrurile într-o astfel de lumină. Și atunci și eu m-am hotărât să nu mai pomenesc aniversarea din acea zi.

— Anul viitor împlinesc vârsta la care Maestrul Rikyū a trecut în neființă, și mi se întâmplă uneori să-mi dau seama de-abia acum care era adevăratul sens al vorbelor lui. Mi s-a întâmplat chiar de curând un astfel de lucru.

Și mi-a povestit despre ruloul *kakejiku* cu bâtlani albi pe care îl văzusem și eu o dată.

— Este ceva ce s-a întâmplat în luna a 5-a din anul al 13-lea din era Tenshō (1585) și nu pot uita nici acum. La o reuniune de ceai, l-am întrebat pe Maestrul Rikyū care este esența spiritului *wabi*. Astăzi n-aș mai pune o astfel de întrebare, dar pe atunci aveam vreo patruzeci de ani și urcam cu dăruire pe drumul dificil al artei ceaiului. Am întrebat fără sfială un astfel de lucru de nimic. Atunci Maestrul Rikyū mi-a spus că la familia Matsuya din Nara există o pictură cu bâtlani a lui Joki. „Este *kara-e*[1], recunoscută drept o capodoperă de către toată lumea. Dacă vei pătrunde sensul acelei picturi, vei înțelege și ce înseamnă spiritul *wabi*."

1 kara-e – numele japonez pentru picturile chinezești.

Așa mi-a spus Maestrul. Atunci, a doua zi m-am dus călare direct la Nara și am contemplat acea pictură. Tu ai văzut-o?

— Am văzut-o și eu o dată, când am vizitat casa Matsuya împreună cu Maestrul Rikyū.

— Ce impresie ți-a făcut?

— Am privit-o gândindu-mă că este acea faimoasă pictură despre care se vorbește atât. Altfel, în mod special, nimic. Totuși, frumusețea celor doi bâtlani albi o am și acum în fața ochilor.

— Da. Doi bâtlani albi în mijlocul vegetației verzi de baltă. Și două frunze de lotus. Plantele de apă sunt reprezentate ca două tufișuri, fiecare cu câte o floare. E fără îndoială o pictură foarte frumoasă. Cum Shukō-dono a primit-o de la shogunul Ashikaga, trebuie desigur să fie una dintre piesele faimoase de *kara-e*. Cu toate acestea, nu aveam idee cum să interpretez faptul că privind această pictură aș putea înțelege spiritul *wabi*, după cum îmi spusese.

Apoi a continuat:

— Am revăzut acea pictură de curând, după mai bine de douăzeci de ani. S-a întâmplat când au venit să-mi ceară sfatul cum să-i repare pânza pe care e aplicată, care a suferit unele daune. Am văzut-o în alcovul de aici. Și atunci am înțeles pentru prima dată vorbele Maestrului Rikyū. Pictura e fără îndoială frumoasă, dar problema constă în pânza pe care e aplicată. Am simțit, fără să vreau, nevoia să strig de uimire și bucurie. Mi-am dat seama că Maestrul Rikyū vorbise despre principiul *wabi* manifestat în această pânză care constituia fundalul picturii. Și Shukō-dono, care a

înveşmântat pictura *kara-e* în acest veşmânt, punând-o astfel în valoare, a fost extraordinar, dar şi Maestrul Rikyū, care şi-a dat seama de importanţa ei, a fost la rândul său extraordinar. Desigur, înțelesul principiului *wabi* era chiar acolo.

Apoi a continuat:

— Alt lucru minunat la Maestrul Rikyū este că nu dădea explicații despre așa ceva. Îți spunea doar să te gândești singur și să pătrunzi singur sensul. Pe lângă pictura cu bâtlani, în ultima vreme sunt multe cazurile în care redescopăr această deosebită însușire a Maestrului.

Apoi m-a întrebat, după o scurtă pauză, ca şi cum ar fi dorit o confirmare.

— Nu crezi că este așa?

— Ba da, exact așa este. Și eu, abia acum, la vârsta asta, pătrund adânc fiecare dintre vorbele Maestrului Rikyū, una câte una.

Apoi, revenind la subiect am întrebat:

— Ce s-a întâmplat cu pictura?

— Nu trebuie atinsă! Când e vorba de un astfel de lucru, ți-e și frică să îl atingi. Nu trebuie atinsă nici măcar cu un deget. Dacă ar fi ceva ce ar putea fi atins, ar fi doar agățătoarea[1], dar nu mi-e deloc ușor să mă hotărăsc s-o schimb nici pe aceasta. Oricum, cred că cel mai bine e să o lăsăm așa, a spus, revenind astfel la subiectul inițial.

---

1 Agățătoarea din pânză care ajută la suspendarea ruloului în alcov.

— A fost o mare fericire pentru tine, Honkakubō, să fii atât de aproape de Maestrul Rikyū. Probabil că multe din vorbele lui trăiesc și astăzi în mintea și inima ta.

— Într-adevăr, din acest punct de vedere sunt un norocos. Dumneavoastră, Oribe-sama, când ați avut cea mai apropiată relație cu Maestrul Rikyū? am întrebat.

— Oare când să fi fost? Din câte pot să-mi amintesc acum, cel mai aproape de el m-am simțit în timpul luptelor de la castelul Odawara. Eu eram în campanie militară în Kantō și el în Hakone, și nu ne vedeam decât foarte rar, dar nu știu de ce, în mod ciudat, am senzația că atunci i-am fost întruna aproape.

— Da, fără îndoială..., aproape că am rostit eu, dar m-am oprit la timp.

Mi-am amintit ce spusese Maestrul Rikyū pe vremea luptelor de la Odawara, în locuința lui de la Hakone: „Oribe-dono ziua merge la luptă, iar când se termină lupta se ocupă de arta ceaiului. De fapt, nu strecoară ceaiul în momentele de răgaz ale războiului, ci strecoară bătăliile între reuniunile de ceai. Îmi trimite scrisori o dată la trei zile, dar în ele nu povestește nimic despre starea luptei, ci scrie numai despre ustensilele de ceai, *chashaku* și *chaire*. Iar eu îi răspund. E o corespondență foarte stranie. Cineva care a ajuns să fie atât de pătruns de spiritul artei ceaiului nu poate fi numit decât foarte înzestrat."

— Atunci, după ce s-a terminat cu Odawara și se liniștise lupta, l-am vizitat pe Maestru la Odawara. Știai?

— Da.

— Am călărit împreună până la Yuigahama. Eu în față, iar el în urma mea. Ajunşi pe țărm, m-a întrebat cum mi se pare peisajul acelui țărm. N-am înțeles sensul acelei întrebări și am tăcut, și atunci mi-a spus că, văzând acest peisaj în care valurile se sparg de țărm, s-a gândit că și cenușa din vatra pentru ceai trebuie să arate negreşit la fel ca valurile mării. Așa mi-a spus. Numai el putea gândi un astfel de lucru. Oriunde ar fi mers, de dimineață până noaptea, nu își lua niciodată gândurile de la spiritul ceaiului.

— Adică *wabisukijōjū, chanoyukan'yō*?

— Sunt cuvintele Maestrului Rikyū, nu-i așa?

— Da. Totuși nu le-am auzit direct. Din gura Maestrului le-a auzit Tōyōbō-sama, care a murit, dar înainte de asta mi le-a împărtășit și mie.

— *Wabisukijōjū, chanoyukan'yō*. Într-adevăr, sunt vorbe care cuprind toată ființa Maestrului. N-am vorbit niciodată cu Tōyōbō, dar l-am întâlnit de două-trei ori la Jurakuyashiki. Cât e de când a trecut în neființă?

— S-a întâmplat în primăvara anului al 3-lea din epoca Keichō (1598) și se împlinesc deja treisprezece ani.

— Era unul dintre cei mai mari cunoscători ai principiului *wabi*. După el n-a mai fost un maestru care să-l egaleze.

Atunci am spus pe nerăsuflate:

— Dar dumneavoastră, Oribe-sama, ați putea...

— Nimeni nu îmi face cinstea să spună asta.

Și, râzând din nou din toată inima, a continuat:

— Nu e nevoie de mine, pentru că Sansai-dono are grijă acum de arta ceaiului. Recent, m-am întâlnit după multă vreme cu el când a venit în Kyōto. Cu acea ocazie mă gândeam să i-l prezint pe Enshū, dar nu prea a fost de acord. Nu cred că este rea-voință, dar auzise că Enshū a construit grădina de la palatul Nijōjō, iar el consideră că un astfel de tânăr, care nici măcar nu a cunoscut lupta, nu poate fi în stare să facă o grădină. Sansai-dono are șaizeci de ani și a început să se supere ușor. Legat de asta, să-ți spun o întâmplare de mai demult. Cineva stabilise o zi să meargă la el să-i admire ustensilele, dar când a ajuns, pe hol, de la intrare și până în capătul casei, erau înșirate numai arme și alte lucruri necesare luptei. Armuri, căști de luptă, lănci, săbii. Persoana în cauză a spus: „Am văzut armele, dar unde sunt ustensilele de ceai?“ Atunci Sansai-dono i-a răspuns după cum urmează: „Pentru un războinic nu există alte ustensile decât armele.“ Este supărat că s-a terminat arta ceaiului în vreme de luptă.

Și râzând iar, a continuat:

— Totuși, pe timp de pace, există arta ceaiului din timp de pace. Nu poți să negi asta. Și Enshū, despre care-ți vorbeam, și alții ca el probabil că vor dezvolta acest tip de artă a ceaiului.

— Ce vârstă are Enshū-sama?

— E încă la vreo treizeci și ceva de ani. Tare aș fi vrut să se fi născut puțin mai devreme, ca să-l pot prezenta Maestrului Rikyū.

Tocmai când mă gândeam că ar trebui să plec, pentru că această conversație interesantă se prelungise mult, a adăugat:

— Cum ți-am spus și data trecută, încă mă preocupă gândurile și sentimentele Maestrului din ultimele lui zile. Cu toate că dacă ar fi încercat să se dezvinovățească ar fi scăpat cu viață, n-a făcut-o. Cred că el știa bine asta. Și totuși a preferat să tacă. O fi socotit oare că era mai bine ca în fond ceremonia ceaiului să se termine odată cu el, după numai o generație?

— ...

— Sau s-a gândit că era mai bine ca arta lui să dispară?

— ...

— Sau a prevăzut că arta lui nu mai putea supraviețui?

— ...

— Sau voia să dispară odată cu arta sa?

— ...

— Ce crezi?

— Nu știu ce să zic. Cum aș putea eu ști un lucru pe care nu-l știți dumneavoastră?

N-am putut decât să repet răspunsul pe care i-l dădusem cu un an și jumătate înainte. Apoi am adăugat:

— Dar nu cred că a făcut ceva nepotrivit firii lui.

— Ce vrei să spui cu asta?

— Nu ar fi făcut cu nici un chip ceva ce nu pornea din propria lui voință. Oare nu era mai firesc pentru el să nu se dezvinovățească decât să o facă? Dacă ar fi vrut să mai trăiască sunt sigur că ar fi putut. Nimic mai ușor pentru un om ca el. Mai mult de-atât nu pot să spun. Este felul în care înțeleg eu moartea Maestrului Rikyū, ca o persoană ce i-a stat aproape timp

îndelungat. Nu cred că e un răspuns, dar v-am spus deschis şi sincer ce am simţit confuz în toţi aceşti douăzeci de ani. Sigur că există moduri de a formula totul mai convingător, dar eu, din păcate, nu pot să mă exprim decât aşa.

Şi apoi, având senzația că nu spusesem destul, am continuat:

— Cât despre regret, nu cred că a încercat un astfel de sentiment. Cred că și-a luat viața absolut împăcat, la fel de liniștit ca atunci când alegea nume pentru ustensilele de ceai.

— Chiar și așa nu e ușor de crezut. Și-a luat viața prin sinucidere rituală pentru că așa i s-a poruncit. Dacă nu i se cerea, e de așteptat să fi trăit în continuare.

— În cazul Maestrului Rikyū, oricare dintre aceste situații era ceva firesc. Dacă era să trăiască, aceasta ar fi fost firesc, dacă i s-a cerut să moară, acceptarea morții era ceva firesc. ...Când vorbesc așa, ajung să nu mai îmi dau bine seama nici eu ce spun.

— ...?

— N-a fost zi în acești douăzeci de ani în care să nu vorbesc cu Maestrul Rikyū. Până acum, nici măcar o dată, nu mi s-a arătat cu o față cuprinsă de regret sau de tristețe. Doar uneori pare că se simte singur, dar această expresie de singurătate o avea uneori și pe când trăia.

— Să știi că ai dreptate! Ascultând ce spui, nu pot fi de acord cu totul, dar este sigur că, dacă Maestrul Rikyū ar fi vrut să trăiască, putea s-o facă. Era cineva care avea această putere. Desigur că a ajuns să considere că e mai bine să moară decât să trăiască. Și a ajuns

să considere așa în mod natural, fără a fi constrâns. Dar ceea ce nu știm este ce l-a făcut să ajungă să gândească astfel. Cu siguranță a existat ceva. Cred că interpretarea ta e corectă. Nimeni nu te poate contrazice, dacă timp de douăzeci de ani ți s-a înfățișat în fiecare zi, a spus Oribe-sama.

Apoi mi-a mai servit un bol de ceai. După aceea am părăsit pavilionul. Și, la fel ca data trecută, m-a condus până în grădina exterioară.

A treia oară despre Oribe-sama

După aproximativ o jumătate de an am mers pe la Kyōto. Era sfârșit de an, ziua a 28-a, luna a 12-a din anul al 19-lea din era Keichō (1614). În această zi se ținea a treia comemorare la templu pentru patronul unei filiale a casei Daitokuya și venisem să iau parte la aceasta. În mod obișnuit, comemorarea trebuia ținută în luna a 10-a, dar din cauza luptelor fusese amânată.

De fapt, nici situația din această toamnă nu prea era potrivită pentru un parastas la Daitokuya. Ishida Jibu (Mitsunari) fusese învins în bătălia de la Sekigahara, când încercase să atace, în anul al 5-lea din era Keichō (1600), și trecuseră pe neștiute paisprezece ani de atunci, iar lumea era acum sub Tokugawa. Se credea că se terminase cu Jibu și n-aveau să se întoarcă vremurile năprasnice, dar de fapt nu a fost așa. Anul acesta fusese iar agitație în lume și se vorbea de o înfruntare înte Edo și Ōsaka. Și așa a fost. S-a întâmplat

totul într-o clipită. Am auzit că Tokugawa atacase Ōsaka spre sfârşitul lunii a 10-a, şi de curând, la sfârşitul lunii acesteia, am aflat că se reinstaurase pacea.

Spre deosebire de ce-mi imaginasem, oraşul era calm şi liniştit. Crezusem, şi aşa auzisem şi de la alţii, că peste tot ar fi războinici şi cai, dar nu era nici pe departe aşa, ci era linişte şi calm, ca şi cum oraşul ar fi încremenit ca la orice sfârşit de an. Mi se părea că Tokugawa ţinea lucrurile în mână şi, pe cât de brusc începuse lupta, pe atât de brusc o întrerupsese.

Lăsând asta la o parte, la comemorarea budistă am auzit ceva extrem de neaşteptat despre Oribe-sama de la unul dintre orăşeni. Ceva ce m-a mirat peste măsură. La sfârşitul lunii anterioare, când începuseră pregătirile pentru atacul castelului Ōsaka, Oribe-sama fusese rănit şi cu câteva zile înainte se întorsese la locuinţa sa din Fushimi.

Că se rănise era clar, dar se spunea că Oribe-sama plecase spre tabăra de luptă aliată a lui Satake pentru a-l saluta şi, cu toate că era în mijlocul luptei, pe drum intrase în zăvoiul de bambus să caute un bambus potrivit ca să facă o linguriţă *chashaku*. Atunci îl rănise un foc tras din castel.

Se pare că fusese într-adevăr rănit, dar, fiind ceva auzit de la cineva care la rându-i aflase din auzite, nu ştiu care e adevărul adevărat. Oricum, ştirea era răspândită într-o formă nefavorabilă. Când am auzit-o, mi-a apărut clar în faţa ochilor silueta lui Oribe-sama în mijlocul bambuşilor, căutând unul bun pentru o linguriţă *chashaku*. E capabil de aşa ceva deoarece, cu siguranţă, pentru el linguriţa *chashaku* e mai importantă

decât bătălia. Au trecut aproape trei ani de când l-am văzut ultima dată și probabil că a mai îmbătrânit. Dorința mea era să plec îndată să îl vizitez în Fushimi, dar nu am putut, negăsind loc pe ambarcațiunea care mergea acolo.

În acea seară, m-am întors la mine la Shūgakuin, iar noaptea, după multă vreme, sau mai bine zis pentru prima dată, am vorbit în gând cu Oribe-sama. Întrebam și răspundeam singur, dar vedeam în fața mea chipul lui și îi auzeam vocea.

— La venerabila dumneavoastră vârstă, nu ar mai fi trebuit să mergeți într-un asemenea loc.

— Ai dreptate, într-un fel, însă nu se putea să nu mă duc, doar că de data asta am greșit.

A spus aceste cuvinte cu râsul lui plin de viață, sănătos. Dar brusc, mi-am dat seama pentru prima oară că, deși era desigur un râs plin de viață, avea și o undă de zădărnicie în el.

— A fost bine că ați nimerit în tabăra lui Tokugawa.

— Am nimerit acolo pentru că sunt maestru al ceaiului în familia shogunului.

— Dar puteați nimeri la dușman.

— Asta așa este.

— Oricum, nu mai trebuie să mergeți la luptă.

— Dar lupta nu este ceva de condamnat. În tinerețe eram la luptă de dimineața până seara. Nici nu mai știu numărul luptelor la care am fost călare.

— Știu. Totuși...

— Decât să faci ceai cât e ziua de lungă, uneori este înviorător să mergi la luptă. Indiferent dacă pierzi sau câștigi. Dar eu nu nimeresc niciodată de partea

celor care pierd. Pentru că fac ceai în fiecare zi, am atâta intuiţie să ghicesc cine pierde.

Apoi mi-a spus:

— Ajută-mă te rog să mă întind. E o rană uşoară, dar mă doare puțin.

După aceea nu i-am mai auzit vocea. Nu i-o mai auzeam, dar aveam senzația că e acolo și râde. Am simțit de mai multe ori că era ceva la el care arăta că de fapt lumea asta îi e indiferentă, și doar ascunde acest lucru sub o voce vioaie și sprintenă.

Așa îl văd eu pe Oribe-sama, cel care mi-a pătruns firesc în suflet în acești trei ani de când l-am întâlnit ultima dată. „Dacă ar mai trăi Maestrul Rikyū ar mai fi multe de făcut, dar acum, că a murit, n-a mai rămas nimic." Totdeauna pare să-mi spună asta.

Capitolul 4

Ziua a 28-a, luna a 10-a, ziua fratelui mai mare al metalului și a maimuței, zi senină

(Notă: anul al 3-lea din epoca Genwa, 26 noiembrie după calendarul solar.)

Dimineață m-am dus la Daitokuya pentru a-l însoți pe patronul de acolo la templul Ken'ninji, așa cum dorise acesta. Am pornit din vreme, astfel încât să nu întârziem la ora stabilită pentru întâlnirea cu Oda Uraku-sama, care se afla la abația de la Ken'ninji.

Oda Uraku-sama dorea să-și facă un lăcaș retras într-unul din templele secundare nelocuite de la Ken'ninji și, primind încuviințarea celor de la templu, îl chemase pe patronul de la Daitokuya să vadă împreună locul ales. Iar eu, Honkakubō, am fost invitat de patronul de la Daitokuya să-l însoțesc și așa se face că acum ne îndreptăm amândoi într-acolo.

Nu știu care era relația dintre cei doi, dar în ultima vreme patronul de la Daitokuya avea întruna numai vorbe de laudă despre Uraku-sama.

Și eu fusesem invitat de nenumărate ori să mă întâlnesc cu Uraku-sama la locuința acestuia de la Nijō,

dar inima nu-mi dăduse ghes să răspund acestor invitații binevoitoare. După ce în luna a 6-a a anului al 20-lea din era Keichō (1615) căzuse castelul Ōsaka și familia lui Toyotomi Hideyoshi fusese distrusă, din nu știu ce motive, lui Oribe-sama i se ordonase să-și ia viața prin sinucidere rituală. După această teribilă întâmplare, începusem să simt că nu mai rămăsese nimeni pe lumea asta cu care să vreau să mă văd, așa că îmi petrecusem zilele în singurătate.

Chiar și acum, scriind aceste rânduri, îmi amintesc de Oribe-sama și inima mi-e cuprinsă de o tristețe de nespus. De ce a trebuit ca o persoană precum Oribe-sama să aibă o astfel de soartă? Lăsând la o parte trecutul lui îndepărtat, l-am întâlnit doar de două ori, în anul al 15-lea (1610) și al 16-lea (1611) din era Keichō, dar am pătruns până în cel mai ascuns colț al sufletului său. Și cum aș fi putut să nu-l înțeleg?

Venea primăvara și Oribe-sama era singur. Venea toamna și tot singur era. Așa ajunsese după moartea Maestrului Rikyū. Arta ceaiului în spiritul *wabi* existase tocmai pentru că exista Maestrul Rikyū; fără el, ce spirit *wabi* ar mai fi putut fi? Hotărâse undeva, în sinea lui, că numai Maestrul Rikyū și el însuși știau adevărata artă a ceaiului în spirit *wabi* și nimeni altcineva nu o putea înțelege. E trist, dar se pare că nici măcar lui Sansai-sama nu îi lăsaseră moștenire această artă. De aceea, pentru Oribe-sama nici faptul că devenise maestrul numărul unu al artei ceaiului sau că ajunsese maestrul de ceai al shogunului nu era cu adevărat important. Desigur, se considera un adevărat practicant al artei ceaiului numai atunci când pregătea ceaiul

în singurătatea lui, și restul îl lăsa rece. Aş fi vrut să îi pot admira din profil silueta din acele clipe de singurătate. Cred că avea o figură împietrită și retrasă și o atitudine a întregului trup care respingea violent orice apropiere a oamenilor.

Oare de ce Oribe-sama, în ciuda faptului că era maestrul oficial al shogunului, ar fi căutat să aibă legături secrete cu castelul Ōsaka? Chiar dacă în timpul bătăliei se dusese în zăvoi ca să caute bambus potrivit pentru o linguriță *chashaku*, e de neînchipuit să fi uneltit împotriva shogunului.

Totuși, i se poruncise să-și ia viața pentru vina de a fi avut legături secrete cu castelul Ōsaka, și comisese sinuciderea rituală în acea locuință din Fushimi. Firește că avea sentimente de recunoștință față de familia Toyotomi. Dar, dacă acestea ar fi fost atât de puternice, după moartea lui Taikō Hideyoshi nu ar fi fost normal să devină un apropiat al lui Ieyasu și să accepte postul de maestru de ceai în familia shogunului, așa cum făcuse.

Gura lumii e ceva de neîndurat. Trebuia să fi înțeles asta de la trecerea în neființă a Maestrului Rikyū, când mă frământasem destul din cauza zvonurilor; dar și de data aceasta, auzind spunându-se ba una, ba alta despre Oribe-sama, numai lucruri contradictorii, mi s-a frânt iar inima de furie și neputință.

Cu toate acestea, am auzit că Oribe-sama a primit pedeapsa fără să opună nici o rezistență și fără să spună un cuvânt în apărarea lui. Fiind doar un lucru auzit de la alții, nu știu care este adevărul adevărat, dar dacă așa s-a întâmplat, cum ar trebui oare să interpretez acest gest? Deși găsise atât de ciudat faptul că Maestrul

Rikyū își luase viața fără să încerce să se dezvinovățească, și el, Oribe-sama, procedase exact în același mod.

— Există un singur lucru pe care aș vrea să-l știu. Cel mai important. Dar tocmai acel lucru important nu-l știu. De ce oare nu a încercat să se dezvinovățească?

Îmi răsună și acum în urechi aceste cuvinte ale lui Oribe-sama. Și mai spusese și astfel:

— S-a gândit că era mai bine ca arta lui să dispară? Sau a prevăzut că arta lui nu mai putea supraviețui? Sau a obosit să-și ducă viața până la capăt? De ce nu s-a apărat deloc? Aș vrea să știu ultimele lui gânduri.

Eu aș vrea acum să îi pun exact aceleași întrebări lui Oribe-sama despre el însuși. Îmi vine să strig că aș vrea să știu de ce nu s-a dezvinovățit deloc și ce anume gândea când i s-a poruncit să moară.

Revenind la sentimentele mele față de Oda Uraku-sama, mi se părea că, după moartea lui Oribe-sama, ocupând poziția de cel mai mare maestru al ceaiului, îi luase cumva locul. Acest lucru îl știu tot din auzite, deci nu sunt sigur dacă este într-adevăr așa, dar oricum nu îmi face o impresie prea bună. Nu că i-aș fi cumva îndatorat în mod deosebit lui Oribe-sama, dar cred că e de înțeles sentimentul meu că ar fi fost mai bine să nu întâlnesc o astfel de persoană.

Am ajuns acum să vizitez locul unde Uraku-sama vrea să-și clădească un adăpost retras pentru că nu l-am putut refuza pe patronul de la Daitokuya când m-a invitat să merg cu el, după cum urmează:

— Ar fi bine să-l întâlnești o dată pe Uraku-sama. A fost un apropiat al lui Oribe-sama și a spus totdeauna

că acesta a fost un continuator credincios al Maestrului Rikyū.

În clipa în care am auzit aceste cuvinte, am simțit cum mi se luminează sufletul. Dacă este adevărat că a grăit așa, chiar vreau să-l întâlnesc pe Uraku-sama. Nu am înțeles prea bine ce voia să spună prin „continuator credincios al Maestrului Rikyū", dar era prima dată când auzeam ceva despre incidentul morții lui Oribe-sama, și în plus simțeam în aceste cuvinte o stimă înduioșătoare pentru acesta.

În zvonurile legate de moartea lui Oribe-sama se strecura întotdeauna pe undeva cuvântul trădare. Era un cuvânt care mă înfiora de fiecare dată. Pentru mine, acest cuvânt nu se putea potrivi în nici un fel cu Oribe-sama. Cu toate acestea, în toate împrejurările, nu puteam decât să tac, cu sufletul arzând de durere. N-am avut cum îl apăra pe Oribe-sama, căruia i se poruncise să moară. De aceea mi se păreau atât de mângâietoare aceste cuvinte cum că Oribe-sama fusese un credincios continuator al Maestrului Rikyū. Oricare ar fi fost sensul acestor cuvinte, simțeam nevoia să întâlnesc cât se poate de repede persoana care le rostise.

De fapt, nu era prima oară când îl întâlneam pe Oda Uraku-sama. Îl zărisem de la depărtare chiar de trei ori pe vremea când trăia Maestrul. Între sfârșitul anului al 18-lea din era Tenshō și începutul anului al 19-lea (1591), adică în ultimul an al Maestrului, venise cu siguranță de trei ori la rând la locuința Jurakuyashiki. O dată venise împreună cu Taikō la o reuniune de ceai de la prânz, altă dată venise cu Shibayama Kemmotsu-sama la o reuniune de dimineață, și încă o dată,

nu mai știu cu cine, la o reuniune de seară. Totdeauna fusesem în camera de pregătiri și văzusem doar de la distanță silueta lui bine făcută și impunătoare. Auzisem dinainte numele lui în calitate de mare iubitor al artei ceaiului în spirit *wabi*, dar în plus, pentru că era și fratele mai mic al lui Oda Nobunaga, și înrudit cu Taikō Hideyoshi, era desigur cineva de care eu, Honkakubō, nu puteam îndrăzni să mă apropii prea mult.

Au trecut de atunci, pe nesimțite, peste douăzeci de ani. N-am cum să știu ce s-a mai întâmplat cu Uraku-sama în acești ani, dar am auzit din când în când zvonuri care spuneau următoarele:

— După moartea lui Oda Nobunaga a trecut în serviciul lui Taikō Hideyoshi, apoi a plecat în lume, luându-și numele de Joan. După moartea lui Taikō Hideyoshi, s-a alăturat lui Ieyasu și a luptat de partea lui în bătălia de la Sekigahara, apoi a stat la Tenman-yashiki din Ōsaka, apoi a fost consilier al lui Hideyori și în timpul campaniei de iarnă asupra castelului Ōsaka a servit drept general pentru Ōsaka, iar în campania de vară care urmase a părăsit castelul înainte de începerea bătăliei și, ascuns în capitală, a urmărit de acolo căderea castelului și distrugerea familiei lui Toyotomi. A deprins arta ceaiului de la Maestrul Rikyū și a fost mai repede recunoscut în lumea artei ceaiului decât Furuta Oribe. Se poate spune că a trăit după bunul lui plac, dar în același timp că și-a însușit înțelepciunea de a trece cu bine prin vremurile tulburi. Sau poate că tocmai poziția lui înaltă, dată de apartenența la o familie vestită, i-a controlat destinul.

Brusc s-au tot zvonit astfel de lucruri. Dar oricâte zvonuri ar fi, rămâne cu siguranță o persoană înconjurată de mult mister.

Am traversat podul Gojō și am intrat în zona templului Ken'ninji. Nu mai fusesem aici niciodată. Mergeam scăldați în lumina blândă a soarelui de sfârșit de toamnă pe drumul care avea de o parte râul larg și de cealaltă întinse plantații de ceai.

Am intrat pe poarta de vest. În interiorul complexului templului Ken'ninji nu era aproape nimeni. În mijloc se aflau trei clădiri principale, înconjurate de un coridor acoperit, clădirea pentru meditație zen era la vest, iar la nord nu mai exista biroul abatelui care ar fi trebuit să amintească de gloria trecută. Templul Ken'ninji suferise deseori incendii, dar cel mai mare fusese cel din luna a 10-a din anul al 21-lea al erei Tenbun (1552), provocat de armata lui Hosokawa Harumoto, în urma căruia clădirea *shinden*, holul de predici *hattō*, clădirea *butsuden* care adăpostea statuia lui Buddha, poarta *sanmon* și templele secundare fuseseră arse și ajunseseră să arate ca în prezent. Într-o mică măsură, doar holul de predici și biroul abatelui aduse de la alte temple, precum și câteva temple secundare reconstruite în ultimii ani păreau să apere în prezent onoarea templului Ken'ninji din Higashiyama, ca templu zen.

Ajungând pe drumul din fața biroului abatelui, doar patronul de la Daitokuya a intrat pe poarta de acolo, dar s-a întors repede și a spus:

— Se pare că Uraku-sama este la templul secundar Shōden'in. Cineva ne va conduce acolo.

Imediat s-a arătat un călugăr, iar noi l-am urmat. Am tăiat în diagonală interiorul larg al complexului şi am ajuns în zona unde se înălţau ici şi colo temple secundare. Peste tot erau copaci, iar solul era acoperit de frunze căzute. În lipsa unei cărări, mergeam printre copaci, călcând pe frunze. Unele temple erau reconstruite recent, altele pe jumătate distruse și părăsite. Erau şi clădiri care dispăruseră cu totul, rămânând numai fundația lor, ca o grămadă de dărâmături.

Ne-am oprit în fața templului distrus care se afla cel mai în spate. Era înconjurat din trei părţi de copaci.

— Acesta esta Shōden'in.

Din aceste cuvinte ale călugărului ne-am dat seama că aici era locul unde Uraku-sama voia să-și construiască locuința retrasă. Am urcat pe un nivel care era mai înalt ca drumul și, trecând pe lângă o capelă *hondō*, extrem de distrusă, am ieșit la intrarea din spate. Acolo se întindea o grădină foarte largă, năpădită toată de iarbă și buruieni. În colțul din nord al acesteia discutau în picioare trei bărbați.

— Uitați-l pe Uraku-sama.

Patronul de la Daitokuya s-a îndreptat către ei, iar eu l-am urmat, păstrând o anumită distanță. S-a apropiat de ei și au vorbit ceva, iar apoi, pentru că s-a întors și mi-a făcut semn cu mâna, m-am apropiat și eu. Recunoscându-l imediat pe Uraku-sama, am făcut un pas în față și am spus, aplecând capul:

— Mă numesc Honkakubō.

— Știu că ai trecut prin multe încercări.

Doar atât mi-a răspuns. Nu avea o înfățișare de om al artei ceaiului, nici de călugăr, ci de samurai în toată puterea cuvântului. Era înalt, cu umeri largi, bine făcut. Cu el se mai aflau un călugăr în vârstă și un orășean.

Pentru a-i lăsa să discute nestânjeniți cu patronul de la Daitokuya, m-am depărtat puțin. Preț de vreo oră s-au tot dus încolo și-ncoace, oprindu-se din loc în loc și apropiindu-și capetele pentru sfat, apoi mutându-se iar. Se pare că discutau cum ar trebui construite în această grădină mare sala de primire *shoin*, biroul *kori* și camera de ceai. Desigur, dacă se va construi adăpostul aici, va trebui transformată și capela distrusă care acum dădea acestui loc un aer înfricoșător. Spațiul era potrivit de larg pentru o locuință retrasă. În colțul terenului am descoperit o fântână și, când m-am uitat mai bine, am văzut că nu era una veche, ci una proaspăt săpată pentru noul așezământ.

Patronul de la Daitokuya s-a apropiat de mine și mi-a spus:

— Te rog să mergi împreună cu Uraku-sama la biroul abatelui și să stai de vorbă cu el. Eu trebuie să mă sfătuiesc cu cei de la templu în clădirea de acolo, și o să vin după ce termin.

Fără să mai adauge ceva, s-a depărtat imediat. N-am avut decât să fac precum îmi ceruse. Când plecase grăbit, îi luase cu el și pe ceilalți doi, așa că am rămas singur cu Uraku-sama. Am găsit un moment să-i spun acestuia, care se învârtea încă prin locul cu buruieni:

— Am onoarea să vă însoțesc la biroul abatelui.

— Bine.

Numai atât mi-a spus. Apoi a pornit cu pas iute, iar eu l-am urmat. Am păstrat o anumită distanță între noi. Cred că este cu trei-patru ani mai mare ca mine, să tot aibă vreo șaptezeci de ani, dar mersul îi era vioi, încât nu i-ai fi dat această vârstă. Era destul de mers până la biroul abatelui, dar a păstrat până la capăt același pas rapid, fără să se uite măcar o dată în urmă. M-am întrebat cum aș putea constitui un partener de discuție pentru el.

Nici când am ajuns la biroul abatelui nu s-a întors și nu mi-a adresat nici un cuvânt, doar a pătruns înăuntru, în urma călugărului care ne întâmpinase. Am înțeles ce înseamnă să fii ignorat. Neștiind ce să fac, am rămas la intrare, dar peste puțină vreme călugărul care îl condusese înăuntru a revenit și mi-a spus:

— Vă roagă să poftiți îndată la el.

După acest comportament mi-am dat seama că era obișnuit să comande, așa cum făcea în luptă. M-am dus îndată spre încăperea din capăt, și, ajungând pe veranda care se întindea de-a lungul încăperii, am rămas acolo nemișcat. Uraku-sama stătea cu spatele la alcovul *tokonoma.*

— Am auzit despre tine de la Oribe-dono. Te lăuda mult, a grăit în sfârșit.

— Vă mulțumesc pentru aceste cuvinte. Lăsând la o parte vremea când trăia Maestrul Rikyū, l-am întâlnit pe Oribe-sama doar de două ori, cu câțiva ani în urmă, și mi-a spus lucruri minunate, încât astăzi mi se pare că totul n-a fost decât un vis îndepărtat.

— Cred că te-a întristat și te-a copleșit foarte tare moartea lui.

Doi călugări tineri au adus ceai și au pus în fața fiecăruia dintre noi câte un bol. După ce Uraku-sama a ridicat bolul său, am spus, ridicându-l pe al meu:

— Sunt onorat să stau de vorbă cu dumneavoastră.

— Ce părere ai despre grădina din spate de la Shōden'in, pe care am văzut-o înainte?

— Cred că poate fi o locuință liniștită foarte bună. Dar oare nu-i un loc prea trist?

— Fiind loc de sihăstrie, e chiar mai bine să fie trist. E un loc unde Oribe-dono n-ar sta.

— Așa credeți? Dar acum Oribe-sama se află într-un loc mult mai trist.

— Așa este. Oribe-dono a mers într-un loc trist, dar și tu te simți trist și singur, nu-i așa?

— Mulțumesc că vă gândiți la mine. Moartea lui Oribe-sama a fost ceva cu totul neașteptat. Cine și-ar fi închipuit că se poate întâmpla așa ceva?

— Totuși, în ultima vreme am auzit că au existat persoane care au prevăzut că Oribe-dono nu va muri de moarte obișnuită. Schimba uneori rulourile *kakejiku* din alcovul *tokonoma* pentru că i năzărea deodată că sunt de rău augur, sau spărgea bolurile și vasele de pudră de ceai care nu aveau nici o zgârietură, spunând că sunt mai interesante dacă sunt ciobite și apoi reparate. Acest caracter al lui de a distruge lucruri de mare valoare i-a făcut pe unii să spună că îl așteaptă o moarte bruscă și neobișnuită.

— Chiar avea o astfel de fire? Eu niciodată…

— Nu trebuie să iei în seamă lucrurile astea. De fapt, nu e important. Despre oricine, dacă vrei să spui ceva rău, poți spune orice. Despre fiecare maestru de

ceai la un moment dat se spun astfel de lucruri. Dar chiar și eu, din cu totul alt motiv, am prevăzut moartea lui Oribe-dono. Doar că n-am vorbit nimănui despre asta.

— ....?

— Oribe-dono căuta un prilej potrivit să moară.

— ...?

— De fiecare dată când îl întâlneam, îmi spuneam că acest om caută un prilej potrivit să moară.

— ...?

— Nu ți s-a părut așa?

Nu am putut să spun nici un cuvânt. Și nu mi-am putut stăpâni fiorii care îmi cuprinseseră tot trupul. Mi-am sprijinit mâna dreaptă de marginea verandei, mi-am chircit corpul și am închis ochii.

— Oricărei făpturi omenești, dacă se roagă mult, i se îndeplinește dorința. De la moartea Maestrului Rikyū trecuseră douăzeci și patru sau douăzeci și cinci de ani și de ceva vreme căuta acest prilej. Cum să-l irosească? În plus, e ceva cu totul de necrezut că acest prilej a venit exact în aceeași formă ca în cazul Maestrului.

— ...?

— Moartea lui nu a fost urmarea unei pedepse. Prin moartea sa nu a făcut altceva decât să-i urmeze întocmai Maestrului Rikyū. Doar atât am vrut să spun. Nu pot vorbi despre aceste lucruri cu oricine. De asemenea, nu știu sigur dacă așa s-a întâmplat. Dar asta e părerea mea. Tu ce crezi?

— Nu ştiu nimic despre aşa ceva. Am fost doar foarte întristat de sfârşitul tragic al lui Oribe-sama. Am auzit zvonuri cum că trădase…

— E greu să vorbeşti de trădare. Nu poţi şti despre asta dacă nu-l întrebi pe cel în cauză. Dar cred că Oribe-dono însuşi n-a ştiut despre complot. E însă foarte posibil ca printre cei din jurul său să fi existat o astfel de urzeală. Totuși, dacă era ceva despre care el nu știuse, ar fi putut să se dezvinovățească ușor. Dar n-a făcut asta.

— Oare de ce?

— Era un lucru prea neînsemnat. Când te-ai dăruit artei ceaiului cu adevărat, astfel de lucruri mărunte devin de nesuportat! Și poate că, dimpotrivă, a considerat că este un bun prilej să facă și el așa cum făcuse Maestrul Rikyū. Asta înseamnă a-l urma cu credință.

Nu înțelegeam prea bine ce voia să spună Uraku-sama, dar nu găseam în vorbele lui nimic care să poată umbri sau întina memoria lui Oribe-sama.

— Totuși, probabil că i-a fost nespus de greu să facă asta, am spus.

— Nu cred că i-a fost greu.

— Dar asta a însemnat despărțirea de neamul lui!

— În astfel de clipe e mai bine să nu mai ai legături cu neamul. E mai simplu așa. Eu am pierdut ocazia de a mă despărți de neamul Oda, și de aceea urmașii mei vor suferi. Și eu sufăr, și fiii mei vor suferi la rândul lor. Spre deosebire de mine, Sansai-dono… îl cunoști pe Sansai-dono?

— Pe vremea când trăia Maestrul Rikyū mi-a făcut onoarea să-mi vorbească de nenumărate ori, dar asta s-a întâmplat cu multă vreme în urmă.

— Sansai-dono are o altă viziune despre ideea de neam. Consideră neamul lui ca fiind înrudit cu neamurile Oda şi Toyotomi. Dacă există ceva comun care s-a transmis şi îi leagă, probabil că e neamul Hosokawa. Nu-şi face griji în mod special cu privire la dispariţia acestor familii. Aşa mi se pare mie, dar bineînţeles că el nu ştie asta.

Apoi m-a întrebat:

— Dar pe Yamanoue Sōji-dono l-ai cunoscut?

— Nu, pe el nu l-am întâlnit. Dar am transcris un tratat despre arta ceaiului scris de el la Odawara, pe care mi l-a dat cu împrumut Kōsetsusai-sama. Păstrez şi acum acea copie.

— A murit şi Kōsetsusai-dono, nu-i aşa?

— Da, deja au trecut opt ani de la moartea lui.

— De când a murit Yamanoue Sōji-dono sunt douăzeci şi şapte de ani, nu-i aşa? Nu ştiu ce fel de sinucidere rituală a ales, dar, cu firea lui ciudată şi căutătura înfricoşătoare, probabil că i-a insuflat martorului teama de moarte.

— Şi Yamanoue Sōji-sama tot prin sinucidere rituală a pierit?

— Da.

— Kōsetsusai-sama se gândea că poate a dispărut doar, ascunzându-se pe undeva.

— Nu era omul care să facă aşa ceva. Nu a avut un astfel de plan. A plecat de la castelul Odawara fără grijă şi până a ajuns în faţa lui Taikō Hideyoshi nu s-a

întâmplat nimic, dar acolo a spus ceva. Nu știu ce a spus, dar aș vrea să fi auzit acele cuvinte. Sigur a spus ceva ce l-a supărat tare pe Taikō. Așa că acesta i-a poruncit să-și ia viața prin sinucidere rituală.

Apoi, după câteva clipe de gândire, a continuat:

— Yamanoue Sōji-dono a murit prin sinucidere rituală, la fel Maestrul Rikyū și Oribe-dono. Maeștrii de ceai par a fi persoane care stânjenesc. Cum ajung mai vestiți, sunt obligați să își ia viața prin sinucidere rituală. Ca și cum, dacă nu ar sfârși astfel, nu ar fi adevărați maeștri ai ceaiului. Dar, cu ei, s-au terminat cei care își iau viața. Nu mai e nici unul. Sau o mai fi?

Apoi a urmat:

— De aceea nu mai are rost să te îngrijorezi. Eu n-o să-mi iau viața prin sinucidere rituală. Și, chiar dacă nu o să fac asta, voi fi totuși un maestru de ceai.

Am rămas mut de uimire și n-am putut decât să ascult în tăcere.

— Nu vrei să vii cândva în vizită la pavilionul meu de ceai? Nu prea ai unde să te duci, nu-i așa? Aș vrea să te uiți și la ustensilele mele de ceai.

— Sunt foarte nepriceput, dar m-aș bucura mult să-mi arătați ustensilele. Vin oricând. Așa cum ați spus, nu mai e nici un loc unde aș putea merge în vizită. Aș vrea să vă întreb ceva. În ultima vreme, aud că începe să fie din nou gustat tipul tradițional de artă a ceaiului în stilul Maestrului Rikyū. Este adevărat că există o asemenea tendință?

— Poate că da. Dar, dacă e să vorbim de vechea artă a ceaiului, există și una ceva mai veche decât cea

a Maestrului Rikyū. Cei care au rămas din acea epocă poate că scapă fără sinucidere rituală.

Şi atunci a început să râdă tare. Era prima dată când îl auzeam râzând. Râdea cu o voce răsunătoare, dar chipul avea o expresie rece.

Chiar atunci a intrat în încăpere patronul de la Daitokuya și a spus:

— Scuzați-mă că v-am făcut să mă așteptați. L-am adus și pe preotul de la templul Fukōin, cu care am discutat. Cum să facem?

— Adu-l, te rog, înăuntru.

Folosind acest prilej, m-am ridicat, înclinându-mă adânc în semn de salut, și am plecat.

M-am întors la locuința mea de la Shūgakuin pe la ora cinci după-amiaza. Zilele s-au scurtat mult și era deja complet întuneric.

Am aprins lampa, am făcut focul, apoi m-am așezat aproape de foc și nu m-am mai mișcat de acolo. Nu mă mai simțisem de mult așa de obosit. Am turnat puțin *sake* în bol și, bându-l alene, am căzut pe gânduri. Mă obosise discuția cu Uraku-sama. Nu mai vorbisem niciodată cu cineva ca el. Nu știu dacă este sincer sau nu. De-abia ce apuc să fiu de acord cu ce spune și deodată schimbă vorba. Sau, dimpotrivă, un cuvânt care la început mă face confuz devine deodată sincer și mă impresionează. E un partener de discuție dificil, pe care nu știi când să-l aprobi, și de fapt e greu să-l aprobi vreodată din toată inima.

Nu știu dacă l-a lăudat sau l-a ponegrit pe Oribe-sama. Nici pe Maestrul Rikyū nu știu dacă l-a lăudat sau

l-a ponegrit. Nu știu dacă este de partea lui sau nu. După vorbele lui poți crede și una, și alta. Cel mai tare m-a intrigat râsul lui zgomotos de la sfârșit. Oare ce îi provocase acel râs? Oare de ce anume râdea?

După ce am luat cina la o oră târzie, am stat din nou lângă foc. Nu-mi puteam abate gândurile de la ce spusese Uraku-sama. Afirmase că Oribe-sama căuta totdeauna un prilej să moară. Cred că avea această tendință. Mai spusese că nu murise ispășind o pedeapsă, ci pentru a-și urma cu credință mentorul. Cred că și asta poate fi adevărat.

De asemenea, mai spusese următoarele:

— Yamanoue Sōji-dono a murit prin sinucidere rituală, la fel Maestrul Rikyū și Oribe-dono. Toți adevărații maeștri ai ceaiului mor prin sinucidere rituală. Deși eu n-am s-o fac, voi fi totuși un maestru de ceai.

Ce or fi însemnând cuvintele astea? Îi laudă sau îi critică disprețuitor pe cei care au murit așa?

M-am ridicat de lângă foc și m-am dus la altarul *butsudan* din camera din spate ca să aprind o lampă. În altar sunt așezate bolul negru pe care mi l-a lăsat Maestrul Rikyū și pânza *fukusa* pe care o folosise Oribe-sama și care îmi fusese trimisă din Kyōto după moartea acestuia. Iar lângă ele este pusă copia pe care am făcut-o după însemnările lui Yamanoue Sōji-sama.

Uraku-sama spusese că și Yamanoue Sōji-sama murise prin sinucidere rituală. Dacă este adevărat, la acest altar sunt comemorați trei oameni, care au murit toți prin sinucidere rituală.

M-am întors lângă foc și mi-am mai turnat puțin *sake*. Nu e de foarte bună calitate și de aceea nu e prea gustos, dar sorbit pe îndelete a avut darul să mă liniștească.

Încerc să vorbesc cu Maestrul Rikyū. Nu primesc nici un răspuns. Oribe-sama! Nici el nu-mi răspunde. Sōji-sama! E prima dată când îl strig, fără nici un rezultat. Pentru că nu mi-am pregătit un răspuns, nu pot purta un dialog nici măcar cu mine însumi.

După ce s-a făcut foarte târziu, m-am dus din nou în camera din fund. Gândindu-mă că la prânz Uraku-sama spusese poate ceva ce nu era pe placul Maestrului Rikyū, am vrut să îi cer iertare pentru asta, lăsând până noaptea târziu lumină în altarul *butsudan*, dar, când am deschis altarul, lumina de acolo se stinsese și toată camera era cufundată în întuneric.

M-am întors la foc, am luat lampa și am revenit în camera din fund. Pe *fusuma* din partea pe care e pus altarul se reflecta imensă umbra mea, legănându-se larg. Mi-am amintit deodată o noapte de demult din camera de ceai de la templul Myōkian.

Am pus lumina în altar, m-am așezat în fața lui și am privit în jur. Cum lampa era pusă în partea stângă, umbra imensă s-a mutat pe peretele *shoji* din dreapta. Doar că în noaptea aceea de la Myōkian în alcovul *tokonoma* cred că era pus un rulou *jiku* pe care era caligrafiat semnul *shi* (moarte), iar acum, în această cameră, lipsește. În schimb, cei doi care fuseseră acolo, Maestrul Rikyū și Yamanoue Sōji-sama, care ducea atunci lampa, prin faptul că au murit, țin locul ruloului cu semnul *shi*.

Mai fusese cineva în camera de ceai. Nici atunci, nici după aceea nu am ştiut cine era acea persoană, dar acum n-am nici un dubiu. Fusese Oribe-sama. Cine altul, dacă nu el, ar fi putut fi acolo? Şi el, cel din urmă, ajunsese o parte din ruloul cu semnul *shi* (moarte).

Ce se întâmplase în acea noapte? Multă vreme n-am știut, dar acum nu pricep cum de nu înțelesesem un lucru atât de evident. Între cele trei persoane aflate atunci acolo se pecetluise desigur un legământ al morții. Iar acel legământ nu se făcuse prin cuvinte, ci fusese jurat în inima fiecăruia, în taină, fără să se rostească vreo vorbă. Poate că destinele celor trei se apropiaseră deodată, și totul se hotărâse în acel moment.

— *Mu* (vidul) nu înseamnă dispariție, *shi* (moartea) înseamnă dispariție!

Sunt cuvintele rostite de Yamanoue Sōji-sama la templul Myōkian. Iar cei trei prezenți acolo au încercat cu trupurile lor acest adevăr, și anume că nu se dispare prin *mu* (vid), ci prin *shi* (moarte). Și totuși ce dispare prin *shi*? Care e lucrul pe care doar moartea unui maestru al ceaiului îl poate face să dispară?

Uraku-sama spusese astăzi că Oribe-sama căuta un prilej să moară. Sigur a fost așa. Oribe-sama, la fel ca Yamanoue Sōji-sama și Maestrul Rikyū însuși, mai devreme, a trecut în neființă respectând legământul făcut la Myōkian. Probabil se întreba la ce bun să mai trăiască, după dispariția celorlalți doi.

Uraku-sama spusese că Oribe-sama „îl urmase credincios“ pe Maestrul Rikyū. Probabil că așa este, dar poate mai corect ar fi să se spună că Oribe-sama

îndeplinise de fapt legământul pe care îl făcuse în tinerețe în camera de ceai de la Myōkian.

— Eu nu voi muri prin sinucidere rituală! Voi fi un maestru al ceaiului și fără să fac asta!

Așa spusese Uraku-sama, stând în pragul ușii, și, ca o persoană care nu participase la legământul de atunci, probabil că era firesc să afișeze o astfel de atitudine rebelă și îndrăzneață. Cu siguranță așa este.

Pe la unu dimineața m-am culcat și am adormit imediat, dar nu a trecut mult și pe la două m-am trezit. Afară vântul viscolește și trece vuind printre crengile copacilor. Ferestrele se zgâlțâie cu zgomot și casa se clatină. Ascultând zgomotul crengilor dezgolite de frunze ale copacilor, mă întreb ce anume dispare prin moarte. Pe la patru, mă scol din nou din ațipeală și mă ridic. Și iar mă-ntreb ce dispare prin moarte. Apoi mă ridic și ies în grădina cufundată în întuneric. Crengile copacilor, răvășite de vântul din toiul nopții, s-au liniștit. Ca și cum cu această noapte s-ar fi terminat toamna, se simte deja puternic în jur suflarea iernii. Oare lucrul care dispare doar prin moarte, lucrul care nu poate fi făcut să dispară decât prin moarte ce-o fi? E o întrebare prea grea pentru mine, dar cred că mă va mai chinui de-acum încolo.

Pentru a scăpa de acest chin, o cale ar fi să merg la Uraku-sama și să îi spun acest lucru. Chiar dacă este ironic și ambiguu, am impresia că el mi-ar putea răspunde.

Ziua a 30-a, luna a 8-a, ziua fratelui mai mare al focului și a câinelui, timp frumos

(Notă: anul al 4-lea din era Genwa, 18 octombrie după calendarul solar.)

Pentru că Oda Uraku-sama a terminat locuința de la templul Shōden'in, azi îl însoțesc pe patronul de la Daitokuya să o vedem. S-au scurs deja pe nesimțite aproape unsprezece luni de la sfârșitul toamnei trecute, când am mers prima dată să ne arate locul pe care îl alesese pentru această locuință sihastră.

În decursul acestor unsprezece luni am mai venit de două ori aici, ca însoțitor al patronului de la Daitokuya, ca să vedem lucrările de construcție ale locuinței de la Shoden'in. Prima oară fusese pe la începutul primăverii, apoi în toiul verii, și de fiecare dată ni s-au arătat pietrișul, copacii și plantele ce urmau a fi folosite pentru aranjarea grădinii. În ceea ce-l privește pe patronul de la Daitokuya, se pare că Uraku-sama voia să-i ceară sfatul cu privire la amenajarea grădinii, și îl chemase să stea de vorbă cu grădinarii, dar eu venisem doar să mă uit. De ambele dăți îl văzusem pe Uraku-sama în mijlocul lucrărilor și îl salutasem, dar nu stătuserăm de vorbă. Era tot timpul ocupat cu câte ceva și alerga în toate părțile cu trupul lui mare, de parcă ziua și propriile-i puteri nu-i mai ajungeau.

Am plecat de la Shūgakuin dimineață, am trecut pe la Daitokuya și, de acolo, am pornit împreună cu patronul spre Shōden'in.

Anul acesta au fost călduri mari, dar de vreo două-trei zile a venit parcă toamna. Am mers de-a lungul

râului și am intrat ca de obicei pe poarta de vest. De o parte și de alta a drumului care ducea spre Shōden'in am observat pajiști pline de arbuști *hagi* înfloriți și m-am gândit că era un minunat peisaj natural. Probabil că Uraku-sama alesese această zonă și pentru împrejurimile deosebit de frumoase.

Am ajuns la templul Shōden'in. De când nu îl mai văzusem, devenise un cu totul și cu totul alt templu. Oricum l-ai fi privit, nu mai avea nimic din templul distrus și părăsit. Am străbătut grădina din față, curățită cu grijă, și am înconjurat clădirea centrală. Grădina din spate, care cu un an în urmă era și ea năpădită de buruieni, se schimbase cu totul și părea atât de elegantă, încât ai fi zis că e o grădină de palat. În nordul grădinii se înălțau trei clădiri. Camera de primire *shoin*, biroul *kuri* și camera de ceai *chashitsu*.

— Chiar și o simplă locuință, dacă este construită de mâna lui Uraku-sama, arată ca un palat, a spus patronul de la Daitokuya.

Apoi mi-a explicat că se căzuse la învoială ca pentru locul unde era construit adăpostul să se dea în fiecare an cincisprezece măsuri de orez templului Fukōin. De asemenea, odată cu această plată se făcuse și o înțelegere conform căreia călugării de la templul Fukōin urmau să se ocupe pe rând de tot ce ținea de acest templu.

Întâi am vizitat exteriorul. Era aproape gata, deși mai lucrau câțiva grădinari acolo. Se vedea că pavilionul de ceai și grădina fuseseră construite cu multă grijă și atenție. Dar mie mi s-a părut un stil prea vesel și cam orbitor. Nu avea nici o legătură cu arta ceaiului în spiritul *wabi*. Aș fi vrut să i le arăt Maestrului Rikyū.

Ce-ar spune oare despre ele? Poate că le-ar lăuda peste măsură sau le-ar ignora cu vorbe neașteptate.

Pe partea largă a acoperișului pavilionului de ceai se afla o ramă de lemn pe care era scris „Joan". Maestrul Rikyū probabil că nu ar fi pus acolo ceva care să-i preamărească numele. Dar lăsând aceste amănunte deoparte, construcția era foarte frumoasă. De aceea clădirea pavilionului de ceai părea bine proporționată. Problema erau pietrele răspândite în grădină: prea mari și prea multe. Maestrul Rikyū... dar să nu mă mai gândesc la asta. Oricum, deși e făcută de Uraku-sama, sunt unele lucruri pe care aș dori să le schimbe.

După ce am văzut exteriorul, aș fi vrut să vizitez pavilionul de ceai, dar tocmai atunci a apărut patronul de la Daitokuya, care nu știu pe unde fusese, și a spus:

— Uraku-sama se află în camera de primire *shoin*. Ne-a spus că pe înserat ne va arăta pavilionul de ceai și până atunci să nu intrăm acolo. Între timp, aș vrea să-mi faci un serviciu. Sunt o grămadă de rulouri *jiku* și ustensile de ceai aduse de la Nijō. Aș vrea să mă ajuți să le punem în ordine.

Ne-am îndreptat îndată spre camera de primire *shoin* și l-am salutat pe Uraku-sama, apoi am mers pe veranda de la încăperea următoare, unde zăceau îngrămădite unele peste altele rulouri *jiku* și ustensile, și am ajutat la aranjarea lor.

Uraku-sama era foarte ocupat cu altele și, luând cu el un însoțitor, s-a dus la pavilionul din apropiere.

Vreo oră am aranjat ustensilele de ceai, iar apoi ni s-a pregătit o masă copioasă, pe care am luat-o împreună cu numeroasele persoane care ajutau în mijlocul

acestei dezordini. Afară se făcuse pe nesimțite întuneric. Între timp a sosit cineva să ne cheme la pavilionul de ceai. M-am dus împreună cu patronul de la Daitokuya. Am intrat pe ușa de la camera de pregătiri *mizuya*.

Uraku-sama era așezat la locul de preparare a ceaiului. În lumina slabă a lămpii, nu deslușeam clar spațiul dimprejur, dar îmi dădeam seama că era altfel decât toate camerele de ceai în care fusesem până atunci.

După ce am salutat, m-am uitat peste tot. Avea un spațiu de două *tatami* pentru oaspeți, și unul pentru gazdă, iar la capătul acestuia erau puse grămadă tăblițe de lemn. Fereastra avea forma unei flăcări. Era o cameră de ceai cum nu mai văzusem niciodată.

Atunci Uraku-sama a zis:

— Ziua o să vedeți pe îndelete pavilionul. Nu are nici rulou *jiku*, nici ustensile, dar îl deschid azi și vom lua doar ceaiul aici. Cum vi se pare?

— E o încăpere foarte potrivită, a spus patronul de la Daitokuya.

— Am reușit să o construiesc cu ajutorul dumneavoastră. Mulțumesc.

Și apoi:

— Se aude țârâitul greierilor.

Într-adevăr, se auzea țârâitul insectelor de toamnă. Nu erau doar una, două. Camera de ceai era învăluită în glasul a nenumărate insecte.

Am primit ceaiul preparat de Uraku-sama. Folosea vatra japoneză îngropată în *tatami* și un bol *idō*.

— Aseară i-am chemat pe cei de la templu și am preparat ceai. Azi e a doua oară. Cum tocmai ne mutăm,

nu avem mai nimic, dar am adus cu mine acest bol de ceai, a spus Uraku-sama.

Iar patronul de la Daitokuya a întrebat, ridicându-l în mâini:

— Este bolul *idō* din colecția dumneavoastră pe care îl știu dinainte?

Și era într-adevăr un bol *idō* mare, larg și strălucitor.

— Este un bol de ceai pe care-l pot numi amintirea mea de la Oribe-dono, a spus Uraku-sama și, luând apoi lingurița *chashaku*, ne-a pus-o în față: Aceasta este lingurița *chashaku* a lui Oribe-dono. Este pe măsura cuiva care moare prin sinucidere rituală.

Am privit-o. Părea rezistentă. Îmi făcea impresia că e mult mai rezistentă decât cea a Maestrului Rikyū. Poate și pentru că Oribe-sama era de felul lui puternic. Mi s-a părut că, după multă vreme, îl văd aievea.

— După ce vom face ordine aici vreau să veniți odată să vă arăt ustensilele de ceai. În ultimii doi-trei ani am fost tare ocupat și nu mi-am mai găsit timp să admir ustensilele. După ce ne vom liniști aici, vreau să le admir în voie și atunci am să vă invit și pe voi doi.

Apoi a continuat:

— Ustensilele de ceai sunt ceva minunat, fiindcă nu se schimbă. Iubitorii artei ceaiului, pentru că au suflet, se schimbă. Față de aceștia, ustensilele sunt minunate. Nu se schimbă niciodată. Poți să te bazezi pe ele.

După o scurtă pauză, a adăugat în stilul lui contradictoriu:

— Totuși, și ustensilele depind de cei care le posedă. Sunt multe ustensile care suferă pentru că au ajuns în posesia unor oameni de nimic. Se aude plânsul lor. E

mai trist decât cel al greierilor. Uneori aud acest plâns care spune: eliberați-ne de aici, eliberați-ne de aici! De curând, ustensilele lui Oribe-dono plâng. Le aud vocea. Vor să fie eliberate, dar nu e nimeni care s-o facă.

Nu știam ce se întâmplase cu ustensilele care aparținuseră lui Oribe-sama. Dacă el însuși murise și dispăruse, credeam că în ceea ce privește ustensilele nu mai era nimic de făcut. Totuși, pentru că aceste vorbe mă întristau tare, am încercat să schimb subiectul conversației și am spus:

— E foarte liniște aici.

De fapt, chiar era o liniște care îți pătrundea adânc în suflet. Și camera de ceai de la Myōkian fusese cuprinsă de liniște în acea seară de toamnă de demult, dar la Myōkian era de fapt un pavilion de ceai pentru iarnă. I se potrivea liniștea înghețată a iernii. Acesta era un pavilion de ceai pentru toamnă.

— Mi-am dorit mult să stau într-un astfel de loc liniștit și, datorită dumneavoastră, am reușit să-l construiesc. Mulți îmi spun că trebuie să mă simt trist, dar eu nu mă simt deloc așa.

— Și pentru mine e prima dată când sunt într-un loc atât de liniștit, am spus.

— E firesc să ai impresia asta. Pentru că e diferită de locuința din Jurakudai a Maestrului Rikyū.

— Și totuși cred că și Maestrului Rikyū îi plăcea de fapt tot un astfel de loc.

— Asta nu știu. Chiar dacă i-ar fi plăcut, nu cred că l-ar fi putut folosi. Nu ar fi putut să stea departe de Taikō Hideyoshi. Din acest punct de vedere, cred că

i-a fost greu. Când ajungi într-o poziție ca a lui, arta ceaiului nu mai e un joc!

Pentru că discuția revenise la Maestrul Rikyū, am schimbat iar tema conversației.

— E prima dată când sunt într-o cameră de ceai atât de spațioasă.

Patronul de la Daitokuya a spus și el:

— Auzisem că o cameră de ceai e cu atât mai potrivită cu cât este mai strâmtă, și așa credeam și eu, dar acum, stând în acest loc spațios, mi se pare că e foarte plăcut să deguști ceai într-o astfel de atmosferă. Sunt foarte impresionat că ați construit un asemenea loc.

— Și camerele de ceai strâmte sunt foarte potrivite, dar aici am vrut să fie un loc în care să te poți simți bine. Într-un spațiu prea strâmt apare necesitatea de a hotărî cine învinge și cine pierde. Și atunci problema se pune de a învinge sau a pierde, ca în cazul Maestrului Rikyū. Atunci e ușor să ți se ceară să mori.

Tocmai când mă gândeam că iar se ajunsese la Maestrul Rikyū, patronul de la Daitokuya a întrebat:

— De ce oare i s-a poruncit Maestrului Rikyū să-și ia viața?

Cred că era o întrebare stânjenitoare pentru Uraku-sama. Dar el a spus, privindu-ne:

— Chiar, oare de ce? Motivul aparent nu îl știu, dar cred că e simplu. Gândiți-vă de câte ori o fi intrat Taikō Hideyoshi în camera de ceai a Maestrului Rikyū.

— De câte ori? De zeci sau sute de ori. Pe vremea atacurilor de la Odawara, venea aproape în fiecare zi la Hakone, la Maestru.

După acest răspuns, a adăugat:

— De zeci sau de sute de ori! Tot de atâtea ori îi poruncea moartea. Când intra la Maestru, lui Taikō i se lua arma, i se servea ceai și era pus să admire ustensilele[1]. Asta îl ucidea de fiecare dată, punându-l într-o poziție slabă. Și de fiecare dată îi dorea moartea celui care îl punea în această poziție. E firesc ca Taikō să dorească măcar o dată în viață să poruncească moartea unui astfel de partener care îl făcea să se simtă slab. Nu credeți?

Nu puteam să-mi dau seama dacă spunea asta în glumă sau în serios. Atunci, patronul de la Daitokuya a întrebat din nou:

— Într-o vreme s-a spus că dacă și-ar fi cerut iertare de la Taikō și s-ar fi dezvinovățit ar fi scăpat, dar nu a făcut asta.

— Așa este.

Și, fără să se clintească, preacinstitul Uraku a continuat:

— Maestrul Rikyū a fost martorul morții multor samurai. Oare câți samurai au plecat spre câmpul de luptă după ce au băut ceaiul preparat de el? Și după aceea au și murit acolo. După ce ai fost martorul atâtor morți nefirești și violente, nu ai cum să te bucuri de o moarte liniștită. Nu credeți?

Uraku-sama a vorbit și acum de parcă n-ar fi spus nimic important. Era ca și cum oricine ar fi trebuit să

1 Regulile artei ceaiului cereau ca la intrarea în camera de ceai războinicii să își lase toate armele afară.

înțeleagă acest lucru. Așa se citea pe fața lui. Apoi a spus:

— Totuși, Maestrul Rikyū a fost binecuvântat. Pe lumea asta nu a fost nici măcar un singur maestru al ceaiului care să se ridice la înălțimea lui. A mers pe drumul propriu. A avut arta lui. A transformat arta ceaiului dintr-o distracție în ceva grav și serios. Dar nu a făcut din camera de ceai un loc de meditație zen. A făcut din arta ceaiului o artă pentru care merită să-ți dai viața.

Și apoi a grăit:

— Dar să ne oprim aici. Dacă mă gândesc prea mult la Maestrul Rikyū nu mai pot să dorm.

La aceste cuvinte ale lui am simțit o ușurare imensă, ca și cum mi s-ar fi luat o povară grea de pe umeri. Am înțeles deodată că Uraku-sama era de partea Maestrului. Și era probabil chiar persoana care, urmărindu-l îndeaproape, îl înțelesese cel mai bine pe Maestrul Rikyū.

Pe urmă am băut al doilea ceai.

Capitolul 5

Azi am avut onoarea să primesc vizita lui Sōtan-sama, nepot al Maestrului Rikyū, care s-a obosit să vină în mod special până la mine, într-un loc atât de îndepărtat. Cu vreo jumătate de lună în urmă l-am vizitat la noua lui locuință și, întâlnindu-l după mai bine de douăzeci de ani, am petrecut o jumătate de zi de vis. Cu acea ocazie m-a rugat să mă gândesc și să-i povestesc despre adunarea de ceai cea mai importantă, care mi-a rămas și acum în minte, dintre toate cele organizate de Taikō Hideyoshi.

De atunci, timp de o jumătate de lună, în fiecare zi am răsfoit notițe vechi, încercând să-mi amintesc amănunte despre aceste întruniri, cu dorința sinceră să fiu cumva de folos, dar nu am găsit nimic din acel trecut îndepărtat demn de a fi povestit.

Oricum, îmi pare bine că eu, Honkakubō, am trăit până la această vârstă înaintată. „Nici n-ai visat, Honkakubō, că într-o zi te vei întâlni cu Sōtan-sama“, îmi spun în gând. Dacă aș fi vrut neapărat să știu ce s-a întâmplat cu urmașii Maestrului Rikyū, aș fi putut afla, dar mă ținusem departe de aceste lucruri.

De aceea, când am auzit pe neașteptate că Sōtan-sama își făcuse la Kyōto o cameră de ceai de un *tatami* și jumătate, nu mi-a venit să cred. Anul acesta, anul al 5-lea din era Genwa (1619), se împlinesc douăzeci și opt de ani de când Maestrul Rikyū a trecut în neființă și, oricât de neimportant a devenit între timp ceaiul în spirit *wabi*, care poate fi considerat sufletul său, a continuat să existe neștiut de nimeni, ascuns ca un izvor sub pământ. Iar acum mi se părea că deodată acesta țâșnise la suprafață. Atunci am simțit o dorință de neoprit de a-l întâlni pe Sōtan-sama și în acea zi m-am înfățișat, fără rușine, bătrân cum eram, în fața lui, ca și cum luna morții Maestrului, luna a 2-a, ne aducea împreună.

Am fost nespus de fericit să-l revăd după atâta vreme. Mi se spusese că nefericitul incident al morții Maestrului Rikyū se petrecuse pe vremea când Sōtan-sama avea paisprezece ani și cred că îl suportase foarte greu. Eu trăisem cu impresia că era mai mic la acea vreme, dar dacă avea paisprezece ani desigur suferise foarte mult.

După incident, înnoptasem câteva zile într-un loc singuratic și plecasem apoi fără să mă mai întâlnesc cu nimeni. De atunci nu îl mai văzusem nici pe Sōtan-sama.

În acea zi inima îmi era îndurerată și nu am putut spune nimic, dar când l-am văzut pe Sōtan-sama stând drept și tăcut, cu un aer matur, m-am gândit doar că îmi pare bine că am trăit să-l văd așa. E poate nepoliticos să spun asta, dar arată mult mai înțelept decât ar fi de așteptat la cei patruzeci de ani ai săi, și pare a

avea o voință neclintită de a îndeplini dorințele bunicului său, iar în arta lui se vede, fără nici o îndoială, asemănarea cu cea a Maestrului Rikyū, într-atât încât am simțit cum reînvie puternică arta ceaiului în spirit *wabi* a Maestrului.

Va avea mult de suferit de acum înainte. În vremuri ca acestea pe care le trăim nu e deloc ușor să duci la îndeplinire calea și voința bunicului Rikyū. Dar, desigur, va reuși minunat acest lucru. Și de ce oare nu s-ar răspândi din nou arta Maestrului? Aș vrea să trăiesc și eu clipa aceea, dar oare pot spera? În ultima vreme, mi-au slăbit șalele și picioarele. Sōtan-sama, gândindu-se la neputința mea, a venit el, azi, la mine, în acest loc uitat de lume. Nu știu cum aș putea să-i mulțumesc.

N-aveam idee ce să-i spun despre ce mă întrebase, dar, dacă e să vorbesc despre întrunirile de ceai ale lui Taikō Hideyoshi, este firesc să povestesc totul așa cum s-a întâmplat, ce am văzut sau am auzit despre el, fără să amestec sentimentele mele. Pentru mine este un lucru foarte greu, la care nu m-am gândit până acum. De la incidentul morții Maestrului Rikyū, Taikō Hideyoshi a devenit pentru mine o persoană față de care nu pot simți decât ură. În acești douăzeci și opt de ani care s-au scurs de la incident până azi, nu m-am gândit nici măcar o dată cu sânge-rece la Taikō.

L-am văzut pe Taikō Hideyoshi de nenumărate ori venind la locuința din Jurakudai a Maestrului Rikyū sau la templul Myōkian, iar pe vremea luptelor de la Odawara l-am întâmpinat de multe ori la Hakone, dar m-am străduit să uit aceste ocazii. De câteva ori, când am încercat să mă gândesc rațional la el am

scuturat din cap – chiar aşa am făcut – şi am alungat acele gânduri. Iată ce fel de persoană este pentru mine Taikō Hideyoshi.

Dar, acum, când Sōtan-sama mi-a cerut să vorbesc despre întrunirile de ceai ale lui Taikō, mi-am revizuit pentru prima dată atitudinea faţă de acesta. Mi-a venit greu, dar am petrecut această jumătate de lună cu sentimentul că trebuie să vorbesc despre ce am simţit sau am gândit despre Taikō, exact cum am simţit şi am gândit, lăsând ura la o parte. Dacă Sōtan-sama voia să ştie acele lucruri, şi în plus îi erau necesare, trebuia să i le spun fără greş şi să-i fiu astfel de folos.

Pot număra pe degete întrunirile ceaiului organizate de Taikō la care am participat ca însoţitor al Maestrului. Şi nici la ele nu ştiu dacă se poate spune că am participat, pentru că totdeauna eram în camera de pregătiri *mizuya*, de unde zăream camera de ceai foarte puţin, auzeam vocile celor care erau acolo sau vedeam vag de la uşa gazdei, *chadōguchi*, mişcările persoanelor aflate înăuntru.

Dacă ar fi să spun care dintre aceste întruniri mi-a rămas şi astăzi în minte probabil că este vorba de întâlnirea *kuchikiri* organizată la castelul Ōsaka în luna a 10-a din anul al 12-lea din era Tenshō (1584).

Era o cameră de ceai mare de vreo cincizeci de *tatami*, cu nouă locuri pentru preparat ceai. Pe fiecare suport *daisu* din aceste locuri se afla o vatră portabilă, un vas de încălzit apă, *kama*, şi un vas cu apă limpede, *mizusashi*.

S-au strâns nouă maeştri ai ceaiului, începând cu Maestrul Rikyū, Tsuda Sōgyū-sama şi Imai Sōkyū-sama.

S-a hotărât prin tragere la sorți locul fiecăruia, apoi s-au așezat la locurile astfel stabilite, luând câte un vas cu frunze de ceai *chatsubō* și câte un bol de ceai *chawan*. Apoi, chiar acolo s-au desigilat în același timp nouă vase cu frunze noi de ceai și s-au preparat nouă ceaiuri. Toate vasele cu frunze de ceai, *chatsubō*, erau din cele vestite precum Shikoku, Matsubana, Sutego, Sahohime, Jōrin, Kōhō, Udonge, Arami[1].

Toate erau opere de artă cunoscute de câte șase, șapte sau zece *kin*[2]. Din păcate, eu nu le-am putut vedea în camera de ceai, dar numai când îmi amintesc atmosfera tensionată a spațiului aceluia mi se împietrește inima. Nu știu cum să zic, poate plină de viață, poate severă, atmosfera acelei încăperi îmi răsună și azi în minte.

Și ideea de a desigila în același timp nouă vase *chatsubō* era o idee în stilul lui Taikō Hideyoshi, căruia îi plăceau astfel de lucruri extravagante, de care lumea nu mai auzise vreodată.

Până au fost pisate frunzele noi pentru prepararea ceaiului a durat vreo oră. În acel răstimp, Taikō a stat într-o cameră separată, unde a avut loc un banchet vesel cu sake. Îi spun Taikō, deși la acea vreme nu era nici Taikō, nici Kampaku, dar avea deja o mare putere, pe care nimeni nu o putea egala. Îl învinsese la Yamasaki, în anul al 10-lea din era Tenshō (1582), pe Akechi Mitsuhide-sama, și în anul al 11-lea (1583), în munți, pe Shibata Katsuie-sama, iar această întrunire cu ceai

---

1 Numele unor celebre vase de păstrat frunzele de ceai.
2 *kin* – 1,8 litri.

nou se petrecea exact în perioada când glasul acestor lupte se domolise o vreme, pentru a serba victoriile.

Nu există însemnări despre cine a participat la această întrunire. Și obiectele, și ustensilele folosite au fost cu siguranță dintre cele mai rare și vestite, dar din păcate nici consemnarea acestora nu există, doar niște note despre vasele de păstrat ceai, *chatsubō*.

După ce au fost pisate frunzele de ceai, invitații de la banchet s-au mutat toți în camera de ceai. Erau într-adevăr numai unul și unul. I s-a preparat un ceai lui Taikō Hideyoshi, după care ceilalți au băut pe rând, dându-l de la unul la altul. Și probabil că Taikō a băut ceai preparat de doi sau trei dintre maeștrii prezenți.

După ce au terminat de degustat ceaiul, s-au reîntors în camera de banchet. De data asta, atmosfera era gălăgioasă și chiar vulgară. Ca să spun sincer, adevărul e că a încetat să mai fie o reuniune de ceai, a fost mai degrabă o petrecere zgomotoasă cu multă băutură.

Mi s-a părut că în acea zi Maestrul Rikyū, calm și liniștit de la început până la sfârșit, i-a ținut companie lui Taikō Hideyoshi cu răbdare și stoicism.

Apoi, la cinci zile după această reuniune cu ceai nou, în ziua a 15-a a lunii a 10-a, a avut loc o altă întrunire, de-a lungul întregii zile, în aceeași încăpere mare de ceai din castelul Ōsaka. A ținut de dimineață până la patru după-amiaza. Și această zi a fost în felul ei neobișnuit de strălucitoare. În alcovul *tokonoma* era o pictură de Gyokukan cu un peisaj de ploaie pe înserat. În fața acesteia se afla vasul mare cu frunze de ceai

numit Sutego. Pe suportul *daisu* era un bol Amako *tenmoku*.

Cei care au oficiat ceaiul în acea zi au fost Maestrul Rikyū, Tsuda Sōgyū-sama și Imai Sokyū-sama. A fost o ceremonie în care s-a folosit vatra japoneză, motiv pentru care cei trei au preparat ceaiul pe rând.

De data aceasta există consemnarea participanților. Ei au fost: Matsui Yūkan, Hosokawa Yūsai, Imai Sōkun, Yamanoue Sōji, Onodera Kyūmusai, Sumiyoshiya Sōmu, Manda Muneharu, Takayama Ukon, Shibayama Gen'nai, Furuta Oribe, Matsui Shinsuke, Kanze Sōtatsu, Makimura Hyōbu. Erau astfel numai nume de prim rang din lumea artei ceaiului de la vremea respectivă. Probabil că majoritatea luaseră parte și la întrunirea ce avusese loc cu cinci zile înainte. În afară de cei sus-numiți mai veniseră vreo zece persoane. Îmi amintesc că printre ele se aflau Sen Shōan-sama și Bandaya Sōan-sama.

Îmi amintesc că această întrunire a fost mai degrabă ca un banchet. Sau ai fi spus că e un banchet care a cuprins și o simplă reuniune a ceaiului. Veselia acelei zile mi se înfățișează astăzi ca și cum ar fi un felinar rotitor *mawaridōrō*. Toți erau tineri la acea vreme. Takayama Ukon-sama abia trecuse de treizeci de ani, iar Oribe-sama avea în jur de patruzeci. E ceva ce s-a întâmplat cu treizeci și patru sau treizeci și cinci de ani în urmă.

Totuși, majoritatea celor pe care i-am numit au murit deja. Am auzit de curând vestea că Imai Sōkun-sama ar fi bine, sănătos. Cred că trebuie să fie cam de o vârstă cu mine. Adică se apropie de șaptezeci

de ani. În afară de el, toți ceilalți au trecut pe rând în neființă. Primul, dacă îmi amintesc bine, a fost Kanze-sama; au urmat Sōji-sama, Maestrul Rikyū, Tsuda Sōgyū-sama, Imai Sōkyū-sama și deja au trecut de atunci peste douăzeci de ani. Atât Takayama Ukon-sama, cât și Furuta Oribe-sama, care erau atunci tineri, au avut destine triste. Primul a fost exilat în afara țării, iar celălalt a trebuit să-și ia viața prin sinucidere rituală. Și războinicii care îi fuseseră apropiați Maestrului Rikyū, precum Makimura Hyōbu și Shibayama Kemmotsu, au trecut în neființă de peste douăzeci sau treizeci de ani.

Taikō a organizat o întrunire a ceaiului și mai extravagantă. Aceasta a avut loc la doi ani și ceva de la primele două ceremonii despre care am vorbit, adică în anul al 15-lea din Tenshō (1587), în ziua a 3-a a primei luni, în același castel Ōsaka.

Era desigur o întrunire a ceaiului prilejuită de Anul Nou, dar îmi amintesc bine de ea pentru că l-a avut în centru pe Kami'ya Sōtan-sama, maestru al ceaiului din Hakata care, cu un an înainte, în luna a 10-a, venise în Kyōto. Au participat numeroase persoane, *daimyō* și bineînțeles orășeni din Sakai.

Maestrul Rikyū, Sōmu-sama și Sōgyū-sama au oficiat ceaiul. Felul în care era decorată încăperea și ustensilele de pe fiecare dintre cele trei suporturi *daisu* erau de un lux inegalabil.

În alcovul *tokonoma*, în centru, se afla pictura *Seară de toamnă cu lună pe lacul Dotei* de Gyokukan, având în față vasul *chatsubō* Shijūkoku. În dreapta era pictura lui Gyokukan numită *Clopote de templu în amurg*,

având în față vasul *chatsubo* numit Nadeshiko. Iar în stânga era tabloul cu gâște sălbatice de același Gyokukan, în fața căruia se afla vasul *chatsubo* numit Matsubana. Vasele *chatsubo* aveau nuanțe albastre-gălbui și roșietice.

Bineînțeles că și ustensilele pentru preparat ceaiul erau pe potriva acestor rare podoabe din alcov. Nici nu trebuie să spun că pe suporturile *daisu* ale fiecăruia dintre cei trei maeștri erau așezate cele mai vestite și unice opere de artă. E greu ca cineva care stă în fața unor astfel de lucruri să nu se simtă intimidat.

După ce oaspeții au admirat ustensilele, au fost servite bucatele specifice reuniunii de ceai. Fiind foarte multe persoane, era o petrecere cu discuții aprinse. Spre norocul și fericirea mea de data aceasta am fost însărcinat cu aducerea tăvii cu bucate și, ducând-o de mai multe ori, am putut vedea atmosfera de acolo. Și preacinstitul Ishida Jibu (Mitsunari) avea același rol ca mine, de aceea ne încurcam uneori unul pe altul.

Ceea ce mi-a atras atenția în mod deosebit a fost înfățișarea lui Taikō Hideyoshi, care la vremea respectivă era Kampaku. Există însemnări despre veșmintele și înfățișarea lui de atunci. „Pe deasupra avea *kosode* din țesătură chinezească, veșmântul *dōbuku* era alb, iar brâul *obi* era roșu, o parte a lui fiind lăsată să atârne până la genunchi. Avea părul prins cu o pânză albastră-gălbuie. Pentru că hainele îi erau lungi, îi acopereau complet picioarele chiar și atunci când se ridica."

Cam așa arăta. Puteai să spui că era splendid, dar în același timp extravagant, ca și cum un actor de pe scenă ar fi venit la petrecere în costumația de spectacol.

Dacă la banchet o astfel de vestimentaţie mai era cum mai era, la sfârşit trebuia să intre astfel înveşmântat în camera de ceai[1].

La acest episod n-am fost martor, dar am auzit apoi de la Maestrul Rikyū că îl servise pe Taikō Hideyoshi cu ceai din vestitul vas Shijūkoku. Oare ce expresie avea Maestrul Rikyū pregătind atunci ceaiul, și cu ce expresie o fi primit Taikō bolul de ceai? Sigur, puteai numi comportamentul lui Taikō un fel de sfidare a tuturor, dar avea și ceva firesc și inocent.

Dată fiind situația, probabil că și Maestrul Rikyū a luat lucrurile într-o oarecare măsură în glumă. Sau poate că a fost dezgustat. Dar cred că de la început până la sfârșit s-a comportat ca o gazdă perfectă pentru Taikō. Sigur, asta presupun eu. Socotea, neîndoielnic, că atitudinea de acum era doar un aspect al caracterului lui Taikō. Și poate că în aceeași zi Taikō a trebuit să intre și în camera de ceai de două *tatami*, numită Yamazato, care se află și ea în interiorul castelului Ōsaka.

Din cele de mai sus s-ar putea crede că Taikō Hideyoshi îi construise din obligație Maestrului Rikyū camera de ceai strâmtă și simplă numită Yamazato și că intra acolo tot din obligație, dar ar fi un neadevăr. Taikō însuși era un rar și de neegalat iubitor al ceaiului în spirit *wabi*, și nu încape îndoială că îi plăceau și camera de ceai Yamazato, și cea de la Myōkian.

---

1 Aluzie la faptul că participarea la o reuniune de ceai presupune o ținută vestimentară formală și sobră.

Vorbind așa despre Taikō, pot lăsa impresia că eu, cel care timp de douăzeci și opt de ani nu am simțit nimic altceva decât ură față de el, îl ridic deodată în slăvi. Dar asta este ceea ce simțeam eu în legătură cu Taikō înainte de a se întâmpla incidentul care a provocat moartea Maestrului. Ura și necazul pe care le simt față de acel eveniment sunt și ele o realitate. Oricum, lăsând la o parte această ură, dorința mea de acum este să transmit faptul că Taikō, cu toate defectele lui, era o persoană măreață și sinceră.

Așa cum atunci Maestrului Rikyū îi venise greu să-i țină companie lui Taikō, și eu acum, vorbind despre acea extravagantă și mare întâlnire de ceai sau mai bine zis mare petrecere din anul al 15-lea din era Tenshō (1587), din ziua a 3-a a primei luni, o fac cu oarecare strângere de inimă. Cred că Taikō avea două fețe total opuse. Îi plăcea deopotrivă să servească ceai în liniște, într-o încăpere mică și strâmtă, dar și fastul unei întâlniri vesele în care se folosea de cât mai mulți maeștri de ceai dintre cei mai vestiți. De fapt, nu-i plăcea să petreacă, dar știa că uneori e nevoie și de așa ceva. O astfel de petrecere exagerată, căreia îi spunea întrunire de ceai, era desigur necesară și pentru a câștiga inimile războinicilor, și pentru a și-i menține apoi de partea lui, și pentru a-i putea chema la luptă pe cei mai mulți dintre ei. Fără o astfel de viziune ce rost ar fi avut acea mascaradă? Fără o astfel de viziune cum ar fi putut ajunge Kampaku și apoi Taikō?

Iar Maestrul Rikyū l-a înțeles bine pe Taikō Hideyoshi și l-a ajutat atât cât a putut. Când avea nevoie de negustorii din Sakai, îi ținea la mare preț pe maeștrii

de ceai de acolo, când avea nevoie de negustorii din Hakata, îi prețuia pe maeștrii de ceai din Hakata. Desigur, Maestrul Rikyū a acceptat și acest fel de a acționa al lui Taikō, fără să se supere. Și cred, de asemenea, că Maestrul separa clar în mintea sa relația lui cu Taikō de ceea ce însemna ceaiul în spirit *wabi*. S-a folosit de puterea și influența lui Taikō pentru a întări și dezvolta calea ceaiului în spirit *wabi*, și Taikō însuși înțelegea bine acest lucru.

La marea întrunire din ziua a 3-a a primei luni din anul al 15-lea din era Tenshō, cred că au participat mai toate persoanele care luaseră parte la întrunirea *kuchikiri* și marele banchet care îi urmase la cinci zile. Erau astfel și Furuta Oribe-sama, și Takayama Ukon-sama, și Yamanoue Sōji-sama, și mulți alți războinici care aveau legătură cu arta ceaiului.

Vorbind astăzi despre agitația camerei de ceai în care se desfășura această veselă adunare, avându-l în centru pe Taikō în costumul lui ciudat și extravagant, îmi amintesc una după alta, ca la trecerea umbrelor unui felinar *mawaridōrō*, fiecare scenă pe care am văzut-o în acel trecut îndepărtat. Îmi defilează în fața ochilor ca niște desene, unul după altul, atât Ishida Jibu, care ducea tava, cât și Sōmu, care prepara ceaiul, Kami'ya Sōkan și Sansai, care erau oaspeți, și apoi, mai ales, Taikō Hideyoshi, râzând cu gesturi largi.

Dar ce imagini triste! Poate pentru că majoritatea personajelor din aceste scene mișcătoare au trecut deja în neființă. Vorbind de tristețe și goliciune, cel care pare cel mai trist și mai vid este Taikō însuși. Oare în ce scop poartă costumul acela extravagant și fastuos?

Așa cum am spus, poate că atunci, cu treizeci și doi sau treizeci și trei de ani în urmă, avea un sens important, dar acum nu pare decât trist și vid. Oricât l-ai aprecia pe Taikō de la acea vreme, acum nu mai are nici un sens. De ce oare? Poartă lungul veșmânt, părul este prins cu o pânză de un verde-pal, și brâul *obi* purpuriu atârnă lung într-o parte. În ciuda faptului că a mers până într-acolo încât să poarte astfel de straie, casa i-a fost distrusă, mai mult de jumătate din familie i-a murit, iar cealaltă jumătate a fost capturată de dușmani. La fel se întâmplă și cu Ishida Jibu. Cu toate că intrase în joc și aducea tava în văzul mulțimii vesele, destinul crud nu l-a cruțat! Nu i-a fost dat numai să provoace bătălia de la Sekigahara, ci și să i se taie capul!

Cu mulți alți *daimyō*, ale căror nume nu le știu, s-a întâmplat la fel. În tabloul meu mișcător se agită și se bucură, dar îi așteaptă mari pericole: lupta de la Sekigahara, atacurile de iarnă și vară de la castelul Ōsaka și altele. Vor putea scăpa cu bine din ele? Sunt unii care au reușit să scape cu bine, și alții care, mai puțin iscusiți, și-au pierdut viața. Dar puțini dintre ei au rămas în viață până astăzi, chiar dacă atunci au reușit cumva să se strecoare. Uite că am ajuns să vorbesc cu gând rău! Cum am spus și înainte, Taikō Hideyoshi avea talentul să se joace cu soarta oamenilor, și pe de o parte înțeleg bine asta, dar pe de altă parte nu pot să-mi înving sentimentul de ură față de el.

Fiindcă vorbim despre marile întruniri de ceai ale lui Taikō Hideyoshi, mai este una pe care trebuie s-o pomenesc. A avut loc, ca și cealaltă despre care tocmai am vorbit, în al 15-lea an din era Tenshō (1587), în

prima zi din a 10-a lună, la Kitano, și a fost o foarte mare întrunire. Am auzit că Sōtan-sama este născut în anul al 6-lea din era Tenshō, deci la vremea aceea avea vreo zece ani și probabil nu și-a dat seama de marea agitație cauzată în Kyōto de acest eveniment. Trecuseră zece luni de la marea adunare din ziua a 3-a a primei luni, și această perioadă fusese foarte tumultuoasă pentru Taikō: campania din Kantō, cuceririle din Kyūshū[1]... Acum, având un moment de liniște, dorea desigur să se bucure de o mare adunare de ceai.

Cred chiar că a fost perioada când a avut cea mai mare putere. Aproape terminase unificarea țării, și venise vremea în care își putea îndrepta ambiția în afara ei. Avea aproape cincizeci de ani, vârsta de aur a unui bărbat.

Marea întrunire a fost anunțată peste tot cam cu o lună, o lună și jumătate înainte, după cum urmează:

„Începând cu prima zi a lunii a 10-a, timp de zece zile va avea loc o mare întrunire de ceai la Kitano. Poate veni oricine, indiferent de rang și statut, indiferent dacă e sărac sau bogat, fermier sau orășean. Trebuie doar să aducă o *kama* (vas de încălzit apă), o *tsurube* (găleată de apă) și un bol de ceai. Cine nu are ceai poate folosi *kogashi* (pudră obținută din orez). Ar fi potrivit ca spațiul pentru servit ceaiul să fie de două *tatami*, dar cine nu are *tatami* poate să aducă și rogojini de paie.

---

1 Campaniile lui Hideyoshi pentru a supune provinciile din estul (Kantō) și vestul (Kyūshū) Japoniei, asigurându-și supremație deplină și unificând țara.

Pot veni coreeni și chinezi, dacă iubesc și înțeleg arta ceaiului".

Îmi amintesc că pentru pregătirea acestei mari adunări Maestrul Rikyū a fost extrem de ocupat mai multe zile. Când ai anunțat un astfel de eveniment nu mai ai ce face decât să-l duci la bun sfârșit și, dacă e să-l duci la bun sfârșit, trebuie să o faci cu succes. Maestrul Rikyū, Tsuda Sōgyū-sama și Imai Sōkyū-sama, maeștrii de ceai ai lui Taikō, au avut o sarcină extrem de grea.

Înainte cu două-trei zile de data stabilită, am mers și eu cu Maestrul la Kitano. În jurul templului Kitanojinja erau ridicate pavilioane de ceai unul lângă altul, înghesuite de nici nu aveai pe unde trece, și printre ele mișunau încolo și încoace lucrătorii care le ridicaseră. Nobilii cu nobilii, orășenii cu orășenii, fiecare își construiseră pavilioanele lor. De asemenea, pavilioanele celor din Sakai și ale celor din Nara păreau grupate fiecare în parte. Cei care s-au ocupat de amenajarea acestui loc au avut într-adevăr mult de lucru. Cât vedeai cu ochii era plin de pavilioane de ceai unul lângă altul. S-a spus că erau opt sute sau o mie, dar de fapt nu se știe exact cât de multe au fost. Taikō Hideyoshi avea patru pavilioane ridicate în fața templului Kitano și înconjurate cu un gard.

În ziua începerii reuniunii, în cele patru pavilioane se aflau Taikō însuși, Maestrul Rikyū, Sōgyū-sama și Sokyū-sama, care preparau neîntrerupt ceai pentru oaspeții care veneau întruna. În aceste patru pavilioane ceremonia s-a terminat pe la prânz și se spune că au fost vizitate de 803 persoane.

Au fost înșirate acolo obiecte și ustensile de preț din colecția lui Taikō. Eu nu am văzut decât pavilionul în care oficia Maestrul, și numai aici erau adunate comori de-ți luau ochii: vasul pentru frunze de ceai Sutego, bolul *tenmoku* pictat, vasul *kama* Semehimo, suportul *futaoki* din bambus, pictura lui Gyokukan cu gâște sălbatice, vasele de pudră de ceai Shiribukura și Narashiba și câte și mai câte.

Atunci, oare în pavilionul lui Taikō ce minunății mai erau? Mă întrebam și cum erau cele de la Sōgyū-sama și Sokyū-sama. Mi-am zis că în timpul celor zece zile cât avea să dureze întrunirea voi merge să le văd pe toate, dar din păcate acest lucru nu a fost posibil.

Asta s-a întâmplat pentru că această întrunire, plănuită să dureze zece zile, a luat sfârșit chiar după prima zi. Nu s-a făcut public motivul întreruperii ei, s-a spus doar că trebuia să înceteze imediat. Cum era și firesc, toți cei care ridicaseră pavilioane de ceai la Kitano, maeștri versați sau necunoscuți, oamenii din Kyōto, Sakai și Nara au fost dezamăgiți de această întrerupere, al cărei motiv nu l-au înțeles.

Oricum, chiar dacă a fost întreruptă după o zi, când îmi amintesc de această mare întrunire de ceai îmi dau seama că nimeni altcineva în afară de Taikō Hideyoshi nu ar fi putut organiza așa ceva. Era un plan cum numai Taikō putea țese. De asemenea, faptul că a adus la Kitano toate renumitele sale ustensile și piese de ceai era în stilul unic și extravagant al lui Taikō. Desigur, Taikō a vrut să se bucure de o întrunire a ceaiului fără pereche, care avea să dureze zece zile, așa cum anunțase. Din păcate, s-a sfârșit după o zi, dar în

acea zi, în timpul după-amiezii, a mers pe la multe dintre pavilioanele construite la Kitano și le-a privit, oprindu-se uneori și vizitându-le pe cele ale iubitorilor principiului *wabi*, purtându-se în stilul lui caracteristic. A intrat în pavilionul celor din Mino, gustând din ceaiul lor, și a lăudat modul ingenios în care Hechikan, un iubitor al spiritului *wabi*, așezase o umbrelă imensă vopsită în roșu a cărei umbră crea un loc natural pentru oaspeți. Se spune că acea umbrelă strălucea atât de puternic în soare, încât îi uimise pe mulți. Și pasiunea pentru astfel de lucruri era tot o caracteristică a lui Taikō Hideyoshi.

Se mai spune însă că același Taikō Hideyoshi, puțin mai apoi, după ora două după-amiaza, a dat ordin să se demonteze totul și să se aducă locul la starea inițială. Și toate s-au îndeplinit după vrerea lui.

Nimeni nu știe ce a fost atunci în sufletul lui Taikō. Se pare că nici Maestrul Rikyū nu știa.

După o vreme, au circulat tot felul de zvonuri în legătură cu motivul care dusese la întreruperea marii adunări de ceai. Se spune că tocmai în acea zi, când reuniunea era în toi, venise vestea că în Higo din Kyūshū izbucnise o revoltă. Se spune că acesta ar fi motivul care a dus la întreruperea marii adunări. Apoi mai e și zvonul că reuniunea fusese condusă de oamenii de ceai din Sakai, în frunte cu Maestrul Rikyū, și a fost ceva legat de asta care l-a supărat pe Taikō. S-au mai spus și altele, cum că s-ar fi pierdut niște ustensile sau că printre vizitatori fusese descoperit un ucigaș.

Dar, cu timpul, toate aceste zvonuri au pierit. Nu se poate spune decât că a fost o mare adunare de ceai şi că nimeni n-a ştiut exact de ce a fost întreruptă.

Totuşi, dacă ne gândim din nou, acum la treizeci şi doi, treizeci şi trei de ani de la întâmplare, cred că ceea ce l-a făcut pe Taikō să întrerupă acel mare eveniment gândit de el însuşi nu putea fi decât vestea despre revolta din Higo. Se pare că, într-adevăr, în acea primă zi a reuniunii, Taikō a primit o înştiinţare despre acest lucru.

Interpretarea mea este că în adâncul sufletului lui Taikō stătea spiritul de războinic, ideea că trebuie învinși toți cei ce au ridicat spada împotriva ta. Și cred că acea înştiinţare bruscă despre revolta din Higo l-a făcut să redevină Taikō cel adevărat. Atunci i s-a șters orice dorință de a prepara ceai. Acest spirit întărea calitățile lui de conducător și om de arme.

Nimeni nu poate pătrunde în gândurile adevărate ale lui Taikō; nu este o persoană care să permită cuiva să-i citească în suflet.

Chiar dacă adunarea ar fi continuat să se desfășoare conform planului, nu cred că ar fi schimbat cu ceva cele ce se întâmplau. Că prepara sau nu ceai, situația din Higo nu se schimba, și tot așa cum era o realitate că revolta se produsese, la fel de sigur era că avea să fie înfrântă. Dar Taikō nu putea gândi așa. Nu-și permitea să facă ceai, în timp ce undeva se întâmplau astfel de lucruri. Iată de ce a întrerupt într-o clipă marea adunare.

Și poate că, așa cum la întâlnirea din ziua a 3-a a primei luni a anului al 15-lea din era Tenshō apăruse

purtând acel veşmânt extravagant, acum voia să apară în mijlocul adunării de ceai de la Kitano cu părul răvăşit, ca pe câmpul de luptă.

Pentru a-şi arăta adevăratul sine, nu putea decât să oprească adunarea și să distrugă pavilioanele de ceai de acolo. Așa era Taikō Hideyoshi. Şi cred că, dacă este cineva care a știut și a înțeles această față a lui, acela nu poate fi decât Maestrul Rikyū. Dacă este cineva care poate înțelege spiritul de războinic ce nu îndreaptă spada numai în interiorul țării, ci și în exterior, punându-și viața în slujba cuceririi, acela nu putea fi decât Maestrul Rikyū, care la rându-i își punea viața în slujba ceaiului în spirit *wabi*.

Așa gândesc eu, dar sigur că aceasta poate fi o interpretare greșită.

Asta e cam tot ce pot spune eu despre reuniunile de ceai organizate de Taikō și oficiate de Maestrul Rikyū, ca prim-maestru al său. Nu cred că lucrurile astea vă pot fi de vreun folos, dar dacă, după ce îndepărtați tot ce e de prisos, rămâne ceva care vă poate folosi cât de puțin ar fi o fericire nesperată pentru mine.

Când v-am vizitat, Sōtan-sama, mi-ați mai pus și o altă întrebare. O întrebare înspăimântătoare, la care e peste puterile mele să răspund. M-ați întrebat despre motivul pentru care Maestrul Rikyū a fost obligat să-și ia viața prin sinucidere rituală, spunându-mi că știți despre zvonurile care circulă, dar vreți să cunoașteți părerea mea.

Cred că atunci am refuzat să răspund la această întrebare. În realitate, nu știu nimic, și în acești douăzeci și opt de ani care au trecut până astăzi nu m-am

gândit nici măcar o dată să încerc să aflu. Mi se părea că, indiferent că aflu sau nu motivul pentru care i s-a poruncit sinuciderea rituală, asta nu îl readuce pe Maestrul Rikyū la viață. O soartă tristă! Așa am crezut tot timpul și nu m-am întrebat niciodată ce fel de nenorocire a fost. Indiferent de motiv, ceea ce nu am putut stinge este sentimentul de ură și furie față de Taikō, care i-a cerut să moară, dar am încercat să domolesc și acest sentiment, așa cum v-am spus astăzi.

Totuși, este ceva firesc ca dumneavoastră, Sōtan-sama, să doriți să aflați în măsura posibilităților cum a fost sfârșitul bunicului dumneavoastră Rikyū. După ce v-am părăsit și m-am întors în lăcașul meu, în acea seară, pentru prima dată, într-adevăr pentru prima dată, gândurile mi s-au îndreptat spre motivul pentru care Maestrul Rikyū a avut un astfel de sfârșit.

Nu-mi venea să cred că mă pot gândi la asta – pesemne pentru că trecuse un timp atât de îndelungat, douăzeci și opt de ani, de atunci și până azi. Și în acea seară m-am hotărât să vă spun totuși ce îmi trecuse prin minte legat de incident. Desigur, eu nu am cum să știu motivul care a dus la moartea Maestrului Rikyū, și n-am nici căderea să vorbesc despre asta. Nu am intenția să spun acum, după douăzeci și opt de ani, decât ce am gândit eu și doar atât, în calitate de persoană care i-a stat în preajmă timp de zece ani.

Nu cred că va fi un răspuns satisfăcător la întrebarea pe care mi-ați pus-o, dar vreau să vă vorbesc despre o adunare de ceai care a avut loc cu jumătate de an înainte de moartea Maestrului la locuința sa Jurakuyashiki.

Data trecută ați enumerat o serie de zvonuri care au circulat prin lume despre cauza care a provocat mânia lui Taikō Hideyoshi și moartea Maestrului: incidentul de la poarta Sanmon de la Daitokuji, comerțul cu ustensile, faptul că s-a încrezut prea mult în bunăvoința lui Taikō și nu a fost destul de atent, că deținea prea multă putere ca maestru de ceai în calitate de reprezentant al negustorilor din Sakai, că era de partea conservatorilor ce se opuneau expansiunii în afara țării – și mai sunt și alte câteva zvonuri. Pe toate, acum, la douăzeci și opt de ani de la incident, le-am auzit și eu cel puțin o dată sau de două ori. M-am gândit că astfel de lucruri care se zvonesc, prin chiar faptul că nu dispar, ar putea conține un sâmbure de adevăr. De exemplu, în legătură cu incidentul de la poarta Sanmon de la templul Daitokuji, știu că imediat după moartea Maestrului Rikyū s-a cerut ca statuia sa din lemn să fie crucificată, și dacă astfel stau lucrurile, spiritele ar fi trebuit să se liniștească, dar nu se întâmplă așa. De ce oare?

Nimeni nu pare să știe unde a avut loc sinuciderea rituală a Maestrului. La Sakai, sau la Kyōto? Mister desăvârșit. Dar, oricum ar fi fost, eu n-am căderea să judec acest lucru și nici să-mi exprim părerea. Nu pot să spun decât că, atunci când am aflat, pieptul mi-a fost sfâșiat de durere.

Singurii care ar putea ști adevărul despre moartea Maestrului Rikyū ar fi Hosokawa Sansai-sama sau Furuta Oribe-sama, dar îmi vine să cred că nici chiar ei nu știu. Cu Oribe-sama m-am întâlnit de două ori în ultimii lui ani, dar nu părea să aibă nici cea mai mică idee, și doar se întreba de ce oare Maestrul nu a

încercat să se dezvinovăţească, atunci când poate că asta l-ar fi salvat. Şi deşi îşi punea această întrebare, el însuşi şi-a luat viaţa prin sinucidere rituală, fără să încerce să se dezvinovăţească şi fără să lase o explicaţie clară. Pe Sansai-sama nu l-am întâlnit, de aceea nu ştiu ce gândeşte, dar nici el nu cred că ştie mai mult. Dacă ar şti, oricât ar încerca să ascundă lucrurile, tot s-ar afla. Atât Maestrul Rikyū, căruia i s-a poruncit să-și ia viața, cât și Taikō, care i-a poruncit să moară, au murit, iar epoca s-a schimbat și acum este epoca lui Tokugawa. Nu știu motivul pentru care Sansai-sama nu spune nimic. Dar cred că nici el nu știe de fapt nimic. Dacă nici el nu știe înseamnă că Taikō Hideyoshi nu a spus nimănui ce i-a provocat furia, pentru că numai de furie poate fi vorba, dacă a mers până într-acolo încât să-i ceară Maestrului Rikyū să-și ia viața. Și de fapt această interpretare ar fi cea mai apropiată de stilul lui Taikō. Dacă el nici măcar motivul întreruperii acelei mari adunări de la Kitano nu l-a dezvăluit nimănui!

Am spus că în acea zi, pentru prima dată, după ce m-am întors de la dumneavoastră, m-am gândit la incidentul morții Maestrului Rikyū, și ceea ce mi-a venit atunci în minte au fost întâlnirile de ceai care au avut loc la Jurakuyashiki din toamna celui de-al 18-lea an din era Tenshō (1590) și până la începutul anului următor. Mai demult eram convins că Maestrul Rikyū, prevăzându-și moartea care se apropia cu pași repezi, a făcut, una după alta, întruniri ale ceaiului de despărțire de cei apropiați. Și toți cei apropiați lui, fără să știe,

l-au văzut pentru ultima dată în camera de ceai de două *tatami* sau cea de patru *tatami* și jumătate, unde au băut ceai preparat de el. Așa mă gândeam.

Dar în acea seară mi-am schimbat părerea. Cred că Maestrul Rikyū nu și-a prevăzut deloc moartea. Toamna anului al 18-lea din era Tenshō a fost limpede și blândă, iar la sfârșitul anului și la începutul noului an a fost un frig aprig, dar apoi a urmat o iarnă cu zile însorite.

În mijlocul zilelor acestora senine, timp de aproape o jumătate de an, Maestrul Rikyū a făcut întruniri ale ceaiului de trei ori pe zi, dimineața, la prânz și seara. Cred că în total sunt vreo sută. Niciodată n-a fost mai adânc cufundat în arta ceaiului ca în această perioadă. Mi se părea că spune, cu tot trupul, că pentru maestrul de ceai e de ajuns să prepare ceai și nu trebuie să facă nimic altceva.

În acest interval de jumătate de an Taikō Hideyoshi a venit de cinci ori la Maestrul Rikyū. De două ori în luna a 9-a, o dată în luna a 10-a, și după trecerea în noul an de două ori, în ziua a 13-a și a 26-a a primei luni. În ziua a 13-a i-a adus cu el pe Maeda Toshiie-sama și pe Shiyakuin-sama. Erau două persoane cu care Taikō se simțea în largul lui; Maeda Toshiie avea vreo cincizeci și cinci de ani, iar Shiyakuin era ceva mai în vârstă, la vreo șaizeci. Știam că lui Taikō îi plăcea să stea de vorbă cu persoane apropiate de vârsta lui când era neliniștit.

În ziua a 26-a a venit împreună cu Oda Uraku. Acesta era puțin mai tânăr decât Taikō, dar probabil că îl adusese ca să vorbească despre ustensilele de ceai. De fapt, nu e doar ideea mea, ci am auzit ceva despre

asta și de la Maestrul Rikyū însuși. Taikō a uitat atunci de trecerea timpului, vorbind despre ustensile, apreciindu-le în stilul lui propriu și avându-i ca parteneri de discuție pe Maestrul Rikyū și pe Uraku-sama.

Această vizită împreună cu Oda Uraku a fost cea din urmă vizită a lui Taikō. Maestrul Rikyū a primit ordinul de a merge și a rămâne în Sakai în ziua a 13-a a lunii a 2-a, și până atunci se scurseseră peste patruzeci de zile de la acea vizită. Cel puțin până la această dată nu se întâmplase nimic îngrijorător în jurul Maestrului Rikyū.

Apoi Maestrul Rikyū a tot primit oaspeți, *daimyō*, nobili, oameni ai ceaiului de la oraș, toți unul și unul, care îi fuseseră apropiați. Dintre aceștia, cu trei a avut întâlniri de o gazdă și un oaspete, și anume în ziua a 3-a a primei luni, dimineața, cu Matsui Sado-sama, în ziua a 11-a, dimineața, cu Mori Terumoto-sama, și în ziua a 24-a, dimineața cu Ieyasu-sama. Matsui Sado-sama este șeful casei Hosokawa, de care Maestrul Rikyū era apropiat, iar Mori Terumoto-sama venise de trei ori în această jumătate de an, și mereu a fost o întrunire de o gazdă și un oaspete.

Cât despre întâlnirea cu contele Ieyasu în dimineața zilei a 24-a, atunci locuința Maestrului Rikyū din Jurakudai a devenit deodată misterioasă. După ce a intrat oaspetele, s-au închis porțile. Cred că în acest moment au început lucrurile periculoase în jurul Maestrului Rikyū. Din punctul de vedere al Maestrului Rikyū, totul era clar: l-a întâmpinat ca pe toți ceilalți oaspeți, a preparat ceai și, în cuvinte puține față de cineva cu care se înțelegea din inimă, au schimbat

păreri. Și, deși firesc era ca astfel de zile să continue la infinit, firul s-a rupt deodată. Totul s-a schimbat brusc într-o zi, cred că pe la sfârșitul primei luni, nu mult după întâlnirea cu contele Ieyasu, când Maestrul a primit vestea că îi căzuse în dizgrație lui Taikō.

Chiar și eu am simțit că în jurul Maestrului Rikyū se iscase o mare agitație. Nu mai intra deloc în camera de ceai, pleca des la templul Daitokuji, primea vizitele lui Sansai-sama și Oribe-sama, iar seara le scria acestora scrisori și le trimitea imediat – erau zile cumva neliniștite.

Acum, când revăd după douăzeci și opt de ani acele vremuri, consider că nimeni n-a știut despre schimbarea din sufletul lui Taikō Hideyoshi. Sigur că a fost o furie violentă, despre care cred că Taikō nu a mai spus nimănui.

Nu știu ce învinuire i s-a adus Maestrului. Ceva mai trist nici că există! Nici Sansai-sama, nici Oribe-sama, chiar dacă ar fi vrut să îl sprijine nu ar fi putut-o face – de așa natură era situația.

Faptul că Taikō s-a mâniat în acest fel pe Maestrul Rikyū, pe care ani de-a rândul îl apreciase și căruia îi acceptase orice, cred că nu se poate explica decât într-un singur fel. Probabil auzise că Maestrul Rikyū afirmase că nu e de acord cu atacarea Coreei[1], eveniment pe care Taikō îl aștepta de mult, cu răsuflarea tăiată, ca punct final al acțiunilor împlinite până atunci, punându-l mai presus de însăși viața lui. Oricât

1 Toyotomi Hideyoshi visa să-și extindă cuceririle în peninsula coreeană și chiar a avut două tentative nereușite în anii 1592 și 1597.

de neimportante ar fi fost acele cuvinte, Taikō nu le-ar fi putut suporta. Nu pot să mă împiedic să cred că Maestrul Rikyū a comis această greșeală fără să-și dea măcar seama. Și totul s-a întâmplat, desigur, în camera de două *tatami* sau în cea de patru *tatami* și jumătate. Ce l-ar fi împiedicat pe Taikō să-l îndepărteze brusc pe Maestrul Rikyū, dacă a putut anula într-o clipă, dintr-un capriciu, marea adunare de ceai de la Kitano? Asta este doar presupunerea mea, și nu știu dacă e adevărată sau nu.

Cred că Maestrul a primit porunca de a merge negreșit în Sakai fără să știe ce a greșit, și chiar dacă avea unele bănuieli n-a înțeles prea bine intențiile lui Taikō.

Și din nou este doar presupunerea mea, dar nu mă pot opri să cred că, după plecarea la Sakai, pozițiile lui Taikō și ale Maestrului Rikyū s-au inversat. Taikō a redevenit stăpân pe sine, potolindu-și furia, și ar fi vrut să îl recheme pe Maestru din Sakai. Dar de data aceasta Maestrul nu a vrut să accepte.

— De ce oare Maestrul Rikyū n-a încercat să se dezvinovățească și să ceară iertare? De ce, când prin asta s-ar fi putut salva, nu a făcut-o? Aș vrea să știu ce a gândit el atunci în ultimele zile.

Aud și acum această întrebare a lui Oribe-sama. Și eu aș vrea să-i pun aceeași întrebare maestrului Rikyū, care și-a luat viața prin sinucidere rituală acum douăzeci și opt de ani. Sigur că îmi va răspunde cândva. Dacă îl voi întreba cum se cuvine, sigur îmi va răspunde. Dar e un lucru greu. Simt că nu sunt în stare să o fac. Preacinstite Sōtan, nu faceți asta în locul meu? Numai la asta mă gândesc de câteva zile.

Capitol final

Ziua a 24-a, luna a 12-a, ziua fratelui mai mic al metalului și a iepurelui, timp frumos, dar cu brumă
(Notă: Anul al 7-lea din epoca Genwa, anul următor, 4 februarie după calendarul solar.)

De-abia acum trei zile mi-a venit înștiințare de la Daitokuya că în ziua a 13-a a trecut în neființă, la templul Shōden'in, Uraku-sama, iar înmormântarea are loc astăzi, ziua a 24-a din luna a 12-a, la ora unu, în Kyōto. Din vară, am auzit că suferea de paralizie, dar nu am crezut nici o clipă că va trece în neființă atât de repede. Avea venerabila vârstă de șaptezeci și cinci de ani. Dacă aș fi știut că se va întâmpla așa, aș fi mers să-l mai văd o dată, dar acum e prea târziu. Cum de anul trecut și eu am început să mă simt slăbit și să evit din această cauză drumurile la Kyōto, Shōden'in mi se părea un loc tare îndepărtat.

L-am văzut ultima dată pe Uraku-sama anul trecut în octombrie, când am mers la el să-i admir ustensilele de ceai și să-l ajut să le scoată la soare[1]. Cum firea lui

1 Obiectele și ustensilele folosite în arta ceaiului sunt scoase o dată pe an la soare.

îl oprea să spună sincer că un lucru e de valoare, avea un mod interesant de a aprecia ustensilele. A fost o discuție foarte plăcută, dar asta avea să fie ultima noastră întâlnire.

În ziua funeraliilor lui Uraku-sama nu m-am gândit să iau parte la acestea, dar, pentru că voiam să-i adresez salutul meu de despărțire stând undeva retras, am plecat de acasă pe la ora zece dimineața. Când trecusem de intrarea la templul Ichijōji și ajunsesem cam pe la Takano, m-a prins un frig cumplit și m-am adăpostit la o familie de fermieri cunoscuți. Am renunțat să mai merg la locul ceremoniei, ceea ce m-a făcut să mă simt foarte trist și dezamăgit.

Apoi am luat masa acolo și m-am odihnit până pe seară, iar după ce s-a întunecat am plecat spre casă. Luna întârzia să se arate. Până la jumătatea drumului m-a condus un fermier tânăr, dar apoi, pentru că mă simțeam bine și nu credeam că se poate întâmpla ceva, l-am trimis îndărăt.

După ce am ieșit din satul din apropierea templului Ichijōji, nu mai era nici o casă. Până acolo, zărisem ici și colo lumini, și din când în când familiile reunite în casele de lângă drum, dar locuințele fermierilor de la marginea templului au fost ultimele luminate. De acolo și până la intrarea în Shūgakuin nu se mai zărea nici o licărire. Drumul însă era unul singur și neted și, în plus, îl bătusem de atâtea ori, încât am pornit alene prin întuneric, fără să simt nici cea mai mică îngrijorare.

Oare cât timp mersesem? Deodată mi-am dat seama că pe drum plutea o lumină slabă. M-am oprit și am privit cerul. Credeam că luna își arătase poate

chipul pe undeva, dar nu era nici un semn că se întâmplase asta, cerul fiind încă întunecat.

Am pornit din nou. Şi, după ce am mai mers o bucată de drum, mi-a trecut deodată prin minte că era drumul pe care îl parcursesem odinioară, în visul acela al meu, însoțindu-l pe Maestrul Rikyū. Gândul s-a înfiripat firesc. Era cu siguranță acel drum pietruit care se întindea înghețat și pustiu. Fără un copac, fără un fir de iarbă, la nesfârșit. Atunci, demult, mă gândisem că nu poate fi decât drumul către lumea cealaltă, căci, de n-ar fi fost așa, de ce era așa pustiu de-ți îngheța și sufletul în piept? Și acum simt exact la fel. Drumul lumii celeilalte, drumul care se continuă pe lumea cealaltă, drumul care intră în lumea cealaltă, îl poți numi oricum. Ceea ce știu sigur este că el nu aparține lumii acesteia. În unele clipe, nici nu mai știu dacă e zi sau noapte, pentru că plutește pe el o strălucire neclară.

A! străbat din nou acel drum, pe care atunci îl străbătusem în urma Maestrului, dar ce spun, și acum Maestrul merge pe acest drum! Mi se pare firesc să fie așa. Sigur este așa. Precis că ceea ce văd acum este urmarea acelui vis. Visul de atunci se terminase când îmi luasem adio de la Maestrul Rikyū, fără să rostesc un cuvânt, înclinând doar adânc capul către el. Dar se pare că, de fapt, mă răzgândisem și, renunțând să mă despart de el, îl însoțisem și în continuare. Cum aș putea să-l părăsesc pe Maestrul Rikyū care merge singur pe un drum nepământesc, atât de pustiu? Dar acum, spre deosebire de atunci, merg mult mai în urma Maestrului. După ce l-am părăsit o dată, nu se cade

să-l urmez decât așa. De aceea, deși e undeva în față, nu-l zăresc.

În visul de demult mi se păruse că era drumul care duce de la templul Myōkian până în Kyōto, și acest lucru mă înspăimântase tare, dar mi se pare că drumul pe care mergem acum intră într-adevăr în Kyōto și trece prin mijlocul vilei Jurakudai, însă apoi iese din Kyōto și continuă, drept înainte, la nesfârșit. Și pe acest drum, mult în fața mea, merge singur Maestrul Rikyū. Nu-i văd umbra, nu-i aud pașii. Deși m-am despărțit o dată de Maestrul Rikyū, mă frământă ce se întâmplă cu el și am pornit din nou în urma lui.

A trecut ceva vreme de când am părăsit templul Myōkian din Yamasaki. Oare unde duce acest drum care pornește de la Myōkian? Este drumul Maestrului Rikyū și numai al lui. E un drum pe care nimeni, în afară de el, nu-l poate străbate. Cine oare, în afară de el, ar pune măcar piciorul pe un drum atât de pustiu?

Hei, Maestre! Încotro vă îndreptați? Unde încercați să ajungeți? Mă gândeam așa, dar, când eram pe punctul să-l strig „Maestre!“, m-am împiedicat de ceva și am căzut la pământ. Pentru o clipă, susurul cristalin al râului, pe care până atunci nu-l auzisem, mi-a răsunat în urechi. Și tot atunci mi-am dat seama că, de fapt, acum eu încercam să mă întorc la locuința mea de la Shūgakuin. Dispăruse și lumina vagă care plutise jos pe drum, pierise fără urmă și drumul pietruit, înghețat și pustiu, iar în fața mea se întindea doar un drum de țară obișnuit, cufundat în întuneric, având de o parte dealuri, și de cealaltă câmpuri îngrădite.

Şi totuşi îmi simt sufletul şi trupul atât de îngheţate! Este frigul năprasnic al nopţilor de iarnă. Nu e deci de mirare să-mi fie îngheţate sufletul şi trupul.

Ajung la Shūgakuin. Fără să îmi pot opri tremurul trupului, intru, clătinându-mă pe picioare, în casă. Apoi mă prăbuşesc lângă foc.

Soţia vecinului a aprins focul. Am dormit acolo, aşa prăbuşit, până a doua zi dimineaţa. Febra mare a continuat două zile.

Ziua a 29-a, luna a 12-a, ziua fratelui mai mare al focului și a maimuței, timp frumos

Azi-dimineață m-am ridicat pentru prima oară din așternut și am stat toată ziua lângă foc, fără să fac nimic. În ultimele patru, cinci zile a avut grijă de mine și mi-a adus de mâncare soția vecinului. Azi e prima zi când mi-am pregătit singur *okayu*. Până ieri nu am avut deloc poftă de mâncare, dar azi parcă mi-a mai revenit. Mi-am dat seama că de acum încolo trebuie să evit să mai ies în timpul iernii. Mai ales de data asta am făcut foarte rău că am plecat fără să țin cont că dădeam semne de răceală.

Poate pentru că n-am reușit să conduc pe ultimul drum sufletul lui Uraku-sama, în cursul zilei de azi el mi-a tot apărut în minte, și astfel până seara a fost ca și cum l-aș fi avut alături. E unul din puținii care îl cunoșteau bine pe Maestrul Rikyū. Dintre nobilii războinici, singurul care se apropiase mai mult de Maestrul Rikyū era doar Hosokawa Sansai. Auzisem cu ceva

vreme în urmă de la Uraku-sama că în Sakai locuia încă Imai Sōkun-sama, și că era încă în putere, dar de atunci n-am mai auzit nimic despre el. Pe Sansai-sama și pe Sōkun-sama, i-am întâlnit doar foarte puțin, pe când trăia Maestrul Rikyū, și acum, chiar dacă i-aș revedea, nu prea știu ce am putea vorbi. Chiar cred că am fi în încurcătură, neștiind ce să ne spunem.

Cu Uraku-sama m-am întâlnit prima oară în luna a 10-a din anul al 3-lea din era Genwa, pe când construia pavilionul de ceai Joan de la templul Shōden'in, și de atunci avusesem relații doar patru ani, dar el, cu firea sa deschisă, îmi vorbea totdeauna cu prietenie și, de vreo două ori, îmi povestise despre Maestrul Rikyū.

Avea un mod rece și indiferent de a vorbi, dar eu simțisem în vorbele lui că ținea la Maestrul Rikyū și îl respecta foarte mult. Din acest simplu motiv, era o persoană de neprețuit pentru mine. Probabil ca mormântul lui este la templul Shōden'in, așa că abia aștept să vină primăvara ca să pot merge acolo.

Cu zece ani în urmă i-aș fi putut povesti Maestrului Rikyū despre moartea lui Uraku-sama, dar, de câțiva ani încoace, oricât aș încerca să mă adresez lui, nu îmi mai răspunde ca pe vremuri. În primii ani când mă retrăsesem aici, la Shūgakuin, nu era zi, de fapt nu era clipă, în care să nu-i aud vocea și să nu-i vorbesc la rândul meu. Așa îmi petreceam zilele, dar acum acest lucru nu pare decât un vis îndepărtat. Dialogurile dintre noi au pierit treptat, eu vorbindu-i mai rar, și el răspunzându-mi mai rar. Probabil e vorba mai degrabă de lucrarea timpului. S-au scurs pe nesimțite treizeci de ani de la trecerea în neființă a Maestrului

Rikyū, tot atâţia de la moartea lui Imai Sōkyū-sama şi treizeci şi unu de ani de la cea a lui Yamanoue Sōji-sama. De la moartea lui Tsuda Sōgyū-sama au trecut douăzeci şi opt de ani. Nici nu-mi vine să cred că s-a scurs atâta amar de vreme de la trecerea în nefiinţă a acestor mari maeştri ai artei ceaiului!

Uraku-sama îmi spusese cândva, în stilul lui caracteristic, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, că Tsuda Sōgyū-sama era uneori ironic cu Maestrul Rikyū. Și, gândindu-mă bine la asta, mi-am dat seama că între cei doi existaseră anumite neînțelegeri. Dar și astfel de lucruri sunt în prezent lucruri apuse de treizeci de ani.

Și trecerea în neființă a lui Ujisato-sama mi se pare să se fi petrecut într-un trecut îndepărtat. La fel a lui Kokei-sama, de la templul Daitokuji. De la moartea amândurora s-au scurs mai mult de douăzeci de ani. Mi-e încă nestinsă în piept durerea provocată de sinuciderea rituală a lui Oribe-sama și exilarea în afara țării a lui Takayama Ukon-sama, dar și de la aceste fapte au trecut deja, pe nesimțite, șase ani. Iar de la moartea lui Tōyōbō-sama și a lui Kōsetsusai-sama, care aparţin primei generații de iubitori ai artei ceaiului în spirit *wabi*, au trecut douăzeci de ani și, respectiv, doisprezece ani. Timpul înghite totul și merge mai departe, așternând uitarea în urma sa. Iar eu, Honkakubō, voi fi prins și eu în curând în această curgere, și timpul se va așterne și peste mine. Dar în cazul meu e sigur că în urmă-mi nu va rămâne nimic.

Spre seară mi-am amintit diferitele discuţii purtate cu Uraku-sama pe când era în viaţă, şi m-am gândit la o afirmaţie a lui care mă intrigase. Nu-mi amintesc exact când, dar spusese aşa:

— Oare dintre reuniunile de ceai oficiate de Maestrul Rikyū, care o fi fost cea mai frumoasă? Spune-mi, dintre cele la care ai participat, care ți s-a părut cea mai frumoasă?

Atunci i-am răspuns că, pentru mine, cea mai frumoasă este reuniunea în doi, dintre Maestrul Rikyū și Tsuda Sōgyū-sama, o reuniune cu o gazdă și un oaspete. Gazda era Maestrul, oaspetele – Sōgyū-sama. Era o reuniune din zori, și vremea se făcuse deja friguroasă. Tsuda Sōgyū-sama sosise pe la patru dimineața şi la acea oră începuse să ningă. Dar n-am apucat să spun decât atât, că Uraku-sama m-a și întrerupt, contrazicându-mă:

— Ăsta nu e adevăratul spirit al artei ceaiului! Nu înseamnă nimic când stau față în față doi maeştri ai ceaiului. Tocmai pentru că nu era cadrul cel mai potrivit, s-a creat atmosferă datorită ninsorii care începuse să cadă. Eu, în toată viața, nu am asistat decât la o singură „întrunire a ceaiului adevărată".

Și, apoi, fără să mă lase să continui, mi-a vorbit despre experiența lui:

— L-am primit o dată pe Kimura Shigenari-dono în camera mea de ceai de la castelul Ōsaka. Era cu jumătate de an înainte ca el să moară în atacul asupra castelului din timpul verii. Presimțise că va muri peste jumătate de an. Pentru el, acea întrunire de ceai era ultima din viața lui. Și eu știam bine asta. Întrunirea

de ceai era menită să-l facă să se împace cu ideea că avea să moară, fiind un fel de ceremonie de împăcare cu sine însuși. Am avut onoarea să mă facă părtaş la acea ceremonie. Și am considerat că ăsta e adevăratul spirit al artei ceaiului.

Așa a grăit Uraku-sama. Văd și acum în fața ochilor expresia lui împietrită de atunci, neobișnuită pentru el. Fața îi era brăzdată de un simțământ sincer, pe care în mod normal nu-l arăta celorlalți. Nu era în nici un caz tipul de om care își dezvăluie cu ușurință sentimentele, dar atunci a făcut o excepție. Asta arăta cât de tare fusese impresionat de atitudinea lui Kimura Shigenari-sama. Conform zvonurilor, spre deosebire de Kimura Shigenari-sama, Uraku-sama părăsise castelul Ōsaka înainte de începerea atacului din vară. Și probabil a simțit într-un fel că Kimura Shigenari-sama, alegând să rămână, avea ceva deosebit, care lui îi lipsea.

Pe când mă tot gândeam așa, mi-am amintit că și Maestrul Rikyū afirmase cândva ceva foarte asemănător cu spusele lui Uraku-sama.

— În anul al 4-lea din era Eiroku, la Sakai, am preparat ceai pentru generalul Miyoshi Yasunaga. Își presimțea moartea, care avea să vină peste un an. Din momentul în care a intrat în camera de ceai și până la sfârșit a avut o atitudine minunată. Eram cu cinci, șase ani mai în vârstă decât el, dar nu m-am putut ridica la înălțimea atitudinii lui. Am fost de-a dreptul copleșit.

Așa grăise Maestrul Rikyū și felul în care spusese aceste vorbe era aidoma cu cel al lui Uraku-sama. Mi-am amintit de asemenea că Maestrul Rikyū vorbise

o dată și despre reuniunile de ceai ale lui Takayama Ukon-sama.

— Ukon-dono este cu treizeci de ani mai tânăr decât mine, dar astăzi a fost de neîntrecut. Și de fapt nu numai azi am simțit asta. Totdeauna mă face să gândesc așa. E ca și cum ar uita de sine, considerând că fiecare întrunire de ceai ar fi ultima. Pacea lui sufletească este ieșită din comun. Nimeni nu îl egalează.

Vorbea despre seara zilei în care se întâlnise cu preacinstitul Ukon, față-n față, într-o întrunire de o gazdă și un oaspete, pe la sfârșitul lunii a 12-a din anul al 18-lea al erei Tenshō. Spunea deci că preacinstitul Ukon își prevedea soarta. Asta înseamnă că Ukon-sama își prevedea clar exilul care avea să se petreacă peste douăzeci și patru de ani, ca și cum ar fi fost a doua zi, în timp ce el, Maestrul Rikyū, nu știa nimic despre propria-i moarte care avea să intervină doar peste două luni?

Oricum, figura lui Ukon-sama îmi apare totdeauna demnă, exact așa cum îl lăuda Maestrul Rikyū. Dacă ar fi să aleg o persoană dintre cele mai demne care să se potrivească cel mai bine cu camera de ceai, eu, Honkakubō, l-aș alege probabil pe Takayama Ukon-sama. Unul ca mine nu are cum să știe ce este un adevărat clarvăzător creștin, dar, dacă îl consideri o persoană care își poate prevedea soarta, cu siguranță Takayama Ukon-sama a avut întotdeauna acest har. Și cred că și Maestrul Rikyū își dădea bine seama că, din acest punct de vedere, nu-l putea egala.

Atât Maestrul Rikyū, cât și Uraku-sama au recunoscut fiecare la rândul lui, în mod sincer, că Takayama

Ukon-sama, într-un caz, și Kimura Shigenari-sama, în celălalt, aveau ceva de admirat, ceva care lor înșile le lipsea. Acest lucru arată că erau dintre cei aleși, maeștri în adevăratul sens al cuvântului, cu care oamenii obișnuiți nu se pot compara.

Uraku-sama a mai spus ceva despre Maestrul Rikyū care nici până astăzi nu îmi dă pace. Nu mai știu exact când s-a întâmplat, dar a spus așa:

— Maestrul Rikyū a fost martorul morții a nenumărați samurai de prim rang. Oare câți or fi băut ceai preparat de Maestrul Rikyū, ca apoi să se îndrepte spre câmpul de luptă și să piară acolo? Dacă ai fost martorul morții atâtor samurai, nu e posibil să ai parte de o moarte pașnică.

Uraku-sama spusese și asta, așa, într-o doară, în stilul său, dar de atunci și până acum, acele vorbe îmi stau cumva pe suflet. Uraku-sama spusese despre sine că fusese martor la ceremonia de împăcare cu sine însuși a lui Kimura Shigenari-sama, dar, dacă e să privim lucrurile așa, este sigur că Maestrul Rikyū a fost martorul a nenumărate ceremonii de împăcare cu sine. Sunt persoane pe care nu le cunosc, precum Matsunaga Hisahide, Miyoshi Yasunaga, Seta Kamon, Akechi Mitsuhide[1] și mulți alți războinici. Numele lor le-am auzit de la Maestrul Rikyū cu diferite ocazii. Erau persoane care muriseră pe câmpul de bătălie cu mult înainte ca eu să ajung să îl servesc pe Maestrul

---

1 Generali vestiți în armatele lui Toyotomi Hideyoshi și Tokugawa Ieyasu.

Rikyū, și știu că avuseseră legături strânse cu arta ceaiului.

Maestrul Rikyū îmi spusese cândva că, de când Taikō Hideyoshi începuse să intre în camera de ceai, cel mai mult se apropiase și înțelesese această artă între anii al 10-lea și al 11-lea din era Tenshō. Anul al 10-lea (1582) era anul în care îl învinsese pe Akechi Mitsuhide-sama la Yamasaki, iar anul al 11-lea (1583) era anul în care se luptase cu Shibata Katsuie-sama la Shizugatake. Probabil că, înaintea acelor două mari bătălii, pentru Taikō Hideyoshi întrunirile de ceai avându-l ca martor pe Maestrul Rikyū fuseseră ca o ceremonie de împăcare cu sine însuși, înainte de a se îndrepta spre un loc unde își putea pierde viața.

— Maestrul Rikyū a fost minunat. Și-a urmat propria cale. Și-a creat propria artă a ceaiului. A transformat arta ceaiului dintr-un mod de distracție în ceva sobru și serios. Dar nu a făcut din camera de ceai un loc de meditație zen. A făcut din arta ceaiului o artă pentru care merită să-ți dai viața.

Uraku-sama spusese și aceste lucruri în conversația din seara când m-a invitat pentru prima dată în camera lui de ceai, Joan. A fost singura dată până atunci, și de atunci încolo, când îl lăudase așa, în mod deschis și sincer, pe Maestrul Rikyū. Dar aceste vorbe au fost de ajuns ca să mă facă să îl vizitez de nenumărate ori la Shōden'in în anii care au urmat.

Ce voia oare să spună? Este sigur că Maestrul Rikyū a mers pe drumul propriu. Chiar și în visul meu mergea pe acel drum pustiu și înghețat pe care nu mai mergea nimeni altcineva.

„A transformat arta ceaiului dintr-un mod de distracție în ceva sobru și serios" – asta oare ce o fi însemnând? „A făcut din arta ceaiului o artă pentru care merită să-ți dai viața" – iată niște cuvinte care m-au încurcat și mai tare. Și totuși, în mod ciudat, aceste vorbe nu mi-au sunat nelalocul lor. Nu știu exact ce sens aveau, dar cred că nu era nimic jignitor la adresa Maestrului Rikyū.

Maestrul Rikyū, care a făcut din arta ceaiului o artă pentru care merită să-ți dai viața, nu mai este, și nici Uraku-sama, care a rostit acele vorbe, nu mai este. Nu mai pot să-l întreb pe nici unul dintre ei ce înseamnă, dar cred că arta Maestrului Rikyū poate fi descrisă prin astfel de cuvinte. Dacă nu ar fi așa, ar trebui să simt o repulsie față de ele, și nu simt deloc asta.

Și totuși, în esență, ce era acel drum pustiu pe care-l puteai numi drumul către lumea de dincolo? Ce era acel drum care pornea din Myōkian din Yamasaki și se întindea drept înainte, la nesfârșit? De ce oare mergea Maestrul Rikyū singur tocmai pe un astfel de drum? Ba mi se pare că parcă înțeleg, ba nu mai înțeleg nimic. Pe deasupra, și eu pășisem de două ori pe acel drum, însoțindu-l pe Maestrul Rikyū. O dată se întâmplase în vis, a doua oară în seara funeraliilor preacinstitului Uraku în delirul ciudat produs de febra mare.

De atunci mă frământă acest drum zi și noapte. De ceva vreme, poate și din cauza vârstei, când mi se întâmplă să mă îngrijoreze un lucru, nu mai pot să-mi desprind gândurile de la el. Nici nu știu când am trecut deja cu un an de vârsta la care Maestrul Rikyū a pierit.

Ziua a 7-a, luna a 2-a, ziua fratelui mai mic al apei și a cocoșului, vreme frumoasă

(Notă: anul al 8-lea din era Genwa, 18 martie după calendarul solar.)

În zori am avut un vis.

Stau de multă vreme în camera de pregătiri *mizuya*. În camera de ceai se află Maestrul Rikyū, pregătit să oficieze. Nu știu când a intrat acolo. E o liniște ca de mormânt, și nu-mi dau seama decât că Maestrul Rikyū stă așezat acolo. Prin simplul fapt că el stă acolo, atmosfera camerei s-a schimbat cu totul și simt puternic acest lucru chiar de aici, din camera de pregătiri.

În sala de primire *shoin* au sosit deja cei trei martori care vor asista la sinuciderea rituală a Maestrului Rikyū. Unul dintre ei este Makita Awaji-sama. Pe ceilalți doi nu îi cunosc, dar Makita-sama mi-a adresat chiar cuvântul cu prilejul uneia dintre vizitele sale la locuința Maestrului Rikyū din Jurakudai. În anul al 18-lea din era Tenshō (1590), ziua a 22-a, luna a 10-a, venise la o întrunire a ceaiului de dimineață, în camera de ceai de patru *tatami* și jumătate, împreună cu Hasegawa Uhyōe-sama. Cred că a fost ultima ceremonie a ceaiului împreună cu Maestrul Rikyū. Se pare că Makita-sama fusese însărcinat de sus să fie martor la sinuciderea Maestrului. Desigur, pentru el această sarcină era dificilă și dureroasă, dar Maestrul Rikyu era cred liniștit și mulțumit știind că el îi este martor.

Deodată l-am auzit pe Maestrul Rikyū zicând:

— Este o mare onoare pentru mine să vă revăd.

Mi-am ţinut răsuflarea. Mai există deci o persoană cu el în camera de ceai. Oare cine e acolo la ultima reuniune de ceai a Maestrului Rikyu? Tocmai atunci am auzit din nou vocea Maestrului:

— Măria Voastră.

Am rămas din nou înmărmurit de mirare. Dacă s-a adresat astfel, nu poate fi vorba decât de Taikō Hideyoshi în persoană. Dar atunci, când şi cum a intrat Taikō Hideyoshi în camera de ceai?

Între timp, brusc, a început să se audă un sunet pătrunzător care devenea din ce în ce mai puternic, ca şi cum pe acoperiş ar cădea, poc-poc, pietricele. E grindină. Dar nu grindină obişnuită. Face un zgomot atât de puternic, încât ai zice că a cuprins şi cerul, şi pământul. Şi în acest zgomot puternic se aude vocea Maestrului Rikyū. Ultimele lui cuvinte. Ca să nu pierd nici o vorbă, mi-am lipit palmele de *tatami* şi mi-am îndreptat corpul în faţă.

— V-am cunoscut prima dată în primăvara anului al 4-lea din era Tenshō (1576) în camera de ceai de-abia terminată de la castelul din Azuchi. Atunci, prin mine, aţi preluat arta ceaiului de la lordul Nobunaga. Aveaţi atunci castelul din Nagahama şi aveaţi patruzeci de ani. Eraţi tânăr.

— Da, aşa este, eram tânăr.

— În acea cameră de ceai erau aranjate numeroase obiecte de artă a ceaiului ale lordului Nobunaga, pe care acesta le primise de la iubitorii artei ceaiului din Sakai[1].

---

1 Oda Nobunaga era un mare colecţionar al vaselor şi obiectelor de artă folosite în ceremonia ceaiului; când a

Între altele, tabloul cu prăjituri tradiționale de la Tsuda Sōgyū-sama, vasul *tsubo* pentru păstrat ceai de Komatsushima, vasul pentru flori *hanaire*, vasul numit „Hatsuhana" și bețișorul *shamoji* din bambus pentru mâncat prăjituri tradiționale de la templul Hōoji.

— ...

— Ați lăudat atunci frumusețea lor, și ați început prin a spune că era un noroc că acele opere de artă au ajuns din mâinile comercianților din Sakai în mâinile lordului Nobunaga.

— Așa am spus?

— Vi s-a recunoscut de către lordul Nobunaga dreptul de a organiza reuniuni ale ceaiului[1] în anul al 6-lea din era Tenshō (1578). În toamna acelui an, ați organizat prima reuniune de ceai la castelul din Harima. Atunci nu mi-ați făcut onoarea să mă chemați. Peste patru ani, în anul al 10-lea din era Tenshō (1582), toamna târziu, m-ați chemat pe mine, împreună cu Imai Sōkyū și Tsuda Sogyū la Myōkian din Yamasaki. Trecuse o lună de la mărețele funeralii ale lordului Nobunaga[2] oficiate la templul Daitokuji. Atunci am considerat că sunteți cu adevărat deosebit. În anul următor, în prima și a doua lună, la reuniunile organizate la același Myōkian din Yamasaki, și apoi la

---

preluat puterea, a strâns de la oamenii de ceai din Sakai multe astfel de obiecte.

1 Oda Nobunaga, după ce a ajuns să patroneze arta ceaiului, le acorda uneori dreptul de a organiza reuniuni de ceai generalilor săi.

2 Funeralii somptuoase organizate de Toyotomi Hideyoshi pentru Oda Nobunaga.

reuniunea din a 5-a lună de la Sakamoto – la toate mi-ați făcut cinstea să mă chemați. La Sakamoto am participat pentru prima dată în calitate de prim-maestru al ceaiului al Măriei Voastre. Nu pot să uit acea zi. În alcov era un tablou al lui Kidō, un vas de flori *hanaire* stil *seiji*, vasul *kama* numit Semehimo, vasul de pudră de ceai *chaire* al lui Jōō. Ați băut ceai dintr-un bol *tenmoku* de la templul Daikakuji, apoi ceilalți au băut pe rând dintr-un bol *idō*.

— Îți amintești foarte bine!

— Sigur că-mi amintesc. A fost ziua cea mai importantă din viața mea. De atunci până azi se împlinesc opt ani în care v-am servit, și iată că a sosit și clipa despărțirii. Nici nu am cuvinte să vă mulțumesc pentru toată înțelegerea și căldura pe care mi le-ați arătat de-a lungul acestor ani lungi.

— Dar nu e vorba de nici o despărțire.

— Nu se poate altfel. Mi-ați poruncit să mă omor.

— Nu trebuie să iei asta prea în serios.

— N-o iau. Am primit multe de la Măria Voastră. Și poziția mea de mare maestru de acum, și puterea, și susținerea pentru ceaiul în spirit *wabi*. Iar la sfârșit, am primit moartea. De fapt, acesta e cel mai mare dar pe care mi l-ați făcut. Datorită poruncii de a-mi lua viața, mi se pare că am înțeles pentru prima dată ce înseamnă spiritul *wabi*. Din momentul când am primit ordinul de a merge și a rămâne la Sakai, mi-am simțit inima și trupul libere. Ani mulți am tot vorbit despre spiritul *wabi*, dar au fost de fapt doar vorbe deșarte, închipuiri. De-a lungul vieții mele, cred că m-a frământat acest lucru. Dar deodată, în momentul

când moartea s-a apropiat de mine, când a trebuit să o înfrunt în față, a dispărut orice ambiție și prefacere. Spiritul *wabi* mi se înfățișa dezgolit ca oasele morții.

— Spune ce vrei. Dar nu are rost să iei în serios nimic.

— Acum grăiți așa, dar de fapt, în acel moment, ați ridicat spada împotriva mea și doreați să mor. Ați făcut, din păcate, acest lucru. De aceea nici eu, ca maestru al artei ceaiului, nu pot face altceva decât să scot spada și să mă apăr.

— ...

— Până acum m-ați onorat cu bunăvoința Măriei Voastre, înțelegând și părțile mele bune, și pe cele rele ca maestru al ceaiului. Și ați ținut cont întotdeauna doar de părțile bune. Dar acum, pentru prima oară, ați uitat de părțile bune, și ați vrut să scăpați de mine.

— Dacă e pe-așa, și tu ai făcut același lucru, nu? Mi-ai fost aproape fiindcă ai ținut cont doar de părțile mele bune.

— Așa este. Și era bine așa. Cu toate astea, Măria Voastră, ați scos spada împotriva mea. Și atunci eu, la rândul meu, nu pot decât să răspund la fel. Așa cum Măria Voastră aveți de apărat unele lucruri în calitate de conducător, și eu, ca maestru de ceai, am de apărat unele lucruri. Era bine dacă, în furia de-o clipă, m-ați fi omorât pe loc, fără să mă mai provocați. Atunci nu ar mai fi rămas nimic de spus. Dar nu ați făcut asta.

— ...

— Mi-ați poruncit să-mi iau viața, spunând că nu vă mai sunt pe plac. Când mi-ați trimis pe neașteptate porunca de a merge la Sakai, ați redevenit adevăratul

Taikō Hideyoshi. De fapt, de la început nu ați dat prea mare importanță nici oficierii ceaiului, nici spiritului *wabi*. Doar m-ați onorat cu prietenia Măriei Voastre. Așa mi s-a părut totdeauna. Pentru că ați redevenit adevăratul Taikō, și eu a trebuit să redevin eu, Sōeki (Sen no Rikyū) cel adevărat. Și astfel, datorită Măriei Voastre, m-am trezit în sfârșit dintr-un somn foarte îndelungat.

— ...

— Când intrați în camera de ceai erați magnific, și erați un foarte bun cunoscător al obiectelor de artă. Dar sunteți, fără îndoială, și mai măreț ca războinic. În mânia de acum ați dovedit acest lucru, renunțând într-o clipă și fără regrete la calea ceaiului, și arătându-vă adevăratul chip. Iar eu, datorită Măriei Voastre, m-am trezit dintr-un lung coșmar, și am putut redeveni eu însumi, adevăratul Rikyū. Am încercat să creez, protejat de puterea Măriei Voastre, un spațiu mic în această lume care să nu aibă legătură cu bogăția, puterea și modul de a gândi și de a viețui al acestei lumi. Dar un astfel de lucru era imposibil de la început. Dacă aș fi rămas singur în acel spațiu, încă ar fi fost bine. Dar am dorit să aduc acolo foarte mulți oameni. Am făcut o mare greșeală. Când mi-ați poruncit să-mi iau viața, mi-am dat seama pentru prima dată de acest lucru. Sau, mai bine zis, mi-am amintit de ceva de care uitasem demult. Mi-am amintit cum eram pe vremea când am construit camera de ceai de doar două *tatami* de la templul Myōkian. Am construit-o din porunca Măriei Voastre. Dar, de fapt, nu am construit-o pentru

Măria Voastră, ci pentru mine. Şi cu toate acestea, v-am chemat acolo, şi i-am chemat şi pe alţii.

— …

— Când mi-am dat seama de asta, am simţit cum, după multă vreme, îmi tresaltă inima de bucurie şi înviorare. Camera de ceai de la Myōkian era castelul meu, ca maestru al artei ceaiului. E un castel fără supuşi, unde doar eu singur stau retras şi mă lupt cu lumea. Şi cu toate acestea am construit multe astfel de locuri, şi în Kyōto, şi în castelul Ōsaka, încercând să chem acolo mulţi oameni care nu aveau nici o legătură cu asta. A fost o mare greşeală de gândire. Sub ocrotirea Măriei Voastre am crezut că pot face asta. Dar a fost o mare greşeală.

— …

— Lumea artei ceaiului în spirit *wabi*! Câtă vreme a fost pentru mine o lume încătuşată! Dar când a trebuit să o apăr cu preţul vieţii mele, într-o clipă s-a transformat într-o lume vie, şi în plus liberă.

— …

— De când m-am întors la Sakai, conform poruncii Măriei Voastre, tot văd moartea. Arta ceaiului a devenit ceremonia mea de pregătire pentru moarte. Şi când prepar ceai, şi când beau ceai simt o mare linişte în suflet. Moartea joacă pe rând rolul de oaspete sau de gazdă. Maestrul Jōō spunea că drumul către adevărata poezie *renga* este îngheţat şi pustiu, şi că adevărata cale a artei ceaiului trebuie să fie tot aşa. Iar eu am simţit de nenumărate ori sentimentul acela îngheţat şi pustiu. Şi m-am gândit că mulţi samurai au stat în faţa mea cu acel sentiment îngheţat şi pustiu.

Uneori îmi reapare în fața ochilor atitudinea unor astfel de războinici în camera de ceai. Și îmi dau seama că eu, ca maestru de ceai al Măriei Voastre și apărat de puterea Măriei Voastre, eram de fapt cel mai departe de adevăratul spirit al ceaiului. E un lucru foarte trist.

— Bine, bine, am priceput. Lasă asta și mai prepară-mi un ceai. Dar văd că nu mai ai deloc ustensile de ceai.

— Am un bol de ceai, vasul *chaire* pentru pudră de ceai și lingurița *chashaku*. Altceva nu mai am. De pe vremea când am construit camera de ceai de la Myōkian m-am străduit să îndepărtez unul câte unul toate lucrurile de prisos. Dar, oricât aș îndepărta, tot rămâne ceva până la sfârșit. Rămân eu însumi. Se pare însă că a venit vremea ca și eu să dispar.

— Hai să terminăm cu asta! Poți să continui să fii maestrul meu de ceai ca și până acum. De ce mă privești așa?

— Pentru că sunteți atât de blând. Dacă mă gândesc bine, de când v-am cunoscut prima dată la castelul Azuchi, ați fost mereu bun cu mine. De fapt, sunteți persoana căreia îi datorez cel mai mult în lumea aceasta.

— Nu voi mai scoate niciodată spada împotriva ta!

— Nu se poate! Dacă n-ați mai scoate spada, n-ați mai fi Taikō. V-am spus că îmi pare rău că ați scos spada împotriva mea, dar, în calitate de conducător, atunci când credeți de cuviință trebuie să scoateți sabia. În lumea asta sunteți singurul care poate porunci oricui să-și ia viața. De câte ori nu v-ați riscat

propria viață pentru că ați dorit să deveniți ceea ce sunteți acum?

— Asta așa e. Dar tu nu e nevoie să-ți iei viața.

— Asta nu se poate. Au venit nenumărați oaspeți pentru a asista la ultima mea oficiere a ceaiului.

— Unde sunt?

— Camera de primire *shoin* e deja plină. Sunt printre ei și mulți care au luptat împotriva Măriei Voastre, au fost învinși și au pierit. Trebuie să-i tratăm cum se cuvine.

— Ce spui?

— E timpul să ne despărțim.

— ...

— Cu bine, Măria Voastră!

Pentru o clipă, în camera de ceai s-a lăsat tăcerea. Probabil că Taikō Hideyoshi plecase, fără zgomot. Neexistând nici un semn că a ieșit pe undeva, nu puteai gândi decât că a dispărut pur și simplu din acel loc.

După plecarea lui, tocmai când mă întrebam ce face Maestrul Rikyū de unul singur, l-am auzit spunând:

— Cine e acolo?

— Sunt eu, Honkakubō, am răspuns.

— Bine-ai venit. Mă bucur.

Nu mi-am găsit imediat cuvintele, dar după câteva clipe am zis:

— Am venit să-mi iau rămas-bun.

— Ne-am despărțit cândva pe acel drum pietruit și pustiu. Am crezut că a fost pentru totdeauna, dar tu ai venit încă o dată să-ți iei rămas-bun?

— Da, pentru că atunci, de fapt, nu mi-am luat rămas-bun. N-am putut să mă despart de dumneavoastră. M-am întors după puţină vreme şi v-am urmat.

— Acel drum e drumul meu. Nici tu, nici altcineva nu trebuie să pătrundă acolo.

— De ce?

— E drumul ales de mine ca maestru de ceai. Fiecare maestru de ceai are drumul lui. Şi maestrul Jōō are drumul lui, și preacinstitul Tsuda Sogyū are drumul lui, și dragul tău Tōyōbō are drumul lui. Nu știu dacă e bine sau rău, dar eu am ales ca drum al ceaiului pentru tulburea epocă Sengoku acel drum înghețat și pustiu.

— Dar unde duce acel drum?

— Nu are capăt. Dar, când va veni o vreme fără lupte, nu va mai folosi nimănui. Pentru că este drumul meu, e mai bine să dispară odată cu mine.

— Drumul dumneavoastră singur, Maestre?

— De fapt, pe acest drum, puțin în fața mea merge preacinstitul Yamanoue Sōji. Iar dacă e să mă urmeze cineva, acela este desigur Furuta Oribe. Și el va fi ultimul.

Aici vocea Maestrului Rikyū s-a întrerupt brusc. Și de atunci nu l-am mai auzit niciodată.

Oare cât timp trecuse? Sau poate că nici nu trecuse prea mult timp.

După zgomotul pașilor din grădina interioară *roji* mi-am dat seama că începeau să sosească cei care voiau să admire ustensilele de ceai folosite la întrunire. Ar trebui să merg să ajut, dar nu mă strigă nimeni din

camera de ceai. Simt doar că acolo este o atmosferă de tăcere mormântală. Am impresia că îl văd pe Maestrul Rikyū la locul de oficiere a ceaiului.

Cine o fi cel care s-a arătat primul la intrarea oaspeților *nijiriguchi*? M-am uitat atent într-acolo. De obicei, intrarea *nijiriguchi* nu se poate vedea din camera de pregătiri *mizuya*, și este ciudat că acum privirile mele pătrund până acolo.

Cel care a intrat primul este lordul Ieyasu, destul de gras și cu mișcări greoaie. Pentru că s-a terminat ceremonia ceaiului de o gazdă și un oaspete, dintre Taikō Hideyoshi și Maestrul Rikyū, nu e deloc ciudat să vină acolo pentru a admira ustensilele chiar contele Ieyasu.

După contele Ieyasu, au venit în continuare întâi Maeda-sama, apoi Jōō-sama. Apoi, după puțină vreme, au intrat Mori Terumoto-sama, Matsui Sado-sama, Shiyakuin-sama, Oda Uraku-sama, Hosokawa Sansai-sama, Takayama Ukon-sama, Toda Minbu-sama, Chayashirojirō-sama, Hariya Sōwa-sama, Bandai'ya Sōan-sama. Sunt grupul celor care au fost apropiați Maestrului Rikyū și au participat la întrunirile lui de ceai din ultima perioadă, între toamna anului al 18-lea din Tenshō (1590) și începutul anului al 19-lea din Tenshō (1591). Sunt la un loc și nobili *daimyō*, și nobili de la curte, și orășeni, dar toți i-au fost aproape Maestrului.

Curând au sosit Kokei-sama și Shun'oku-sama de la templul Daitokuji. Atunci m-am întrebat deodată cum pot să încapă atâtea persoane în camera aceea mică de ceai de două tatami. Pentru că deja au venit,

numai până acum, cel puțin vreo douăzeci de persoane. Tocmai când mă gândeam că este ciudat, au sosit Imai Sōkyū-sama și Tsuda Sōgyū-sama, care au pătruns prin intrarea *nijiriguchi* în camera de două *tatami*. Nici dacă ar folosi și încăperea vecină nu ar încăpea atâția oameni.

În tinerețe, pe când mă aflam la templul Mitsui-dera, auzisem că pentru a asculta predicile lui Vimalakîrti sute și mii de oameni intrau într-un hol de predici îngust. Acum se întâmpla un lucru asemănător.

Pentru a vedea ultima oficiere a ceaiului condusă de Maestrul Rikyū se strânseseră numeroși oameni, și toți intraseră în camera de două *tatami*.

Pe când mă gândeam așa, au sosit și mulți războinici samurai – Matsunaga Hisahide-sama, Akechi Mitsuhide-sama, Miyoshi Yasunaga-sama, Seta Kamon-sama, Ishida Jibu-sama și alții. Unii fuseseră deja pe câmpul de luptă, alții aveau să meargă de acum încolo. Erau amestecați. Încet, încet se strânseseră în micuța cameră de ceai vreo patruzeci, cincizeci de persoane.

Începuse din nou să cadă grindină, care se auzea zgomotos. Întrunirea Maestrului era pe cale să înceapă. Trebuia neapărat să asist și eu la ea. Atunci am văzut cum intră pe intrarea *nijiriguchi* Yamanoue Sōji-sama, sosit cu puțină întârziere. Nu mai era loc și, intrat doar pe jumătate în cameră, privea spre mine. Avea trupul plin de sânge și arăta înfricoșător.

Tocmai când voiam să mă ridic, gândindu-mă că nu se cădea ca numai Sōji-sama să nu aibă loc, visul s-a destrămat.

Cum am deschis ochii, m-am ridicat pe *tatami*. Dacă ar fi continuat visul, reuniunea oficiată de Maestrul Rikyū ar fi fost în toi. Cu sentimentul că privesc acea reuniune, mi-am aranjat gulerul de la pijama şi am stat pe podea.

Mă gândeam cât de mulți oameni se adunaseră la acea întrunire. Așa de mare era puterea Maestrului, încât făcuse să încapă în camera strâmtă de două *tatami* un număr impresionant de persoane.

Mi se părea ciudat că visam momentul morții Maestrului Rikyū, care avusese loc cu treizeci de ani în urmă. Cred că aveam acest vis pentru că, de vreo lună încoace, îmi petrecusem zilele și nopțile încercând să deslușesc ce spusese Uraku-sama despre Maestrul Rikyū; mă gândisem totodată mult la drumul înghețat și pustiu pe care îl urmasem, însoțindu-l pe Maestru. Se spune că visele te consumă și, într-adevăr, îmi simt trupul atât de obosit, încât nu știu dacă voi trece cu bine peste iarna aceasta.

După o vreme m-am dus să-mi fac nevoile. Deschizând fereastra, am văzut dansând fulgi albi. Să tot fie patru dimineața. E încă noapte adâncă.

M-am așezat din nou pe așternut. E un frig pătrunzător, dar nu-mi vine să mă culc. După ce Maestrul Rikyū termină acea reuniune, trebuie să ducă la bun sfârșit ultima treabă pe care o are în această viață. Se duce în camera de primire, îi salută pe cei trei martori și se așază pentru a-și lua viața.

Dacă ar fi să suprapun timpul real peste cel din vis, acum ar fi clipa în care Maestrul Rikyū stă așezat în

camera de primire *shoin*. Se apropie clipa sinuciderii rituale.

Vreo oră am stat pe podea, apoi m-am ridicat, m-am dus la cămin şi am aprins focul. Pe urmă mi-am încălzit trupul îngheţat. După ce m-am încălzit puţin, m-am întrebat care era locul unde se petreceau faptele văzute în vis. Deşi, fiind vis, totul era neclar, cred că era vorba de templul Myōkian din Yamasaki. L-am văzut pe Maestrul Rikyū și am vorbit cu el înainte de moarte, exact în camera în care preacinstitul Yamanoue Sōji spusese că „*mu* (vidul) nu înseamnă dispariție, *shi* (moartea) înseamnă dispariție". Unele lucruri spuse de Maestrul Rikyū le înțelesesem, altele nu. Totuși, acum, Maestrul exprimase în felul lui exact lucrurile la care mă gândisem și care mă frământaseră neîncetat, zi şi noapte, în ultima vreme.

La mijlocul drumului înghețat și pustiu se află Maestrul Rikyū, iar în fața și în spatele lui merg Yamanoue Sōji-sama și Furuta Oribe-sama. Cred că Maestrul Rikyū a vrut să-mi explice sensul acestui lucru. Nu mă pot gândi la altceva. Poate că și Yamanoue Sōji-sama și Oribe-sama, la fel ca Maestrul, atunci când li s-a cerut să-și ia viața, au înțeles pentru prima dată că au ceva de preţ ca maeștri ai artei ceaiului, și nu s-au mai gândit să încerce să scape, ci doar au preparat ceai în tăcere. Dar se pare că în această lume a lor nici eu, nici altcineva nu poate intra.

Am intitulat *Testamentul lui Honkakubō* jurnalul despre care se crede că a fost scris de un personaj numit Honkakubō. L-am schimbat în stilul meu, am adăugat

pe alocuri unele explicații și vi l-am prezentat, dar din jurnal e greu de spus când a murit autorul acestuia. Se poate crede că n-a mai trăit mult după ce a consemnat visul despre moartea lui Rikyū, din ziua a 7-a a lunii a 2-a din anul al 8-lea din era Genwa. Cu această scenă se termină și jurnalul propriu-zis. Restul constă doar din două-trei pagini de scurte însemnări scrise dezordonat și care nu au fost revăzute.

Printre aceste însemnări există însă una care sună așa: „Azi, ziua a 2-a din luna a 8-a, trimit spre folosire bolul de ceai și lingurița *chashaku*." Nu este notat și anul, dar cred că e firesc să considerăm că este vorba de ziua a 2-a a lunii a 8-a din anul al 8-lea din era Genwa. Și dacă este așa, am putea considera că Honkakubō a mai trăit cel puțin încă jumătate de an de când a scris ultima oară în jurnal.

Cui a trimis bolul de ceai și lingurița *chashaku* nu se știe, dar, dacă e vorba de cele pe care le primise de la Sen no Rikyū, e de închipuit că le-a trimis unui mare iubitor și continuator al artei ceaiului în spirit *wabi*, față de care avea mari așteptări, și anume Sōtan, nepotul lui Rikyū. Asta este, desigur, presupunerea mea. Se știe că bolul de ceai era unul negru, făcut de Chōjirō; cât despre lingurița *chashaku*, se crede că e primită de la Rikyū, însă nu avem cum să știm dacă acesta a făcut-o cu mâna lui sau nu.

Glosar

Akechi Mitsuhide (1528?-1582) – general al lui Oda Nobunaga care, după ce l-a servit pe acesta, s-a întors împotriva lui, silindu-l să-și ia viața prin sinucidere rituală; la numai 18 zile de la acest eveniment este prins și omorât de către Toyotomi Hideyoshi.

arare-gama – vas *kama* de încălzit apa cu model de grindină.

Ashikaga Yoshimitsu – conducător foarte cultivat care s-a înconjurat de arbitri ai gustului artistic.

Azuchi – castel construit în anul 1576 de către Oda Nobunaga (actuala prefectură Shiga); împreună cu castelul Momoyama, construit de Toyotomi Hideyoshi, dă numele perioadei Azuchi-Momoyama.

Bizen – loc vestit de producere a obiectelor folosite în arta ceaiului.

bol *chawan* de Ise – în arta ceaiului sunt folosite boluri speciale de ceai, reprezentând fiecare în sine o operă de artă; aceste boluri de ceai sunt clasificate și numite după locul unde sunt create sau maestrul care le creează; Ise este unul dintre locurile cele mai renumite unde se fabrică boluri de ceai în stil japonez.

bol de ceai *raku* – tip de bol de ceai specific japonez, gândit de Sen no Rikyū și creat de Chōjirō; până atunci, în arta ceaiului din Japonia predominau obiectele aduse din China și Coreea.

bol *idō* – unul din tipurile de bol de ceai în stil corean.

bol *imayaki* – lit. „bol în stil nou" (denumea în special bolurile pur japoneze prin opoziție cu cele chinezești).

butsudan – mic altar budist din casele japoneze.

Castelul Odawara – castel situat în sud-vestul prefecturii Kanagawa, unde se află actualul oraș Odawara; sediul central al familiei Hōjō, care avea domenii aici și care a opus o puternică și îndelungată rezistență lui Toyotomi Hideyoshi; în final, acesta reușește să captureze castelul Odawara, obținând astfel supremația și în Kantō (estul arhipelagului japonez) și ajungând la maximă putere.

Castelul Ōsaka – castel construit de către Toyotomi Hideyoshi în 1583; după moartea sa, în 1614 și 1615 au avut loc două atacuri asupra castelului ale armatei lui Tokugawa Ieyasu pentru a-i distruge familia.

chaire – vas micuț, ca un butoiaș, în care se pune pudra de ceai verde; cel numit Shiribukura i-a aparținut lui Sen no Rikyū.

chaji – reuniune de ceai complexă care include și servirea unor mâncăruri specifice.

chashaku – un fel de linguriță cu coadă lungă, făcută în general din bambus, care este folosită pentru a pune pudra de ceai în bolul de ceai; ea în sine constituie un obiect rafinat de o mare valoare.

chashitsu – lit. „cameră de ceai"; clădire separată înconjurată de o grădină specifică în stil japonez, sau încăpere din interiorul unei clădiri, având interiorul special amenajat pentru practicarea artei ceaiului; pavilion de ceai.

chatsubo – vas mai mare în care se păstrează frunzele de ceai din care se face pudra de ceai.

Chōjirō (1516-1592) – creatorul bolurilor de ceai *raku*, tipic japoneze, care a studiat la început cu Sen no Rikyū, înțelegând idealul acestuia, și creând apoi pentru el.

daimyō – nobil feudal; în Japonia medievală, fiecare dintre aceștia deținea pământuri în diferite provincii.

daisu – suport având forma unei etajere cu două nivele pe care se așază ustensilele de ceai înainte de prepararea ceaiului și care este folosit în reuniuni de ceai foarte formale.

daitenmoku – stilul în care bolul de ceai se pune pe suportul *daisu*.

Daitokuji – templu al sectei zen din Kyōto, locul unde a început practicarea artei ceaiului în Japonia.

Daitokuya – mare casă comercială din epocă; patronii unor astfel de case erau oameni cu o mare cultură.

Daizenji – templu din orașul Kyōto.

Date Masamune (1565-1636) unul dintre cei mai faimoși generali din timpul lui Toyotomi Hideyoshi și Tokugawa Ieyasu.

Edo – vechiul nume al orașului Tōkiō, sediu al shogunatului în epoca Tokugawa (1600-1867).

Enshū (Kobori Enshū) (1579-1647) – maestru al ceaiului și al grădinii japoneze de la începutul epocii Edo (1600-1867); a fost discipolul lui Furuta Oribe.

epoca Genwa (sau Genna) – perioadă cuprinsă între 13.07.1615 și 30.02.1624.

epoca Keichō – perioadă cuprinsă între 27.10.1596 și 13.07. 1615.

epoca Tenbun – perioadă cuprinsă între 29.07. 1532 și 23.10.1555.

era Eiroku – perioadă cuprinsă între 28.02.1558 și 23.04.1570.

era Tenshō – epocă cuprinsă între 28.07.1573 și 8.12.1592.

fūro – un fel de vatră portabilă, folosită pentru fierberea apei de ceai, în special vara.

fukusa – pânză de formă pătrată folosită pentru purificarea rituală a instrumentelor atunci când se prepară ceai.

furoshiki – bucată de pânză frumos ornamentată, folosită în mod tradițional pentru a împacheta și a transporta lucruri personale, daruri etc.

furumai – felurile de mâncare servite cu ocazia unei reuniuni de ceai; combinația cea mai tipică este cea numită *ichiju-sansai*, adică o supă limpede și trei feluri de mâncare (pește crud, supă *misoshiru*, pește prăjit).

Fushimi – district din partea de sud a orașului Kyōto.

futa-oki – suport mic din bambus pe care se așază capacul vasului *kama*.

Gyokuho (Gyokuho Jōsō) – călugăr de la templul Daitokuji.

Gyokukan (Yü Chien) – călugăr-pictor chinez din timpul dinastiei Sung de Sud (secolul al XII-lea); în epoca Muromachi a influențat pictura de tip *suibokuga* din Japonia.

Hakata – zonă din insula Kyūshū, cea mai din vest a arhipelagului japonez, extrem de importantă pentru comerțul cu continentul și eventualele atacuri care ar fi pornit de acolo.

hanaire – vas pentru aranjamentele florale specifice artei ceaiului.

Harima (Banshū) – vechi nume de regiune; sud-vestul actualei prefecturi Hyōgo.

Hashitate – loc din prefectura Kyōto considerat unul dintre cele trei peisaje extraordinare ale Japoniei.

Hidetaka (Tokugawa Hidetaka) (1579-1632) – shogun din familia Tokugawa; Furuta Oribe a mers special la Edo (actualul Tōkiō) să-l inițieze pe acesta în arta ceaiului.

Hideyori (Toyotomi Hideyori) (1593-1615) – fiul hegemonului Toyotomi Hideyoshi.

Higashiyama – numele cu care este cunoscut shogunul Ashikaga Yoshimasa, după numele vilei Ginkakuji aflată în zona din Kyōtō numită Higashiyama, unde s-a retras pentru a se dedica patronării artelor; cultura acestei perioade este numită cultura Higashiyama.

Higo – actuala prefectură Kumamoto.

hishaku-tate – vas cu gât lung și subțire folosit ca suport pentru *hishaku* (cofă din bambus cu coadă foarte lungă cu care se pune apa fierbinte din *kama* în bolul de ceai).

Hōjō – familie de nobili războinici *daimyō*, care deţinea moşii în regiunea Kantō.

Hōjō Ujinao (1562-1591) – membru al familiei Hōjō; general din perioada Azuchi-Momoyama.

Hosokawa Harumoto (1514-1563) – general din epoca Muromachi (1333–1568).

Hosokawa Sansai (Hosokawa Tadaoki) (1563-1654) – nobil războinic din perioada Azuchi-Momoyama (1573-1600) care în 1620 s-a preoţit, luându-şi numele de Sansai. A deprins arta ceaiului ca discipol al lui Sen no Rikyū.

Ichijōji – templu al sectei budiste Tendai situat în oraşul Kyōto.

Ieyasu (Tokugawa Ieyasu) (1543-1616) – general al lui Oda Nobunaga, cel care a rezistat luptelor de unificare a Japoniei din secolul al XVI-lea, preluând puterea după moartea lui Toyotomi Hideyoshi; în 1603 a primit titlul de shogun de la împărat şi a întemeiat shogunatul Tokugawa.

Imai Sōkyū (1520-1598) – a învățat cu Takeno Jōō; maestru de ceai al lui Oda Nobunaga și Toyotomi Hideyoshi, originar din orașul Sakai; numit împreună cu Sen no Rikyū și Tsuda Sōgyū „cei trei mari maeștri de ceai din Sakai".

Insetsu (Insetsu Torii) – maestru de ceai din epoca precedentă lui Sen no Rikyū.

Ishida Mitsunari (1560-1600) – general din perioada Azuchi-Momoyama.

Jichin (numele de poet al lui Jien) (1155-1225) – preot budist al sectei Tendai și poet de la sfârșitul epocii Heian (794-1185) și începutul epocii Kamakura (1185-1333).

jiku (sau *kakejiku*) – rulou/sul lung și îngust reprezentând un peisaj pictat sau ideograme caligrafiate care se expune în alcovul pavilionului de ceai, sugerând fie anotimpul în care are loc întrunirea de ceai, fie motivul care a prilejuit respectiva întrunire; pictura sau caligrafia este aplicată pe o hârtie specială sau mătase care o pune în valoare.

Jizō – zeitate budistă, protector al copiilor şi călătorilor, a cărei statuie este plasată de-a lungul drumurilor sau în faţa templelor.

Joan – numele pe care şi-l luase Oda Uraku.

Joki (Joki Cho'oku) – pictor chinez care a creat în special peisaje renumite spre sfârşitul secolului al XV-lea şi începutul secolului al XVI-lea.

Jōō (Takeno Jōō) (1502–1555) – maestrul de ceai care l-a iniţiat pe Sen no Rikyū în arta ceaiului.

kakehanaire – vas de flori care se agaţă.

kama – vas din fier pentru fierberea apei folosite în arta ceaiului.

Kami'ya Sōtan (1551-1635 sau 1553-1635) – comerciant și om al ceaiului din Hakata; a fost implicat în comerțul cu China și Coreea și avea relații cu Toyotomi Hideyoshi, Tokugawa Ieyasu și Sen no Rikyū.

Kampaku – consilier principal al împăratului (al doilea om după împărat); Toyotomi Hideyoshi este ridicat la acest rang în 1585.

Kantō – regiunile din sud-estul arhipelagului japonez; zona care are astăzi în centru capitala Tōkiō.

Karatsu – port în vechea prefectură Hizen (nord-vestul actualei prefecturi Saga), vestit pentru producția de vase.

katatsuki – tip de vas de pudră de ceai chinezesc, numit „cu umeri".

Ken'ninji – templu al sectei budiste Rinzai aflat în cartierul Higashiyama din orașul Kyōto.

Kidō Chigu (1185-1269) – preotul și caligraful chinez Hsü-t'ang Chih-yü.

Kimura Shigenari (? -1615) – general de la începutul epocii Edo (1600-1867) al lui Toyotomi Hideyori.

Kitano – locul unde s-a desfășurat adunarea de ceai organizată de către Taikō Hideyoshi la sanctuarul Kitano-tenmangu.

Kokei (1532-1597) – stareț al templului Daitokuji.

Komatsushima – estul prefecturii Tokushima.

konbu – tip de alge marine.

koshin – noapte în care se crede că, dacă dormi, în timpul somnului trei vietăți (insecte) din corpul omului ies de acolo și merg să pună la cale rele în viitorul persoanei respective; de aceea în această noapte oamenii încearcă să stea treji împreună cu prietenii și familia.

kuchikiri – întrunire organizată la începutul lui noiembrie (perioadă considerată a fi începutul anului pentru întrunirile de ceai), când se prepară prima dată ceai cu frunzele de ceai nou culese în primăvara respectivă; cu această ocazie se desigilează vasele *chatsubo* în care sunt păstrate aceste frunze noi de ceai.

kutsugata – bol de ceai cu „formă de pantof“ creat și folosit pentru prima dată de Furuta Oribe.

kuzu – plantă din care se extrage amidon.

Kyūshū – insula cea mai din vest dintre insulele principale ale arhipelagului japonez; loc îndepărtat de capitală.

Matsunaga Hisahide (1510-1577) – nobil războinic despre care se spune că și-a salvat odată viața dăruindu-i lui Oda Nobunaga un extrem de valoros vas de ceai; peste câțiva ani, fiind învins de Nobunaga împotriva căruia complotase, a spart în bucăți un neprețuit vas *kama* (cel la care se face referire aici), pentru ca acesta să nu ajungă în mâinile dușmanului său.

mawaridōrō – felinar cu două rânduri de abajur din hârtie cu desene, care puse în mișcare datorită căldurii dau senzația unui scene dinamice.

Mino – vechiul nume al părții de sud a actualei prefecturi Gifu.

Mishima (lit. „trei insule“) – numele unui faimos bol de ceai.

Miyoshi Yasunaga (?-1582?) – *daimyō* important al epocii.

mizu-koboshi (sau *kensui*) – vas în care se aruncă apa cu care a fost purificat bolul de ceai.

mizusashi – vas pentru păstrarea apei curate care se folosește pentru prepararea ceaiului.

Mori Motonari (1497-1571) – unul dintre cei mai vestiți generali al lui Oda Nobunaga.

Murata Shūkō (sau Jukō) (1422-1502) – cel care este considerat a fi întemeietorul artei ceaiului în Japonia; l-a inițiat în arta ceaiului pe shogunul Ashikaga Yoshimasa (1435-1490).

Myōkian – templu al sectei budiste Rinzai din districtul Yamasaki al orașului Kyōto, unde Sen no Rikyū a construit special pentru hegemonul Toyotomi Hideyoshi o celebră cameră de ceai de două *tatami* numită „Tai'an".

Myōō – regele luminii (Acalanātha), una dintre zeitățile principale ale budismului ezoteric; în sculptură și pictură este înfățișat cu o figură feroce (uneori cu un cap cu mai multe fețe), ochi strălucitori și flăcări în jurul trupului, având în mâna dreaptă o sabie, iar în stânga un lasou.

Nagahama – nord-estul prefecturii Shiga.

Nara – oraș din apropiere de Kyōto, capitală imperială între 710-784.

natto – fasole fermentată.

Neitsusan – maestru de caligrafie.

nijiriguchi – intrarea oaspeților în camera de ceai; intrare foarte joasă prin care ca să pătrunzi trebuie să te apleci, acesta fiind un prim mod prin care participanții la o întrunire de ceai își arată umilința și respectul.

Nijōjō – castel construit în 1602 în orașul Kyōto de către hegemonul Tokugawa Ieyasu.

Nōami (1397-1471) – artist și sfătuitor în materie de artă al shogunului Ashikaga Yoshimasa.

Ōchanoyu – mare adunare de ceai organizată de către Taikō Hideyoshi la sanctuarul Kitano-tenmangu.

Oda Nobunaga (1534-1582) – cel care începe opera de unificare a Japoniei în secolul al XVI-lea, după o sută de ani de lupte interne; în 1568 ocupă Kyōto și până în 1582 cucerește 30 din cele 68 de provincii ale Japoniei; este obligat să își ia viața prin sinucidere rituală de către vasalul său Akechi Mitsuhide.

Oda Uraku (sau Urakusai) (1547-1621) – fratele mai mic al hegemonului Oda Nobunaga; general în timpul perioadei statelor luptătoare (1467-1572), a devenit apoi om al ceaiului, renunțând la castelul său.

okayu – orez fiert moale, cu multă apă, constituind hrana potrivită pentru bolnavi.

Ōmi – actuala prefectură Shiga.

Oribe (Furuta Oribe) (1543-1615) – discipol al lui Sen no Rikyū, provenit din clasa războinicilor, care, după moartea lui Sen no Rikyū, ajunge cel mai cunoscut maestru de ceai; servindu-l mai întâi pe Toyotomi Hideyoshi, după moartea acestuia ajunge maestrul de ceai al familiei shogunului Tokugawa; acuzat că a complotat cu urmașii lui Toyotomi Hideyoshi, este obligat să își ia viața prin sinucidere rituală.

Ōsaka – oraș din centrul Japoniei.

ro – vatră tradițională japoneză de formă pătrată, încastrată în podea în mijlocul camerei de ceai, folosită la încălzirea apei pentru ceai; este utilizată numai în timpul iernii; pentru cunoscătorii artei ceaiului, sunetele produse în timpul fierberii apei pe o astfel de vatră se aseamănă cu vântul care adie printre crengile pinilor, contribuind la atmosfera din camera de ceai.

roji – grădină japoneză specifică pavilioanelor de ceai.

Sakai – oraș-port din prefectura Ōsaka, important centru comercial în perioada Muromachi (1333-1568); locul de origine al lui Sen no Rikyū; în 1591, din porunca lui Toyotomi Hideyoshi, Sen no Rikyū a fost obligat să se întoarcă la locuința sa din Sakai unde a fost sechestrat.

sake – băutură tradițională japoneză.

Sanmon – poarta unui templu budist; lit. „poarta muntelui", amintind de faptul că un templu trebuie să fie construit în munte.

Sen no Rikyū (numele de maestru: Sōeki), considerat cel mai mare maestru de ceai din Japonia, a trăit între 1522-1591. Provenea dintr-o familie de comercianți bogați din orașul Sakai și, după ce s-a inițiat în budismul *zen*, a dus la înflorire maximă arta ceaiului sub protecția marilor hegemoni ai perioadei Azuchi-Momoyama (1568-1600), Oda Nobunaga și Toyotomi Hideyoshi. Deși ajunsese maestrul de ceai și un apropiat sfătuitor al conducătorului Toyotomi Hideyoshi, unificatorul Japoniei, în 1591 acesta îi poruncește să-și ia viața prin sinucidere rituală. Această sinucidere rituală, care a rămas până în prezent înconjurată de mister, constituie subiectul romanului de față. În text, Sen no Rikyū este numit Maestrul Rikyū.

Seto – oraș din nord-vestul actualei prefecturi Aichi, vestit pentru producerea de vase.

Shūgakuin – templu din orașul Kyōto, renumit pentru frumoasele sale grădini în stil japonez.

Shibata Katsuie (1522?-1588) – general al perioadei Azuchi-Momoyama; s-a ridicat împotriva lui Toyoyomi Hideyoshi, fiind înfrânt de acesta la Shizugatake.

Shibayama Kemmotsu – discipol al lui Sen no Rikyū provenit din clasa nobililor războinici.

Shigaraki – oraș din sud-vestul actualei prefecturi Shiga, vestit pentru producția de vase de ceai.

Shin'nyodō – templu al sectei budiste Tendai aflat în orașul Kyōto.

Shōan (1546-1614) – fiul mai mic al lui Sen no Rikyū; ca și ceilalți membri ai familiei, după moartea lui Sen no Rikyū a fost prigonit.

Shun'oku – stareț al templului Daitokuji.

son'en – stil de caligrafie.

Sōtan (1578-1658) nepotul lui Sen no Rikyū, care a dus mai departe arta acestuia, transmițând-o celor trei fii ai săi care au întemeiat fiecare câte una dintre cele trei mari școli actuale de arta ceaiului din Japonia.

Taikō Hideyoshi – Taikō este titlul cu care este cunoscut în istoria Japoniei marele conducător Toyotomi Hideyoshi (1537-1598).

Takayama Ukon (1552-1615) – *daimyō* creștin al epocii Azuchi-Momoyama, discipol al lui Sen no Rikyū; când a început persecuția creștinilor, a fost exilat la Manila împreună cu alți japonezi creștinați.

Templul Daikakuji – templu al sectei budiste Shingon situat în orașul Kyōto.

Templul Mitsui-dera – templu din orașul Kyōto (oraș situat în mijlocul insulei principale a arhipelagului japonez, capitală imperială între 794-1868).

tenmoku – boluri chinezești produse în regiunea Fujian în epoca Song, sau boluri de influență chineză.

Teramachi – loc din Kyōto unde erau concentrate templele în timpul hegemonului Toyotomi Hideyoshi.

tokonoma – alcov din camera de ceai unde se expune un rulou / sul cu o pictură sau ideograme caligrafiate și un vas cu un aranjament floral specific artei ceaiului.

Tsuda Sōgyū (1549-1588) – maestru de ceai al lui Oda Nobunaga și Toyotomi Hideyoshi, originar din orașul Sakai; numit împreună cu Sen no Rikyū și Imai Sōkyū „cei trei mari maeștri de ceai din Sakai".

tsukubai – mic bazin de piatră din grădina care înconjoară pavilionul de ceai unde persoanele care urmează să participe la o întrunire a ceaiului se purifică, spălându-se pe mâini.

Tōyōbō – prieten apropiat al lui Sen no Rikyū.

Ujisato (Gamon Ujisato) (1556-1595) – discipol al lui Sen no Rikyū.

uzukumaru – tip de vas, la origine pentru păstrat frunzele de ceai, folosit pentru florile din arta ceaiului.

Vila Jurakudai – lit. „palatul tuturor plăcerilor"; vilă luxoasă aflată în orașul Kyōto, terminată în 1587, ca reședință a hegemonului Toyotomi Hideyoshi, în apropierea căreia Sen no Rikyū avea o locuință, precum și camere de ceai.

Vimalakîrti – predicator care a trăit în timpul lui Buddha Gautama în orașul Vaisali; dădea impresia că explică lucrurile pe înțelesul fiecărei persoane în parte, deși erau sute sau mii de oameni în sala de predică.

wabi – principiu estetic al simplității și sobrietății; arta ceaiului bazată pe principiul *wabi* a fost creată de Sen no Rikyū și se deosebește de arta ceaiului din epoca precedentă, în care luxul era un element important, prin faptul că preferă spații strâmte, aflate în locuri retrase, și reduce la minimum numărul obiectelor folosite în prepararea ceaiului.

Yamanoue Sōji (1544-1590) – primul discipol al lui Sen no Rikyū și maestru de ceai al lui Toyotomi Hideyoshi; căzând în dizgrația acestuia, s-a refugiat la castelul Odawara, devenind maestru de ceai al familiei Hōjō; când Toyotomi Hideyoshi a atacat castelul, se spune că a fost omorât după ce i s-au tăiat nasul și urechile; a scris un tratat conținând învățăturile lui Sen no Rikyū.

Yamasaki – district din sudul orașului Kyōto.

Yamazato – cameră de ceai din castelul Ōsaka a lui Sen no Rikyū numită, datorită simplității ei, „Sat de munte".

Yuigahama – zona de coastă a orașului Kamakura din prefectura Kanagawa.

Yumoto din Hakone – oraș din prefectura Kanagawa la poalele muntelui Fuji; în epoca Edo (1600-1867) era și punct vamal.

Cuprins

Yasushi Inoue (1907-1991) s-a născut la Asahikawa, în Hokkaidō. A absolvit în 1936 Universitatea Imperială din Kyōto (estetică și filozofie), cu o teză despre Paul Valéry. Până la sfârșitul războiului a publicat mai mult poezie, deși a obținut și un premiu pentru roman (Premiul Chiba Takeo, în 1936). S-a impus însă ca prozator abia la vârsta de patruzeci și doi de ani, cu *Lupta de tauri* (*Tōgyū*) și *Pușca de vânătoare* (*Ryōjū*), pentru cea dintâi primind, în anul 1950, Premiul Akutagawa. Vasta sa operă cuprinde peste patruzeci de romane, peste optzeci de nuvele, un mare număr de povestiri și schițe, mai multe volume de poezie, peste zece volume de eseuri și însemnări, jurnale de călătorie, volume de estetică și critică literară, scrieri diverse. Pasionat de istoria Japoniei și a Asiei (în special a Chinei), a călătorit mult în tot acest spațiu, iar viziunea sa asupra evenimentelor trecute se reflectă în majoritatea operelor lui, un excelent exemplu pentru modul în care cultura japoneză percepe timpul. Douăzeci și opt dintre prozele lui Inoue au fost ecranizate (printre regizori: Kumai Kei și Inagaki Hiroshi), iar cinci au stat la baza unor seriale de televiziune. În 1964 a fost ales membru al Nihon Geijutsuin (Academia Japoneză de Arte), iar în 1976 a primit Bunka kunshō (Ordinul Meritul Cultural), cea mai înaltă distincție culturală japoneză. A mai primit Marele Premiu pentru Literatură al Japoniei (în 1982), Premiul Asahi (în 1985, pentru întreaga activitate literară) etc., iar în 1986 a devenit doctor honoris causa al Universității din Beijing. În limba română, din opera sa au apărut prozele *Pușca de vânătoare* (*Ryōjū*; Humanitas, 2000; Humanitas Fiction, 2013) și *Dragostea, și moartea, și valurile* (*Shi to koi to nami to*; Humanitas, 2008), romanele *Lupul albastru* (*Aoki ookami*; Humanitas, 1999) și ***Maestrul de ceai*** (*Honkakubō ibun*; Humanitas, 2007; Humanitas Fiction, 2014), precum și volumul de nuvele *Cupa de cleștar* (Humanitas Fiction, 2010).

Dincolo de povestea unei morți încărcate de mister, Inoue conturează subtil esențele a două lumi care de multe ori se suprapun: lumea maestrului de ceai perfect, Sen no Rikyū, și lumea samuraiului perfect, Toyotomi Hideyoshi.

„Cu siguranță nici un scriitor japonez, de la Natsume Sōseki până la Haruki Murakami, incluzându-i aici, după opinia mea, și pe cei doi mari câștigători ai Nobelului, Kenzaburō Ōe și Yasunari Kawabata, nu oferă o plăcere literară atât de intensă și consistentă."

The Quarterly Conversation

„Vasta sa operă realizează o inconfundabilă sinteză între tradiție și modernitate, între cultura occidentală și cea a Orientului îndepărtat."

KulturSPIEGEL

„O proză fină ca petala florii de cireș, o fantomatică operă care parcă plutește peste aparențe pentru a le dezvălui mai bine misterul: Yasushi Inoue este scriitorul cel mai transparent și cel mai criptic al literaturii secolului XX. Zâmbetul său era o enigmă, iar cărțile sale sondează adâncurile cu o grație incomparabilă."

L'Express Culture

Pe copertă: Yashima Gakutei, *Ceainicul*